"Mẹ không thể ép con"

(nhưng thuyết phục thì được)

Cẩm nang để phát huy tối đa tiềm năng của những đứa trẻ "cứng đầu"

cynthia ulrich tobias

Nhà sáng lập, quản lý và điều hành hệ thống *Ứng dụng phong cách học tập* trên khắp nước Mỹ và toàn thế giới

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG - XÃ HỘI

KIDS ALPHA

Cynthia ulrich tobias

“MẸ KHÔNG THỂ ÉP CON” NHƯNG THUYẾT PHỤC THÌ ĐƯỢC

Đặng Mai Chi, Thanh Vân dịch

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG – XÃ HỘI

CHƯƠNG I . ĐÂU LÀ CHÂN DUNG MỘT ĐỨA TRẺ CỨNG ĐẦU?

Richard ăn bóng đá, ngủ bóng đá, nhưng học thì chẳng mảy may để tâm. Điểm số ở trường trung học của cậu thấp đến nỗi cậu luôn sống chung với nguy cơ đúp. Có vẻ như cha mẹ cậu đã thử mọi cách – từ đe nẹt, dỗ dành, cho tới hứa hẹn – nhưng tất cả đều vô hiệu. Đến đường cùng, bố của Richard ra tối hậu thư: "Richard, không lập tức cải thiện điểm số, con đừng mong chơi bóng." Và cậu bé vốn yêu bóng bầu dục như mạng sống đã ưỡn vai, mặt đối mặt với bố mình và thản nhiên đáp: "Vậy quên bóng bầu dục đi." Rốt cuộc, chẳng ai được lợi lộc gì. Richard mất thứ cậu quan tâm nhất, và bố mẹ cậu mất lá bài cuối cùng của mình.

***

"Angela!" Người mẹ cáu kỉnh quát lên. "Angela, mẹ bảo ra đây *ngay lập tức!*" Đứng giữa lối đi của cửa hàng tạp hóa, tôi có dịp ngắm khuôn mặt xinh xắn của cô bé năm tuổi tối sầm và cau có lại. "Không!" Nó bướng bỉnh hét lên. "Con muốn đi xem đồ chơi *bây giờ*!" Bà mẹ bất lực nắm lấy tay Angela và ra sức kéo đứa con gái vẫn đang la hét om sòm đi ra cửa. Khi họ đi ngang qua, tôi thấy người mẹ lẩm bẩm ngao ngán: "Lại một ngày như bao ngày khác."

***

Nếu là phụ huynh của một đứa trẻ cứng đầu (TCĐ), bạn sẽ đồng cảm sâu sắc với tình cảnh bố của Richard hay mẹ của Angela. Chính bạn cũng đã phải chinh chiến cả trăm trận như thế với con mình rồi – có khi từ lúc thằng bé hoặc con bé còn chưa đầy hai tuổi. Bạn đủ biết căng thẳng đến mức nào khi phải chứng kiến đứa con rạng rỡ, đáng yêu, sáng tạo của mình thoắt cái biến thành một địch

thủ ngang cơ ương bướng không thể lay chuyển. Bạn đã làm gì để phải chuốc lấy thách thức này? Làm sao đứa trẻ tuyệt vời của bạn lại biến thành một con quái vật nhỏ như vậy?

Mặc dù có hằng hà sa số bài viết về loại "trẻ khó bảo" này, nhưng Tiến sĩ James Dobson, người đầu tiên đưa ra thuật ngữ "trẻ cứng đầu", đã viết rằng ông vẫn chưa tìm thấy "tài liệu nào dành cho các bậc cha mẹ và thầy cô thừa nhận cuộc đấu tranh này – cuộc cân não dai dẳng và tốn sức – trong khi đây lại là cuộc chiến thường nhật mà hầu như cha mẹ và thầy cô nào cũng phải nếm trải." Thực tế, những bậc phụ huynh bất mãn trên thế giới vẫn đang đau đầu tìm lời giải cho bài toán trị những cái đầu cứng và đưa con cái vào khuôn khổ nhưng không làm mất đi tinh thần bất khuất của bọn trẻ. Vì như tiến sĩ Dobson khẳng định trong cuốn sách *Trẻ cứng đầu:* "Tôi có cơ sở chắc chắn để kết luận rằng, một đứa trẻ cứng đầu thường sở hữu tiềm năng sáng tạo và cá tính mạnh mẽ hơn những anh em dễ bảo của chúng, miễn là bố mẹ có thể giúp chúng chuyển hướng những cơn bốc đồng và kiểm soát được cảm xúc giận dữ của mình."

CỨNG ĐẦU HAY ĐƠN GIẢN LÀ KHÁC BỐ MẸ?

Bạn có phải là phụ huynh của một trong số những đứa trẻ hoang dã và tuyệt diệu này không?

Làm cách nào để biết con bạn cứng đầu bẩm sinh hay chỉ ương bướng nhất thời? Mỗi người được sinh ra là một tổng thể phức tạp và duy nhất các đặc tính, tính cách và khí chất. Nghiên cứu cũng cho thấy mỗi người có "lối mòn" trong việc tiếp nhận và giải nghĩa thông tin. Điều này, hay còn gọi là phong cách học khác nhau sẽ dẫn tới thông tin tiếp nhận, cách xử lý thông tin và cách giao tiếp với phần còn lại của thế giới khác nhau. Phong cách học cũng ảnh hưởng lớn đến tư duy làm cha làm mẹ, bởi cha mẹ thường mặc định rằng con cái nên làm theo cách họ vẫn làm. Gì thì gì, họ chính là nhân chứng sống chứng minh cách đó hiệu quả.

Tuy nhiên, chúng ta, những bậc làm cha làm mẹ, rất dễ coi nhẹ thậm chí vô tình quên mất con cái mình có cách nhìn hoàn toàn

khác về thế giới, và cứ ép buộc chúng làm trái với bản chất tự nhiên để làm những việc chỉ có ý nghĩa với chúng ta thì chẳng khác gì công dã tràng, nhọc lòng mà chẳng nên công cán gì. Cha mẹ hiếm khi cố ý đè nén con cái mình. Ngược lại, tin hay không, trẻ cũng chẳng mấy khi cố tình trêu ngươi cha mẹ. Nhưng khi bố mẹ và con cái có hai phong cách trái ngược, xung đột là điều dễ hiểu.

Vài tháng trước, trên chuyến bay tới Orlando, tôi ngồi bên một ông bố rầu rĩ. Bob nguyên là phi công chiến đấu của không lực Hoa Kì. Nay anh chuẩn bị nghỉ hưu non và đang làm công việc hướng dẫn. Chỉ chuyện trò dăm ba câu, tôi hiểu ngay ra nỗi khổ tâm của anh. Hoá ra anh có tới năm đứa con và hai trong số chúng khiến anh phát điên. Chúng tôi đã trò chuyện cởi mở thân tình, và tôi đã chia sẻ với anh vài nguyên tắc trong cuốn *Mỗi đứa trẻ một cách học* Cuốn sách đã được Alpha Books chọn dịch và xuất bản năm 2010 (The way they learn). Đến phần những cách tiếp thu khác nhau, anh sôi nổi hẳn lên. “Giờ thì tôi vỡ vạc ra đôi chút rồi.” Rồi Bob ghé sang và cho tôi hay tại sao anh ức chế đến vậy với hai đứa con yêu quý. Anh bức xúc: “Đánh một cái dấu bé tí vào một ô vuông tí teo trong cái biểu đồ dán trên mặt tủ lạnh thì khó cái gì cơ chứ?” Trước khi tôi kịp trả lời, anh lại tiếp: “Và chẳng lẽ bọn nhóc không nhận thấy rằng người ta không đánh răng trước khi thay quần áo ngủ hay sao? Người ta phải thay quần áo ngủ trước, rồi mới đi đánh răng.”

Tôi cười toe toét: “Bob, anh ăn pizza như thế nào?”

Anh trả lời ngay: “Ồ, tôi luôn ăn những phần có nhiều hải sản hơn trước.” Trông anh khá hoang mang: “Sao vậy? Anh ăn chúng như thế nào?”

“Ờ thì, đại khái tôi cắt nhỏ rồi ăn thôi.”

“Ôi không! Anh không nhận ra rằng không hề có quy củ gì về sự phân bố hải sản trong mỗi cái bánh hay sao? Anh không thể cứ phó mặc cho may rủi thế!”

Tôi bật cười. Nửa đùa nửa thật, tôi nói: “Bob, anh ốm rồi, thật đấy!”

Anh cũng cười, nhưng thoắt trở nên đăm chiêu. “Anh biết không, tôi luôn nghĩ con mình không vâng lời khi chúng làm việc không theo cách của tôi. Tôi đã tìm ra được điều gì là tốt nhất và phương pháp nào hiệu quả hơn tất cả. Nên tôi cho rằng nếu chúng làm chệch đi, đó đúng là biểu hiện chống đối, bất trị!”

Bob và tôi đã hàn huyên suốt nhiều giờ về những điểm khác nhau giữa anh và vợ cũng như giữa anh và lũ trẻ. Anh hào hứng ngó qua bảng biểu cùng danh sách về cách học, và trông anh có vẻ nhẹ nhõm khi biết được vài cách động viên và truyền cảm hứng cho TCĐ (Trẻ cứng đầu) của mình.

Bạn thường tin rằng lũ trẻ nhà mình cứng đầu cả đám, nhưng bạn sẽ ngạc nhiêu nếu biết rằng, đa số trường hợp, chỉ đơn giản là con bạn nhìn nhận thế giới theo cách khác bạn. Giả dụ, nếu có xu hướng phân tích, như Bob chẳng hạn, bạn sẽ tự động chia thông tin và các trường hợp thành những phần nhỏ, sau đó tập trung và ghi nhớ những chi tiết trọng yếu. Nhưng nếu bạn có một đứa con trái ngược – kiểu tổng hợp – nó sẽ chỉ giỏi nhìn toàn cảnh và cảm nhận chung về tình huống đó. Nên không có gì lạ nếu bạn yêu cầu con mình chú tâm tới lời bạn nói, thì nó lại ngồi loay hoay nghĩ xem đâu mới là điều quan trọng. (Để biết thêm thông tin về sự kết hợp những cách học khác nhau này, hãy nhớ đọc cuốn *Mỗi đứa trẻ một cách học nhé.*)

BẠN HAY CON MÌNH CỨNG ĐẦU ĐẾN MỨC NÀO?

Dĩ nhiên, bất kỳ phong cách học nào cũng có thể sản sinh ra một trẻ cứng đầu. Dù vậy, qua một thập kỷ dạy và làm việc về phương pháp học, tôi nhận ra rằng những người bị coi là cứng đầu, dù là người lớn hay trẻ nhỏ, có rất nhiều điểm tương đồng. Hãy bỏ ra vài phút đọc danh sách dưới đây và đánh dấu những điều miêu tả chính bạn. Sau đó đọc lại danh sách một lần nữa, lần này cho con bạn, và tính xem mức độ cứng đầu của con bạn đến đâu.

BẠN CỨNG ĐẦU ĐẾN MỨC NÀO?

Kiểm nghiệm độ cứng đầu của bạn

Chỉ đánh dấu những câu đúng 100%

Trẻ cứng đầu (TCĐ)…

— những từ như “không có khả năng” hay “bất khả thi” hay kiểu nói đại loại như “không thể làm nổi” là những từ không hề có trong từ điển của bạn.

— trong nháy mắt có thể quay phắt từ thái độ sôi nổi, âu yếm thành lầm lì, kiên quyết.

— có thể tranh cãi một chi tiết tới tận cùng, đôi khi chỉ để biết “tận cùng” đó xa tới mức nào.

— khi nhàm chán, thà tự châm ngòi cho các rắc rối còn hơn trải qua một ngày không có sự kiện gì.

— coi những quy tắc chỉ như những chỉ dẫn (Vd: “Miễn là con tuân thủ “tinh thần của luật pháp”, tại sao mẹ còn khắt khe thế?”)

— bộc lộ sức sáng tạo và khả năng xoay xở cực lớn – luôn tìm ra cách để hoàn thành mục tiêu.

— có thể biến một vấn đề tưởng như nhỏ nhất thành một chiến dịch dai dẳng hoặc một cuộc tranh cãi nảy lửa.

— không làm những việc với lí do “vì nó phải thế” – phải là việc gì có ý nghĩa với bản thân mình.

— từ chối nghe lời vô điều kiện – lúc nào cũng phải ra điều kiện trao đổi thì mới vâng lời.

— không ngại thử những gì chưa biết – chinh phục những thứ mới mẻ (mặc dù mọi TCĐ tự chọn những mạo hiểm cho mình, họ đều có tự tin để thử những điều mới mẻ).

— có thể giải nghĩa những yêu cầu đơn giản nhất thành một kết luận mang tính xúc phạm.

— có thể không thực sự nói xin lỗi nhưng gần như luôn dàn xếp tốt mọi việc.

Điểm của bạn: Bạn cứng đầu đến mức nào?

0-3 Bạn có cứng đầu, nhưng không mấy khi biểu hiện.

4-7 Bạn cứng đầu khi cần, nhưng không phải hàng ngày.

8-10 Bạn cứng đầu đúng mức, và có thể thôi khi nào muốn.

11-12 Bạn không thể không cứng đầu.

CÓ CÁI NHÌN TÍCH CỰC

Cứng đầu không phải là một điều gì xấu! Tôi thường nhắc nhở những ông bố bà mẹ của TCĐ rằng con cái họ có thể thay đổi cả thế giới – dù gì chăng nữa, không có vẻ gì là thế giới có thể biến đổi chúng cả! Đứa con cứng đầu của bạn biết đâu lại làm thế giới trở nên tốt đẹp hơn. Có một đứa con kiên định, nhiệt huyết, sẵn sàng mạo hiểm giống như được ban tặng một món quà quý giá vậy. Thử nghĩ về một vài nhà lãnh đạo hay người tiên phong vĩ đại trong quá khứ xem – Thomas Jefferson, Marie Curie, Albert Einstein, Joan of Arc, Thomas Edison, và nhiều người khác nữa. Tất cả đều đứng vững trước mọi nghịch cảnh, kiên định với luận điểm của mình, và vững vàng trước những đòn công kích. Họ không bao giờ chấp nhận từ bỏ giấc mơ của mình.

Lẽ dĩ nhiên, TCĐ sẽ phải bước trên con đường chông gai để đến thành công, và cha mẹ chúng sẽ có vô vàn cơ hội để nâng cao tính nhẫn nại và sáng tạo ra những cách rèn luyện kỉ luật mới. Franklin Graham, một TCĐ và là con cả của nhà truyền giáo Billy Graham, đã đưa ra rất nhiều ví dụ thú vị về điều này trong cuốn hồi ký của mình, *Nổi loạn với một Lí do*. Mẩu chuyện tôi thích nhất trong đó kể về phương pháp mà người mẹ đã dùng để giúp ông cai thuốc lá.

Thói quen hút thuốc lá của tôi trở nên tệ tới nỗi vào một buổi chiều, khi Floyd Roberts, người trông nhà của chúng tôi tới thăm, Mẹ hỏi

mượn bao thuốc lá chú ấy.

“Tôi muốn dạy Franklin một bài học,” bà nói với chú Floyd.

Bà đưa tôi vào phòng bếp và nói tôi ngồi trước lò sưởi. *Mẹ đang định làm gì vậy*? Tôi tự hỏi.

Mẹ mở bao thuốc, rút ra một cây, và đưa cho tôi. “Giờ con hãy châm thuốc và hút đi – và nhớ phải hít vào đấy!” Mẹ muốn tôi sợ thuốc lá và đinh ninh rằng một khi tôi ném đi thì sẽ không bao giờ còn muốn chạm vào một điếu thuốc lá nào nữa.

Không thể tin nổi tôi lại được đường đường chính chính hút thuốc! Tôi còn nhớ bố kể rằng ông nội đã cho bố một trận nên thân khi bắt được bố đang phì phèo thuốc lá – và việc đó có tác dụng! Vậy nên tôi rất kinh ngạc khi mẹ lại cho tôi hút thuốc với lời chúc của mình. Phải nói là ngỡ ngàng.

“Chắc chắn rồi,” tôi nói, châm cây thuốc đầu tiên và hít vào thật sâu.

Mẹ nhìn tôi thả khói, mặt bình thản như không. “Cứ hút đi,” mẹ nói.

Tôi làm theo. Hút hết điếu thứ hai, mặt tôi xanh như tàu lá chuối. Tôi lao vào nhà tắm và nôn thốc nôn tháo, rồi rửa mặt và điềm nhiên quay lại bếp hút tiếp. Tôi lấy điếu thứ ba, và với nụ cười tự mãn, quẹt diêm và hút. Vài phút sau, tôi vọt trở lại nhà tắm để phun lần nữa. Tôi không phải người dễ dàng thoái chí.

Trước khi đốt sạch cả hai mươi điếu trong bao, tôi đã nôn đến mật xanh, mật vàng. Mỗi lần thấy tôi phi vào nhà tắm, mẹ chắc đã nghĩ phương pháp của mình có hiệu quả, nhưng điều đó chỉ làm tôi quyết không khuất phục mà thôi. Mẹ đã không lường trước được điều này.

Tôi không rõ bụng mình đến khi nào mới ngừng nhộn nhạo. Nhưng nếu có thêm một bao thuốc nữa, tôi cũng sẽ hút sạch!

Mẹ không từ bỏ quyết tâm làm tôi bỏ thuốc, nhưng bà không bao giờ dùng tới cách đó nữa.

Mỗi TCĐ tôi biết khi đọc câu chuyện này đều thấu hiểu quyết tâm của Franklin. Hiện tại, kẻ phá gia chi tử trước kia đang nắm giữ cương vị của bố mình, tức người đứng đầu Hiệp hội Truyền giáo Billy Graham, một trong những tổ chức Thiên Chúa giáo có ảnh hưởng mạnh mẽ nhất trên thế giới. Ý chí sắt đá của ông chắc chắn sẽ giúp ông đảm nhiệm tốt cương vị này.

ĐỔI MỘT BIẾT MỘT!

Tôi từng nói chuyện với hàng ngàn TCĐ trong vài năm qua, trong đó có hàng trăm đứa con phá phách, và họ đã cho tôi một lượng thông tin dồi dào nhằm chia sẻ với các bạn. Câu trả lời của họ trước sau như một, và cách nhìn nhận của họ rất đáng chú ý.

Tôi cũng đã có cơ hội nhìn thấu đầu óc của TCĐ hoạt động ra sao – từ chính trải nghiệm bản thân. Tôi chưa bao giờ là một đứa trẻ nổi loạn hay chống đối như cách nói của bạn. Tôi là con gái của một nhà thuyết giáo Phúc âm bảo thủ, và tôi chưa bao giờ chống lại bố mình hay khiến ông xấu hổ vì tôi. Tôi cũng không đặc biệt ầm ĩ hay khiến người khác khó chịu. Tôi không bao giờ cãi lại thầy cô. Bề ngoài, tôi lặng lẽ, vâng lời và cơ bản là dễ bảo.

Nhưng bất cứ khi nào tôi bị dồn vào chân tường và phải nghe câu “Làm cái này… không thì…”, đơn giản tôi sẽ chọn vế sau. Tôi có thể không hung hăng hay lớn tiếng, nhưng tôi biết chẳng có việc gì tôi không thể không làm – trừ việc chết, việc mà tôi sẵn sàng làm. Và vì tôi không ngại chết còn bạn thì không, tôi là người thắng. (Thôi được rồi, tôi chết đấy, nhưng tôi vẫn thắng.) Bạn có thể hình dung được, lối suy nghĩ này luôn là một thách thức cho bố mẹ tôi hay bất cứ ai muốn sai khiến tôi.

Mẹ tôi kể rằng ngay khi tôi mười tám tháng, không ai có thể thực sự bắt tôi làm bất cứ việc gì. Mẹ cố ép tôi ăn hết những gì dọn ra trước mặt. Ngay khi tôi hiểu rằng mẹ sẽ bắt tôi ngồi đó tới khi nào sạch đồ ăn, tôi chỉ việc dốc hết những gì trong bát lên đầu. Mỗi bữa ăn trở

thành một cuộc chiến xem mẹ có thể nào đoán ra miếng cuối cùng tôi ăn trước khi cái bát bị dốc ngược và để lại cho bà một mớ để dọn dẹp. Chẳng bao lâu, mẹ quyết định rằng trận chiến đó hoàn toàn không đáng!

Em gái tôi ra đời sau tôi năm năm, và nó chẳng giống tôi chút nào. Vì bố mẹ tôi phải đợi tới ngần đó thời gian mới đủ dũng cảm có đứa thứ hai, tôi nghĩ họ đã rất nhẹ nhõm khi thấy Sandee vô cùng nghe lời và hòa thuận. Là chị cả, tôi hay lợi dụng vị trí của mình cộng thêm bản tính bướng bỉnh làm cho em gái lúc thì vui sướng, lúc lại khổ sở. Tôi ra lệnh, và Sandee phải theo tôi. Tôi sắm rất nhiều vai, đôi lúc là kẻ bắt nạt, thường là tên độc tài và có khi là cả người khuyến khích và tôi thích thú vì em tôi công nhận và đánh giá cao sức mạnh của mình.

Dù mẹ tin rằng chúng tôi sẽ chỉ chành chọe nhau suốt ngày, nhưng khi lớn lên Sandee và tôi lại rất thân thiết và có quan hệ tốt đẹp. Mọi người thường hỏi liệu nó có phật ý với tôi không vì tôi đúng là một TCĐ điển hình. Con bé cười ngọt ngào và khẳng định rằng đó thực sự là một điều may mắn. Sandee giải thích: "Thấy không, tôi rất thích điều đó. Vì Cindy luôn là kẻ có những ý tưởng nguy hiểm hoặc phiêu lưu, tôi không bao giờ phải chịu rắc rối hết. Tôi chỉ cần nói đó không phải ý của mình, không phải lỗi của mình – và mẹ sẽ biết tôi đang nói thật."

Mặc dù bản thân mình là một TCĐ, tôi tin rằng điều chính đáng nhất cho tôi quyền lên tiếng thay mặt cho tất cả TCĐ, ấy là tôi đang làm mẹ của một thằng con trai bướng bỉnh. (Mẹ tôi không thừa nhận rằng chính bà đã cầu nguyện điều này xảy ra để tôi phải nếm mùi đau khổ!) Con trai Micheal (Mike) của tôi chính là điển hình của một TCĐ. Lúc này nó có thể tử tế và biết suy nghĩ; nhưng ngay phút sau, nó đã trở mặt khủng bố đứa em không thương xót hoặc lớn tiếng cằn nhằn cả bố mình.

Tôi buộc phải tự trải nghiệm chính những lý thuyết giảng dạy của tôi mỗi ngày. Tôi không cho bạn một lời khuyên "chết". Tôi cùng hội cùng thuyền với bạn. Tôi thấu hiểu rằng có một đứa con cứng đầu vừa là điều tốt nhất mà cũng là điều tệ nhất xảy đến với bạn. Mike

mạnh mẽ, thông minh và quyết tâm. Nó không bao giờ nao núng và đã đề ra mục tiêu nào là quyết hoàn thành. Thế nhưng nó sẽ trở nên khó chịu khi có chướng ngại chặn ngang kế hoạch hoặc khi đứa em sinh đôi, Robert, không vâng lời như thường lệ. Mike có thể biến đổi chóng mặt từ đứa trẻ chuyên chú, có đầu óc phân tích thành một đứa bé ức chế, thiếu kiên nhẫn, lớn tiếng đòi hỏi mọi thứ phải theo đúng cách của mình. Những lúc đó, tôi thường nghe nó gào thét với Robert.

"Robert! Mày không còn là *em trai* tao thêm một phút nào nữa!" Dĩ nhiên, nếu Robert thách anh trai làm rồi bỏ đi, Mike sẽ nhanh chóng gọi nó lại – lập tức đưa ra một cam kết nho nhỏ.

Nếu bạn cảm thấy quen thuộc với một trong số những điều này, tức là bạn đã đến đúng nơi rồi đấy! Tôi sẽ cho bạn niềm hy vọng và sự cổ vũ trong mối quan hệ của bạn với đứa con cứng đầu của mình nhiều hơn bạn có thể tưởng tượng. Tôi biết TCĐ có thể làm bạn phát điên. Chúng biết "ấn nút" nào có thể khiến bạn bùng nổ chỉ trong vài giây. Có vẻ như chúng luôn chọn cách làm mọi việc khó khăn hơn. Trường học và những trách nhiệm truyền thống làm chúng buồn chán, bực bội và bồn chồn.

Nhưng là cha mẹ của một TCĐ đồng nghĩa với việc bạn được trao cơ hội để yêu thương, chăm sóc, và dẫn dắt một cá nhân có tiềm năng lớn lao. Tại sao không dẫn đường cho nguồn năng lực tốt đẹp và bí ẩn đó được sử dụng đúng nơi, đúng chỗ, và tận dụng quyết tâm phi thường đó để đạt được những kết quả tích cực? Đúng vậy, bạn sẽ phải căng hết sức và đôi khi tưởng là đã chạm đến điểm giới hạn chịu đựng của mình. Nhưng đổi lại, cuối cùng bạn sẽ tự hào vì có một TCĐ yêu thương bạn, và có tương lai sán lạn.

Cuốn sách này có thể trao cho bạn một kho tàng vô giá – thấu hiểu TCĐ của bạn. Tôi mong có thể chỉ ra cho bạn một cái nhìn vào bên trong trí óc của một TCĐ, để có thể biết chúng vận hành ra sao. Tôi muốn trao cho bạn những kĩ năng thiết thực để biết cách thúc đẩy và tạo cảm hứng cho TCĐ của mình hơn là chỉ quẩn quanh những cuộc đấu tranh chứng tỏ uy quyền và những trận khẩu chiến vô nghĩa lý. Tôi sẽ đưa ra những chỉ dẫn nhằm giúp bạn quyết định

đúng đắn khi nào thì cần quyết liệt và khi nào không. Những gì bạn sắp đọc và suy ngẫm sau đây có thể hàn gắn mối quan hệ của bạn với TCĐ của mình, mang lại bình yên cho một gia đình, đồng thời sẽ giúp bạn khám phá những điều tốt đẹp về chính bản thân mình.

Hơn hết, tôi mong cuốn sách này sẽ cho bạn thấy rằng, thay vì bó tay và buông xuôi với TCĐ, bạn có thể trân trọng và đánh giá cao những gì chúng làm nhưng vẫn giữ gìn cho con cái mình những giá trị đạo đức và tinh thần đáng quý trọng.

Hãy đọc tiếp, và giữ cho mình một tâm trí cởi mở!

CHƯƠNG II. NÊN LÀM GÌ ĐỂ THIẾT LẬP MỐI QUAN HỆ TÍCH CỰC VỚI ĐỨA CON CỨNG ĐẦU?

Tôi không thể ngờ nó làm thế với chúng tôi! Chúng tôi đã hết lòng nuôi dạy nó thành một đứa con ngoan – tin tưởng hết mực, và giờ nó đền ơn *thế này đây!*" Camera dời ống kính từ người mẹ quẫn bách sang đứa con trai mười ba tuổi lầm lì, mục tiêu của cơn giận dữ và nỗi thất vọng vừa rồi.

Đó là cảnh trong chương trình trò chuyện trên truyền hình tôi tình cờ xem được. Có vẻ như đây nằm trong tuần lễ tuyên truyền về ma túy học đường, thực trạng và giải pháp. Chương trình sáng hôm đó giới thiệu phương thức kiểm tra ma túy tại nhà và phát cảnh một thiếu niên bị bắt quả tang đang dùng thuốc, cùng với bố mẹ cậu, những người đã hạ quyết tâm không bỏ qua cho cậu dễ dàng.

Người mẹ run rẩy và giận dữ kể với phóng viên rằng bà suy sụp đến thế nào khi phát hiện ra sự thật, và liền đó phác ngay ra kế hoạch đưa con trai hoàn lương. Phương châm "yêu cho roi cho vọt" được quán triệt, và bài kiểm tra ma túy tại nhà lúc nào cũng sẵn sàng. Trong khi máy quay bắt cận cảnh khuôn mặt người mẹ, tôi lại chú ý tới cậu con trai đằng sau. Nhìn nó, tôi cảm nhận được tự nó cũng biết rõ nó đang gặp vấn đề. Nó biết đã phạm sai lầm. Nó biết sẽ phải chịu những hình phạt cứng rắn. Nhưng điều tôi không nghĩ nó biết được, đó là bố mẹ nó vẫn còn yêu nó. Thấy không, bà mẹ không hề nói rằng: "Suýt chút nữa chúng tôi đã mất đi con mình, và nó quan trọng với chúng tôi biết bao. Nó là một phần quý giá trong gia đình, và chúng tôi yêu con mình đến mức có thể làm bất cứ điều gì để đưa nó trở lại. Nếu buộc phải nghiêm khắc, phải kiểm tra sát sao, kể cả giam con lại hay ép nó theo một chương trình cai nghiện nghiêm

ngặt, chúng tôi cũng sẽ làm vì chúng tôi yêu con và muốn nó lại là chính mình."

Nhưng bà không nói thế, và đứa con trai phía sau chùng xuống với bộ dáng và thái độ vừa ngán ngẩm vừa thách thức. Ngay khi người phóng viên hoàn tất phân đoạn người mẹ, anh ta lia máy quay sang cậu con.

"Con trai à," anh ta hỏi, "nói chú nghe – *cháu* nghĩ gì về tất cả những chuyện này?" Cậu thiếu niên nhìn xoáy vào ống kính, gằn từng tiếng: "Tôi không thể chờ tới khi bỏ nhà ra đi."

Khi cảnh quay mờ dần, suýt chút nữa tôi đã khóc. Những ông bố bà mẹ đó thực sự nghĩ đáng làm vậy sao? Dùng tới biện pháp mạnh như vậy, họ đã đánh mất con trai mình. Thay vì kéo nó lại gần, họ lại đẩy nó xa hơn. Tôi không tin họ muốn như vậy. Tôi đồ rằng họ thật lòng tin mình đang làm điều tốt nhất trong hoàn cảnh ấy. Nhưng họ đã bỏ qua phần trọng yếu: họ không hề nuôi dưỡng trong con mình một mối quan hệ mà nó muốn giữ gìn.

Khi cậu bé *không hề* làm trái ý và *vâng lời*, họ có mắng nó hay không? Bố mẹ của cậu bé đã lần nào dành ra chút thời gian và công sức để nói với nó rằng họ hạnh phúc vì có nó ở bên? Khi họ dạy nó điều hay lẽ phải, họ có chú tâm và khen ngợi những lần nó vâng lời hay chưa? Nếu họ từng bỏ thời gian vun đắp mối quan hệ tốt đẹp với con, thì những lời khiển trách và yêu cầu con thay đổi gay gắt biết đâu đã có tác dụng. Nhưng nếu họ đã dành những năm qua để mắng mỏ hơn là nói chuyện nhẹ nhàng, nếu họ luôn soi xét những lỗi sai còn chẳng nói lấy một lời động viên khi mọi việc đi đúng hướng, thì con trai họ có thể cảm thấy mình chẳng còn gì để mất. Nếu kiểu gì thì cha mẹ nó cũng sẽ quát tháo và nổi điên lên, vậy nó còn thử làm gì?

Có một vài nguyên tắc làm cha mẹ cơ bản đúng với mọi mối quan hệ cha mẹ-con cái. Đặc biệt khi cư xử với TCĐ, càng phải đặc biệt chú ý đến những nguyên tắc này, bởi trong quan hệ với TCĐ, mọi thứ, cả tích cực lẫn tiêu cực, đều có xu hướng trở nên cực đoan hơn.

Một trong những nguyên tắc chủ yếu đó là đây:

THƯỜNG XUYÊN BIỂU LỘ TÌNH YÊU, NÊU CAO Ý NGHĨA CỦA CON VÀ TÔN TRỌNG CON

TCĐ nào tôi biết (kể cả tôi) cơ bản đều có chung một ý nghĩ: Nếu một người không quan tâm đến ta, ta cũng không cần quan tâm tới điều họ làm *với* mình.

Quan hệ của bạn với con có tốt đẹp hay không sẽ quyết định tính hiệu quả của cách thức bạn dùng. Nếu bạn luôn bồi dưỡng cảm tình thắm thiết với các con, chúng sẽ nỗ lực giữ gìn tình cảm đó. Còn nếu quan hệ bố mẹ – con cái đã chẳng thắm thiết gì, thì càng cố thiết lập kỷ luật sắt và gò ép chúng sẽ chỉ càng chuốc lấy sự chống đối mà thôi.

Kể cả đứa trẻ cứng đầu nhất cũng sẽ chỉ phục tình yêu và lòng tốt chân thật hơn là những phương pháp và cách thức mới lạ nào đó.

Tôi từng nghe nhiều bậc cha mẹ tức tối và căng thẳng quả quyết rằng TCĐ nhà họ "phải học cách chung sống với người khác." Tôi nhắc họ rằng nhà tù luôn chật ních những kẻ không cần hòa đồng với thế giới. Tại sao không khiến cho TCĐ của bạn muốn chung sống với mọi người ngay từ đầu đã? Sau đó, nếu đứa trẻ có mối liên hệ mạnh mẽ và tích cực cùng bạn, bạn sẽ là người đầu tiên nó xin ý kiến về việc nên làm như thế nào.

Nguyên tắc này có thể khó khăn đối với phụ huynh của một TCĐ bởi TCĐ không dễ khiến người khác yêu. Bạn nói: "Bất luận điều gì xảy ra tôi vẫn yêu bạn." Và TCĐ đáp: "Thật không? Nếu thế này thì sao? Bạn còn yêu tôi không? *Điều này* thì thế nào?" Bằng kinh nghiệm bản thân, chúng nhận ra rằng không phải bạn yêu chúng vô điều kiện. Bạn yêu nếu chúng làm mọi thứ theo cách của bạn và nếu chúng tuân theo quy tắc bạn đặt ra. TCĐ không trông mong bạn sẽ mặc mình cư xử không ra gì, nhưng chúng tin vào sự thật rằng mối quan hệ giữa chúng và bạn sẽ bền vững dù chuyện gì xảy ra chăng nữa.

Tôi nhớ như in một ngày hồi Mike mới lên hai, nó đã cố tình quấy rầy tôi cả ngày. Đến khi tôi cạn kiệt kiên nhẫn, nó dẫn tôi vào phòng chơi, bỏ mặc tôi đứng đó, bò vào cái tủ rỗng, rướn về phía tôi và gào lên: “Mẹ đi đi!” rồi đóng sầm cánh cửa. Mặc dù chỉ mong thoát thân khỏi đó, tôi vẫn đứng nguyên tại chỗ. Ngay sau đó, cánh cửa bật mở và thằng nhóc tỏ ra kinh ngạc nhưng nhẹ nhõm khi vẫn nhìn thấy tôi. Nó lại hét lên: “Mẹ không đi đi!” Rồi nó nhìn tôi, gay gắt hơn: *“Đi đi!”*

Khi cùng nó chơi trò mẹ-đi-đi-sao-mẹ-còn-chưa-đi, tôi đã nghĩ rằng không biết bao nhiêu TCĐ, đặc biệt là thanh niên, đã nói với bố mẹ chúng những điều đại loại như: “Con ghét bố/mẹ! Đi đi! Ra khỏi cuộc đời của con! Con không bao giờ muốn nhìn thấy bố/mẹ nữa!” Rồi đóng sầm cửa. Nhưng ở bên trong, chúng lại hy vọng thầm lặng, yếu ớt rằng bạn sẽ không rời khỏi đó. Chúng mở cửa ra, và bạn vẫn ở đây. *“Con đã nói đi đi cơ mà! Con thật sự mong* thế đấy! Con ghét bố/mẹ. Để con yên!” Và chúng sập cửa còn mạnh hơn trước. Chúng băn khoăn: *Liệu có được không? Lần này mình có đẩy được họ ra xa không?*

Gần như mọi TCĐ tôi từng trò chuyện thừa nhận rằng chúng thường cảm thấy thôi thúc tìm hiểu xem tình yêu bố mẹ dành cho mình có thực sự là vô điều kiện hay không. TCĐ cần được biết rằng dù chúng có làm gì, bố mẹ vẫn yêu thương chúng. Chúng đều biết phạm một quyết định sai lầm sẽ phải trả giá, nhưng chúng phải được biết rằng cái giá đó không bao giờ bao gồm việc đánh mất tình yêu của cha mẹ. Khi TCĐ cảm thấy an toàn trong vòng tay bạn, có khi bạn còn bất ngờ thấy những lần chúng thử thách tình cảm đó hiếm hoi đến mức nào.

Một nguyên tắc làm cha làm mẹ cơ bản nữa là:

CHỌN LỰA KHÔN NGOAN NHỮNG TRẬN ĐỐI ĐẦU – HẦU HẾT KHÔNG ĐÁNG ĐỂ HY SINH QUAN HỆ CHA MẸ-CON CÁI

Khi tôi dần lớn lên, bố luôn là quyền lực tối cao, là người có tiếng nói trọng lượng trong nhà. Tôi không hay giở giói cái thói TCĐ mỗi khi bố ra lệnh. Nhưng bạn thấy đấy, bằng trực giác, bố biết phương

thức dạy dỗ phù hợp để đối phó với loại trẻ bướng bỉnh. Nếu ông nói: "Cindy! Ngồi xuống. *Ngay*!", thì tôi sẽ ngồi. Không hỏi han hay tranh cãi gì cả. Tôi biết bố sẽ không nói bằng giọng đó trừ trường hợp cần tôi vâng lời. Nếu ông từng nói với tôi theo kiểu đó mọi lúc mọi nơi, tôi đã bắt ông tránh xa và không làm *bất cứ thứ gì* ông yêu cầu. Cha mẹ hãy chú ý này: Nếu bạn dùng tông giọng ra lệnh để nói mọi điều *("Lên nhà đi ngủ! "Ăn hết bữa tối đi!" "Mặc quần áo vào ngay không thì bảo!*"), chẳng chóng thì chày bạn sẽ thấy TCĐ của mình cãi lại bạn mọi nơi mọi lúc.

Rất khó để duy trì một mối quan hệ tích cực và thân thiết với TCĐ nếu cả hai người đều tranh đấu liên miên giành quyền kiểm soát. Cha mẹ thường thấy mình lên giọng và mất bình tĩnh. Họ thường không nhận ra là, phần lớn chuyện trò giữa hai bên chứa những từ ngữ cay nghiệt và những chỉ thị tức giận. Nếu tình hình này xảy ra trong nhà bạn, bạn có thể thay đổi diễn biến quen thuộc đó. Nếu không muốn vấp phải sự chống đối khi yêu cầu con nghe lời mình, hãy tự hỏi bản thân những câu hỏi này: Liệu có đáng hay không? Có đáng đấu trận này chăng? Chuyện này ảnh hưởng thế nào đến mối quan hệ với con?

Trong gia đình luôn có những vấn đề không thể thương lượng: (1) an toàn thân thể, ví dụ, chúng ta không đứng trước mũi một chiếc xe đang chạy hoặc lái xe mà không cài dây an toàn, và (2) những giá trị đạo đức và tinh thần, ví như, ta không nói dối hoặc làm người khác tổn thương. Ngoài ra, chúng ta gắng để TCĐ của mình thỏa thuận đến một mức độ nào đó.

Một buổi sáng mùa đông lạnh lẽo, khi con trai Micheal của tôi mới bốn tuổi, nó định bước ra khỏi cửa mà không mặc áo len. Biết đầu óc một TCĐ suy nghĩ gì, tôi cho nó quyền lựa chọn: "Mike, con thích mặc cái áo len màu đỏ hay màu xanh?" Nhanh như chớp, nó quay lại và đáp: "Con không muốn mặc áo len." Tôi phải đấu tranh với phản ứng cố hữu của mình, để không buột ra rằng nó tất nhiên sẽ phải mặc áo len, và khôn hồn thì tự chọn áo, không thì tôi sẽ làm điều đó thay nó. Nhưng tôi biết mình chẳng thể bắt nó mặc gì cả.

Liệu cuộc cãi vã có làm hỏng cả buổi sáng bên nhau của chúng tôi hay không?

Nuốt cục tức lại, tôi hỏi nó một câu nữa: "Mike, thế con muốn mặc gì cho ấm nào?" Nó dừng chốc lát và rồi nhún vai, trả lời: "Con muốn mặc áo len của bố," nó nói nghiêm trang. Một lần nữa tôi phải cố gắng kiềm chế lại để không quát um lên rằng chuyện đó thật lố bịch và rằng hãy mặc áo của nó vào đi. Tôi hỏi chồng tôi xem Mike có thể mặc một chiếc áo len của anh ấy không, và anh đồng ý. TCĐ bốn tuổi của tôi gần như lọt thỏm trong cái áo đó. Nhìn nó thật buồn cười, và tôi chỉ muốn dán lên lưng nó cái biển đề: "Mẹ tôi không lo cho tôi cái mặc!" Thay vào đó, tôi kẹp một chiếc áo len của Mike vào nách và bắt đầu hành trình. Chưa đầy mười lăm phút, Mike đã phát mệt vì vật lộn với cái áo len quá khổ. Cưỡng lại thôi thúc "Mẹ đã nói mà," tôi chỉ làm như thường hỏi nó có muốn thay áo len của mình hay không. Không ngần ngại, thằng bé gật đầu, cởi ngay món đồ lùng thùng đó ra và mặc áo của nó vào. Chỉ vậy thôi. Không có gì to tát cả.

Lần tới nếu bạn muốn TCĐ của mình làm gì đó (mà tránh được một cuộc tranh đấu quyền hành), trước hết hãy quyết định xem xung đột có đáng hay không. Việc này không hề đơn giản, và có thể sẽ mất kha khá thời gian luyện tập cho tới khi bạn và TCĐ của mình có thể xác định rạch ròi những vấn đề có thể và vấn đề không thể thỏa thuận. Nhưng nỗ lực đó sẽ mang lại điều khác biệt lớn lao trong mối quan hệ của bạn đấy.

Vài năm trước, tôi từng nói chuyện với một nhóm cha mẹ tại một trường tư khá bảo thủ. Sau buổi nói chuyện, một người mẹ chờ khá lâu để trao đổi với tôi. Bà rất xúc động và buồn bã.

Bà nói: "Tôi có một cô con gái cứng đầu. Tôi thừa nhận mình đã rất nghiêm khắc, và đôi khi không linh hoạt. Nhưng tôi đã quản lý được nó, và nó biết ai mới là chủ trong nhà." Bà dừng lại và chỉ vào khung cửa nhà thể chất. Đứng đó là một cô bé cau có, giận dỗi, nghịch kẹo cao su bem bép và dậm chân một cách sốt ruột. Mẹ nó quay lại nhìn tôi mắt rơm rớm.

"Con gái tôi đấy. Nó ghét tôi. Cô có cách nào khiến nó lại yêu tôi không?"

Đó là một bà mẹ yêu cầu sự tuân phục không bàn cãi, người đã cai trị với bàn tay sắt. Bà ép buộc con gái mình làm theo. Nhưng không hề nhận ra hậu quả cho tới ngày bà phải trả giá đắt cho sự vâng lời của con gái mình. Cô con gái vị thành niên chỉ muốn rời khỏi nhà, gạt bỏ tất cả những gì mẹ cô cho là quý giá. Mối quan hệ của họ đã tan vỡ. Có đáng phải đánh đổi sự phục tùng bằng cái giá như thế?

NHƯNG NẾU NHỮNG BẬC CHA MẸ KHÔNG NHẤT TRÍ?

Trong số độc giả đang đọc những dòng này, sẽ có người gật đầu tán đồng với tôi. Nhưng cũng có người đang nghĩ đến người bạn đời của mình, người có thể còn chẳng hiểu mấy về điều này. Cũng thường thấy cảnh trong một gia đình, hoặc bố hoặc mẹ sẽ tỏ ra khoan dung và thấu hiểu TCĐ hơn người còn lại, cho dù cả hai đều lo lắng cho đứa con của mình như nhau. Vậy trong những gia đình TCĐ chỉ thân thiết với một trong hai bậc thân sinh của mình thì sao? Còn những cha mẹ đơn thân đang vật lộn giữ cho cuộc sống con cái mình khỏi trục trặc? Và những gia đình rổ rá cạp lại, có mạng lưới quan hệ chằng chịt? Bất kể hoàn cảnh có khó khăn đến đâu, vẫn có thể tạo dựng và duy trì một mối quan hệ thật tích cực với TCĐ của mình.

Khi TCĐ của bạn khiến hai vợ chồng bất hòa

Mặc dù cha mẹ không cố ý yêu con nhiều hay ít hơn, nhưng không hiếm cha hoặc mẹ mâu thuẫn với đứa con không ngoan ngoãn làm theo những gì được bảo. Chẳng tốn nhiều thời gian để TCĐ nhận ra cách khích người nọ xung đột với người kia.

Susan thân với bố hơn mẹ. Bản thân cũng là một TCĐ, bố cô bé cố gắng tạo cho Susan ngoại lệ, đưa ra các lựa chọn và hiếm khi cao giọng hay phạt cô. Mẹ của Susan được nuôi dạy trong gia đình quân nhân, và bà nghĩ chồng mình đã quá chiều chuộng con gái. Nói cho cùng, người mẹ tin rằng cấp bậc đi cùng đặc quyền, và con cái phải phục tùng tuyệt đối cha mẹ và học cách làm theo chỉ dẫn chính xác

đến từng li. Bà lo ngại cứ để Susan tự do đưa ra quyết định rồi sẽ làm hư con. Bà nói bà rất yêu con gái mình nên không thể để nó lạc lối. Bố của Susan cãi lại rằng ông đơn giản là giúp cho Susan trở thành một người có suy nghĩ độc lập.

Susan ghét việc chiều nào cũng phải làm bài tập về nhà. Cô bé thường thuyết phục ông rằng bài tập về nhà có thể để sau, nhờ thế họ có thể "cùng nhau chơi đùa." Mẹ Susan nhất định cho rằng việc học lúc nào cũng phải được ưu tiên hơn việc chơi; người bố lại chỉ ra rằng bài tập lúc nào cũng nguyên đó còn con gái họ đang lớn rất nhanh. Dần dà Susan nhận định bố là người cho phép cô bé vui chơi còn mẹ là người cản cô lại. Quan hệ giữa hai mẹ con căng thẳng đến đỉnh điểm.

Trước khi Susan bước vào tuổi vị thành niên, mâu thuẫn giữa hai bố mẹ đã tới mức không tài nào chịu nổi. Trước bờ vực li hôn, cặp vợ chồng đã tìm đến nhà tư vấn hôn nhân-gia đình. Susan, dĩ nhiên, cần được cả bố và mẹ đánh giá cao. Cô bé cần tỏ ra ngoan ngoãn và học tính tự giác. Cô bé cũng cần được tự do đưa ra những quyết định của riêng mình và tự chịu trách nhiệm về chúng. Người cố vấn gợi ý bố mẹ của Susan nên thống nhất đưa ra những quy tắc nền tảng để nuôi dạy Susan.

Dù bài học này đến khi đã muộn, họ đều đồng ý nỗ lực. Họ thường hỏi nhau: "Vấn đề là gì? Chúng ta muốn Susan làm những gì?" Một khi họ thấy được mục tiêu – an toàn thân thể, trách nhiệm cá nhân, v.v – họ có thể mở một cuộc hội họp gia đình sau bữa tối, chia sẻ danh sách mục tiêu dành cho Susan, và cho phép cô bé quyết định một vài phương pháp để đạt được chúng.

Ví dụ, lệnh giới nghiêm là một vấn đề lớn. Susan ghét phải về nhà trước mười giờ tối ngày cuối tuần trong khi bạn bè được chơi bời tới tận nửa đêm. Mẹ khẳng định rằng bà tin tưởng Susan, nhưng bà mong Susan được an toàn. Bố bày tỏ rằng Susan cần có trách nhiệm cho mỗi quyết định mình đưa ra. Dù vậy, cả hai người đều đồng ý an toàn của Susan phải đặt lên hàng đầu. Susan cùng bố mẹ thỏa thuận giờ giới nghiêm vào nửa đêm ngày thứ Sáu và thứ Bảy, và có thể có ngoại lệ nếu cô bé gọi điện về nhà trước và cho họ biết

cô bé đang ở đâu, mấy giờ sẽ về đến nhà. Bố thừa nhận rằng cần thiết phải theo dõi được con gái mình đang ở đâu, và mẹ đồng ý tin tưởng quyết định của con gái cho tới khi có lí do để không làm vậy nữa.

Dù phải mất hơn một năm để thấy được sự tiến triển vượt bậc trong quan hệ giữa Susan và mẹ mình, song cuộc hôn nhân của hai bố mẹ lại phục hồi nhanh chóng. Qua thời gian, mẹ của Susan đã học cách biểu đạt tình yêu và sự tôn trọng mình dành cho con bằng cách chừa cho cô bé rộng đường thương lượng. Bố của Susan đã có thể khiến con mình hiểu rằng vui vẻ nhưng phải có trách nhiệm, và Susan nhận ra rằng dù bố mẹ có đòi hỏi cô phải tuân theo quyền hành của họ, rõ ràng họ luôn nâng niu và quý trọng cô.

Khi bạn là phụ huynh đơn thân với một TCĐ

Hầu hết những cha mẹ đơn thân nằm trong hoàn cảnh người kia đã qua đời hoặc li dị. Kết quả là trẻ cảm thấy bất an và thậm chí giận dữ, khiến cho chúng đem tình thương của cha mẹ ra thử nghiệm. Rõ ràng biểu lộ tình yêu và tôn trọng với một đứa trẻ đang giận dỗi hay bối rối là một trong những nhiệm vụ khó khăn nhất. Nếu TCĐ nhà bạn đọc vị được bạn và tìm ra cách khiến bạn “mất tự chủ”, câu chuyện sau đây không chừng có thể giúp được.

“Không công bằng! Con ghét sống ở đây! Con sẽ tới sống với bố!” Sally đã nghe cậu con trai mười tuổi Ryan của mình đe dọa như vậy cả trăm lần. Suốt hai năm qua, Ryan đã bắt thóp mẹ. Hôm nay thì khác. Cô đã khác. Sally hít thật sâu và bắt đầu thực tập phương pháp dạy dỗ con mới.

“Ryan, nếu con đi, mẹ sẽ nhớ con ghê lắm. Nhưng mẹ không thể bắt con ở lại được.” Cô nghe thấy tiếng mình vẫn đều đều, và cô không chắc ai mới là người ngạc nhiên hơn, cô hay Ryan. Nó nhìn cô đầy nghi hoặc.

“Mẹ muốn con tới sống với bố?” Thằng bé hỏi. Sally mỉm cười và lắc đầu.

“Không, dĩ nhiên là không rồi. Mẹ muốn con ở đây với mẹ. Nhưng cả mẹ và con đều biết quy định tại đây. Nếu con không có cách nào sống chung với chúng, và nếu con quyết tâm tới sống với bố, mẹ sẽ không ép con ở lại.”

Ryan cau mày: “Nhưng quy định của mẹ thật *ngu ngốc.* Bố *không bao giờ* bắt con làm những chuyện đó ở nhà bố cả.” Sally gật đầu ra chiều thấu hiểu.

“Mẹ biết,” cô nói một cách thản nhiên, chống lại thôi thúc đưa ra nhận xét nào đó xa hơn. Cô đứng đó quan sát khuôn mặt con trai mình trong khi nó cũng nhìn cô để tìm kiếm biểu hiện giận dữ nào đó.

Cô cầu cho mình có đủ sức mạnh giữ vững nguyên tắc của mình với Ryan. Nó biết những từ ngữ nào sẽ làm cô phát cáu. Nó luôn có khả năng chọc vào điểm yếu của cô mỗi lúc phải to tiếng. Nhưng cô cũng đã quyết giữ chặt mối quan hệ mỏng mảnh với con mình. Cô từng chứng kiến mối quan hệ này đi xuống sau vụ li hôn và cảm thấy bất lực để giữ nó khỏi sụp đổ hoàn toàn. Ryan quá giỏi trong việc lôi kéo, quá lanh lẹ trong việc chộp lấy cơ hội để khiến bố mẹ chống lại nhau. Và Sally đã bị dồn xuống đáy với quá nhiều thứ xảy ra dồn dập – li hôn, áp lực công việc, cảm giác tội lỗi với Ryan. Cô thấy mình quát tháo con vì hầu hết mọi thứ. Nhưng giờ cô đã hiểu hơn. Cô sẽ không để tuột mất con trai mình.

Ryan đang đợi cô hành động như mọi lần, và nó hoang mang không chắc sẽ làm gì khi cô không quát nó nữa. Quyết tâm của nó có vẻ đã lung lay. Sally rướn qua ôm nó thật nhanh.

“Ryan, con có biết mẹ thích gì ở con không?” cô hỏi. Khi thằng bé lắc đầu, trái tim cô như vỡ ra. Chẳng lẽ nó không biết cô yêu nó đến mức nào sao?

“Con yêu, mẹ thích cách con ở bên mẹ khi mẹ cảm thấy mọi thứ đổ vỡ. Mẹ thích cách con ngồi cùng mẹ xem chương trình tivi cũ kĩ mẹ yêu thích mỗi tối trước khi đi ngủ rồi bắt mẹ bế con vào. Và mẹ đặc biệt thích cách con bảo vệ những gì mình tin tưởng, cả khi những

người khác không đồng ý với con. Ryan, con là đứa trẻ tuyệt vời, và mẹ thật may mắn vì có con.”

Ryan cố không mỉm cười, nhưng nó không từ chối cái ôm của cô. “Có phải thế nghĩa là con sẽ không phải mang rác đi đổ nữa không?” Nó hỏi. Sally đẩy cậu bé một cách tinh nghịch.

“Cố gắng khá đấy. Nếu mẹ giúp con, và chúng ta sẽ làm việc đó nhanh gấp hai lần thì sao nhỉ?”

Thằng bé nhún vai và gật đầu. Nó nói: “Con phải gọi cho bố.” Tim Sally suýt nữa ngừng đập. Ryan lại gật đầu lần nữa: “Con nghĩ tốt hơn con nên nói với bố con sẽ không gặp bố cho tới cuối tuần này.”

Làm một ông bố/bà mẹ đơn thân mang tới những thử thách vắt kiệt sức và ngoài sức tưởng tượng, dù cho bạn có một đứa con vâng lời đi nữa. Thêm một TCĐ vào mớ hỗn hợp này, và đó có thể thành một công thức cho thảm họa! Nhưng một vài giải pháp thực tế có thể nhanh chóng mang lại sự nhẹ nhõm.

• *Thử “trao đổi” TCĐ với một bố/mẹ đơn thân khác trong một ngày*

Thường thì thay đổi không khí một chút sẽ giúp bạn dễ thở hơn. Cũng vậy, đôi khi tiếp xúc với một TCĐ khác sẽ khiến bạn khách quan hơn với con mình. Khi “trao đổi” lại, hãy chia sẻ với phụ huynh kia những điều thích nhất ở TCĐ của nhau. Hãy bắt đầu bằng những điều đại loại thế này: “Thứ tôi thích nhất ở Josh là…”

• Xin tư vấn từ một bậc phụ huynh bạn ngưỡng mộ – tốt nhất là một người đã nuôi dạy thành công TCĐ của chính người đó.

Tìm người sẵn sàng nghe những cuộc điện thoại bất chợt và cho bạn lời khuyên chân thành, không phán xét. Nhớ đừng làm phiền cố vấn của bạn bằng những câu hỏi dài dòng hoặc vào những lúc họ kín lịch. Nói cho người đó kế hoạch của bạn trong tình huống cụ thể, và lắng nghe các phản hồi và góp ý. Đừng ngại xin giúp đỡ khi bạn cảm thấy mất phương hướng. Hầu hết những người tư vấn tốt sẽ cảm thấy vinh dự vì bạn đã xin lời khuyên của họ.

Khi bạn có một gia đình chắp vá và một TCĐ

Cư xử với TCĐ trong những gia đình chắp vá là việc cực kì thách thức. Bạn không chỉ phải thay đổi cho phù hợp với bạn đời mới, mà còn phải học cách chấp nhận và thích nghi với những đứa trẻ khó hiểu và có những nét tính cách không thừa hưởng chút gì từ mình.

Tôi từng trò chuyện với cả tá cha mẹ đang gắng gượng yêu và hiểu một TCĐ, kẻ có vẻ quyết tâm phá hoại nền tảng của một gia đình mới. Một người mẹ bức xúc thừa nhận rằng cô đã đạt tới giới hạn với đứa con chồng cứng đầu mười hai tuổi, và không còn muốn cố yêu thương nó nữa. “Giờ nó muốn gì, tôi cho nó cái ấy. Tôi đáp ứng những nhu cầu vật chất,” cô đảm bảo với tôi, “nhưng tôi không thể để nó đùa giỡn với cảm xúc của tôi thêm nữa. Nó nghĩ tôi ghét nó, và tôi quá mệt mỏi để mặt đối mặt với nó hàng ngày nên tôi nghĩ sẽ cho nó thấy tôi từ bỏ hẳn mối quan hệ này.”

Tôi hiểu nỗi bức xúc của người phụ nữ đó. Bản thân cô ấy là cũng là một TCĐ, và đứa con chồng gần tuổi vị thành niên của cô đã tìm ra cách hiệu quả nhất để dồn cô vào chân tường mỗi khi họ đấu khẩu với nhau. Nó biết làm thế nào để khích bố đối đầu với người mẹ kế, và nó dùng đến mẹ đẻ như một phần lý lẽ. Nhiều lần nó đã thoát tội trót lọt với những hành vi hư hỗn của mình, và cô cảm thấy bất lực trong việc thực thi quy định mà không có sự ủng hộ của chồng.

Trường hợp này quá phổ biến. Kỉ luật, dĩ nhiên, không được phép suy suyển. Trong chương 5, chúng ta sẽ bàn về vài kỹ năng thực tế và hiệu quả để đưa TCĐ vào khuôn khổ. Tôi không hề biện hộ cho hành vi xấu của TCĐ. Nhưng để biện pháp kỷ luật nào đạt được hiệu quả như mong muốn, trước hết, cần phải xây dựng mối quan hệ tốt đẹp giữa những bên liên quan. Tôi từng tiếp xúc với nhiều bậc cha mẹ đầu hàng trước chính con đẻ của mình. Không nghi ngờ gì, làm cha, mẹ kế là phải gắng sức để học cách yêu thương con người khác. Bạn không thể có một gia đình hạnh phúc mà không xây dựng và gìn giữ một mối quan hệ gần gũi và tôn trọng mỗi đứa trẻ. Dĩ nhiên trẻ con cũng cần phải tôn trọng cha mẹ, nhưng vì chúng ta là người trưởng thành, ta cần làm gương trước.

Khi cha mẹ đầu hàng và quyết định thoát khỏi mối quan hệ với con, hầu như luôn dẫn đến cảnh tan vỡ. Một gia đình không thể tồn tại mà thiếu tình yêu vô điều kiện dành cho nhau. Điều này không có nghĩa là bạn phải chấp nhận bất kể lối cư xử nào của con. Thay vào đó, cần hiểu là bạn vẫn kiên quyết bắt con tuân thủ những quy định và phạt nghiêm khi con phạm lỗi, nhưng trên tất cả để con hiểu là bạn vẫn yêu thương chúng.

Một TCĐ biết rằng bạn không thể ép nó yêu hay chấp nhận bạn. Nó cũng biết nó không cần phải làm những điều bạn nói. Điều duy nhất nó không biết là liệu bạn có tiếp tục yêu nó bất kể chuyện gì xảy ra hay không. Suy cho cùng, nó cũng đã mất đi ít nhất một trong hai bố mẹ của mình. Nó sẽ có được sự bảo đảm nào rằng bạn sẽ luôn gần gũi bên nó? Không dễ dàng, nhưng bạn có thể vun đắp niềm tin của con với và với gia đình mới của mình.

Tìm cách để đứa bé hiểu bạn là một thành viên và sẽ gắn bó với gia đình chắp vá này. Những cử chỉ quan tâm nho nhỏ cũng có ý nghĩa rất lớn với một đứa bé đang tìm kiếm dấu hiệu của sự an toàn. Ví dụ:

• *Gợi ý cả nhà cùng làm một hộp thời gian.* Yêu cầu mỗi thành viên trong gia đình góp một món đồ sẽ luôn nhắc họ về bước ngoặt này trong cuộc đời mình. Khuyến khích mỗi người viết một ghi chú ngắn gọn phát biểu cảm xúc bản thân, sau đó niêm phong lại và bỏ trong một phong bì. Cùng quyết định ngày nào sau này sẽ mở chiếc hộp này ra.

• *Tìm cơ hội trò chuyện về tương lai như một gia đình.* Ví dụ, mua vé một chương trình trong vài tháng tới, hoặc treo một cuốn lịch theo dõi hoạt động cả năm.

• *Khi TCĐ của bạn (hoặc bất cứ đứa con nào) chứng kiến một trận cãi vã giữa bạn và người bạn đời mới, dành thời gian trấn an nó rằng mối quan hệ đó vẫn bền vững và gắn bó.* Bất kể công cuộc hàn gắn và hòa giải khó khăn tới mức nào, con bạn cần được biết rằng tình yêu của bạn sẽ không thay đổi. Nếu trân trọng mỗi đóng góp của

từng đứa trẻ cho gia đình, bạn sẽ xây dựng và củng cố mối quan hệ cả đời này.

ĐỪNG BAO GIỜ ĐẦU HÀNG!

Một vài người đọc đến đây có thể thấy nản, mất đi động lực và năng lượng cần có để bắt đầu và khôi phục lại mối quan hệ tốt đẹp với TCĐ của mình. Bạn có thể làm gì khi đã mất ý chí tiếp tục? Viễn cảnh này có làm bạn nhụt chí? Tôi không tin cha mẹ của TCĐ có thể tự mình xây dựng và vun đắp những mối quan hệ mỏng manh đó. Chúng ta có quá nhiều giới hạn cùng niềm kiêu hãnh và sự bướng bỉnh trong mình để trị những cái đầu cứng và nổi loạn.

Trong nhiều năm qua, tôi đã là một TCĐ, đã nuôi dạy một TCĐ, và đã làm việc cùng cha mẹ của TCĐ, và giải pháp hiệu quả duy nhất tôi thấy cho việc xây dựng và phục hồi lại những mối quan hệ tới giờ là: Tạo hóa có thể khôi phục lại tình yêu và làm mới niềm mong mỏi giữ cho những mối quan hệ của ta mạnh mẽ và bền vững.

Nếu bạn cảm thấy đã cạn kiệt lựa chọn – nếu bạn từng có nó – và bạn không thấy cách nào để xây dựng lại mối quan hệ với TCĐ của mình, hãy để tôi tặng bạn một hy vọng tuyệt vời nhất tôi từng tìm thấy và gần như đúng với tất cả mọi người. Tin tưởng con và quan trọng nhất, yêu con mình vô điều kiện. Đừng tuyệt vọng nếu mọi thứ không thay đổi ngay. Hãy cứ cầu nguyện và làm mọi thứ với thái độ của bạn. Đừng từ bỏ! Bạn có thể làm được!

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Hãy coi đây là một mối quan hệ đặc biệt. Chính điều đó mới có sức lay động con chứ không phải biết được bao nhiêu kỹ năng hay phương pháp làm cha mẹ.

• Con không cố tình trêu gan bố mẹ. Con chỉ muốn bố mẹ trân trọng cá tính của mình. Con muốn bố mẹ nhìn nhận con và yêu con dù thế nào chăng nữa.

• Nếu được yêu thương và trân trọng, con sẽ làm mọi thứ vì bố mẹ.

CHƯƠNG III. LÀM THẾ NÀO ĐỂ THÚC ĐẨY ĐỨA CON CỨNG ĐẦU CỦA MÌNH?

Cô học sinh lớp chín, Shannon, nhận bài tập lớn về nhà từ sáu tuần trước. Nhưng cô bé chỉ hào hứng được mỗi hôm đầu, chọn xong đề tài là cô bé quẳng luôn bài vở qua một bên và quên bẵng cho tới sát ngày nộp. Ngày trước hạn cuối, không khí căng thẳng bao trùm khắp gia đình. Người mẹ vô cùng ức chế vì Shannon đợi nước tới chân rồi mới nhảy. Shannon thì quay cuồng giữa đống ngổn ngang tài liệu, sách vở, bày vung vãi đầy bàn ăn, vắt chân lên cổ làm bài cho xong.

Suốt bốn mươi tám giờ tiếp theo, Shannon nghỉ xả hơi ít nhất hai mươi hai lần và mười hay mười hai lần ăn bữa nhẹ. Cả nhà bước vòng qua những núi sách và phải gọi pizza ở ngoài. Động tí là nổ ra cãi vã, và dần dần, không ai còn giữ nổi kiên nhẫn nữa. Nhưng rồi đến 1 giờ sáng ngày thứ Hai, Shannon cũng hoàn thành bài tập của mình. Sáng hôm đó cô bé tới trường, không hay biết gì về mớ hỗn độn và sự căng thẳng cô bỏ lại đằng sau cánh cửa.

***

David sắp tròn năm tuổi, mà còn chưa biết ngồi xí bệt. Mẹ cậu đã thử đủ cách. Từ hứa hẹn cho nó những món đồ chơi mơ ước, rồi lại dọa sẽ làm bẽ mặt nó với bạn bè, hết răn đe, phạt lại đến treo thưởng. Không ăn thua. Dường như cậu bé đã “hết thuốc chữa”. Phải làm gì đây?

Cuối cùng bà mẹ quyết định gặp bác sỹ. “Tôi phải làm gì bây giờ? Chỉ cần nói tôi biết cần phải làm gì,” bà năn nỉ bác sỹ. “Việc gì tôi cũng làm.”

Vị bác sỹ mỉm cười. “Chị đã trầm trọng hóa vấn đề,” ông nói một cách giản đơn. “Đừng chuyện bé xé ra to như thế. Chỉ cần chị đừng coi việc đó là vấn đề.”

Mẹ của David hoài nghi: “Nhưng đó đúng là vấn đề! Nó năm tuổi đến nơi rồi!”

Bác sỹ lắc đầu. “Thằng bé làm được mà. Nhưng ép buộc không phải là cách.”

***

Joanne là một cô bé mười hai tuổi bình thường như các bạn đồng trang lứa, nhưng mẹ cô bé cầu nguyện hàng năm trời chỉ để con gái mình trở nên ngoại lệ một chút xíu mà thôi – để cô bé học cách giữ phòng ngủ sạch sẽ gọn gàng. Bởi Joanne vẫn chứng nào tật nấy sau bao nỗ lực thay đổi của người mẹ, nhìn chung bà đã mất lòng tin. Chẳng lẽ con gái bà được định sẵn để trở thành đứa trẻ bừa bộn nhất quả đất hay sao? Có khi nào cô bé học được tính tổ chức và gọn ghẽ hay không?

Cho đến một ngày, trong buổi họp phụ huynh, cô giáo nhiệt tình khen ngợi Joanne, một trong những học sinh “xuất sắc” của lớp. “Nói sao đây, cả bàn học của con bé cũng sạch bong và sắp xếp đâu ra đấy!” Người mẹ không tài nào tin rằng họ đang nói về cùng một người, nhưng rồi bà kinh ngạc khi nhìn thấy tận mắt bàn học của con gái mình. Cây bút chì nào cũng được bén gọt; từng mẩu giấy, từng món đồ nhà trường phát được xếp thành hàng và phân thành từng loại. Sao có thể thế được? Làm sao Joanne có thể sạch sẽ, ngăn nắp như lau như li đến thế ở trường còn ở nhà lại bạ đâu vất đấy như một đứa đại lãn thế?

***

Có cảnh ngộ nào bạn thấy quen hay không? Bạn đã từng băn khoăn tại sao thôi thúc TCĐ của mình làm điều tốt nhất lại khó đến thế hay chưa?

Charlie Brown trong sê-ri truyện tranh Đậu Phộng (Peanuts) từng than thở: "Không gánh nặng nào hơn một tiềm năng to lớn!" Làm cha mẹ, bạn có thể dễ dàng nhìn thấu những khả năng tuyệt vời ở con mình, nhưng để gò đứa bé đi đúng hướng mới khó làm sao. Sự bất hợp tác của con sẽ tạo ra bầu không khí căng thẳng khủng khiếp giữa hai người. Phần lớn những đấng sinh thành sẽ sa vào vòng luẩn quẩn: dọa dẫm không được lại ngon ngọt, ngon ngọt không được lại đe nẹt, và quát tháo. Quy trình đó cứ thế lặp đi lặp lại mà chẳng hề hiệu quả.

Tiến sĩ Dobson mô tả vấn đề này như sau:

Không có phương pháp dạy dỗ (dù ở lứa tuổi nào) nào kém hiệu quả hơn là gây hấn và nổi giận. Thế nhưng, hầu hết người lớn chỉ hành động dựa trên cảm xúc cá nhân của mình để lấy cho được sự hợp tác của con trẻ. Một giáo viên từng nói trên kênh truyền hình quốc gia: "Tôi muốn trở thành một nhà giáo dục chuyên nghiệp, nhưng tôi lại ghét công việc dạy dỗ mỗi ngày. Học sinh của tôi vô kỷ luật tới mức lúc nào tôi cũng phải nổi đóa với chúng mới có thể ổn định được lớp học." Thật chán nản biết bao nếu ngày nào cũng như ngày nào, năm này qua năm khác lúc nào cũng phải mang cái bộ mặt khó tính và cáu kỉnh thế. Vậy nhưng rất nhiều giáo viên (và phụ huynh) không hề biết một cách nào khác để dạy dỗ trẻ con cả. Tin tôi đi, cách đó chỉ tổ mua giận vào người chứ chẳng ích gì!

Vậy thế nào mới hiệu quả? Rõ ràng bạn không thể cứ mặc TCĐ của mình sống mà chẳng có chút tham vọng, động lực phấn đấu được. Và tất nhiên bạn cũng không thể dung thứ thói lười biếng hay nhắm mắt làm ngơ trước hành vi xấu của con. Tin tốt là, bạn không phải làm vậy.

Tôi tin rằng hiểu rõ được cách nhìn của một TCĐ (bạn sẽ thấy trong chương này) sẽ giúp bạn tìm ra cách thúc đẩy TCĐ hiệu quả. Dù vậy, trước khi đọc, tôi mong bạn hãy gác sự căng thẳng và giận dữ sang một bên. Dẹp qua một bên quyết tâm bắt con cái làm theo ý mình. Như vậy không có nghĩa là bạn vô trách nhiệm, chỉ là bạn cần một góc nhìn mới về việc làm cách nào khiến TCĐ của mình có được những thành quả như mong ước.

Nếu muốn thúc đẩy con cái, nguyên tắc dưới đây rất hữu dụng, nhưng nhất thiết là bạn phải có niềm tin vào TCĐ của mình:

HÃY LUÔN TÂM NIỆM CÂU HỎI: "ĐỂ LÀM GÌ?" ĐỂ XÁC ĐỊNH ĐIỀU BẠN MONG MUỐN

Tôi đã giới thiệu nội dung câu hỏi "để làm gì" trong chương 2. Trong chương này, tôi sẽ giúp bạn hiểu vì sao điều này lại quan trọng đến vậy và chỉ cho bạn cách TCĐ suy nghĩ. Chúng luôn muốn biết mục đích của một nhiệm vụ hoặc một mục tiêu là gì, chủ yếu là để đưa ra quyết định xem có đáng bỏ công sức ra hay không. Xét cho cùng, ai là người đặt ra mục tiêu ngay từ đầu? Tại sao? Thế khi đã hiểu phải đạt được cái gì, nếu chúng tìm ra cách tốt hơn để làm thì sao? Thông thường TCĐ sẽ không cố đeo bám bạn để hỏi những câu như vậy. Mà sẽ cố gắng tìm ra điều cần suy nghĩ và cách kiểm soát thế giới riêng của mình.

Đơn cử như chuyện giao việc nhà cho con. Tôi, TCĐ được phân công đổ rác. Nghe thì có vẻ đơn giản, nhưng ngay lập tức tôi phản đối. "Tại sao con phải mang rác đi đổ?" Lẽ tự nhiên, bạn sẽ đáp: "Bởi vì đó là việc của con." À vâng. Trả lời sai. Ai quyết định đó là việc của tôi? Tại sao tôi không được chọn? Cá là chưa gì bạn đã mất kiên nhẫn với tôi rồi. Dù sao, phận làm con phải nghe lời bố mẹ cơ mà. Hết chuyện. Có đúng vậy không? Bạn làm cách nào đề ra câu hỏi "để làm gì" trong trường hợp này?

TCĐ thà đối phó với một đống vấn đề khó nhằn nhưng lí thú còn hơn phải làm một danh sách việc nhà tẻ ngắt. Thế nên, hãy cố thử kêu gọi tôi cống hiến sức lực cho việc nhà xem. Ví dụ, bạn có thể nói thế này: "Bố mẹ gặp phải một vấn đề. Xe chở rác sẽ đến vào thứ Ba. Bố phải đi họp sớm; mẹ phải đưa hai em tới trường. Phải có người mang rác đi đổ trước 8 giờ sáng chứ nhỉ. Con có ý kiến gì không?"

Tôi có thể có, có thể không đưa ra gợi ý nào ngay lúc đó. Có thể là một giải pháp thỏa mãn bạn hoặc không. Nhưng thế bạn đã kéo tôi vào cùng rồi đấy. Bạn cho tôi biết mình nghĩ gì và tại sao bạn sắp nhờ tôi đổ rác ngày thứ Ba. Nếu tôi nói không muốn làm, hãy nhắc

tôi rằng các anh chị em cũng đang chia sẻ việc nhà và ai cũng cần nhấc thân lên mà làm lụng. Vậy tôi có suy nghĩ gì về việc phân công công việc? Biết đâu tôi sẽ nảy ra ý tưởng sáng tạo nào đó khiến bạn thích thú. Cũng có thể tôi cứ thế đồng ý và đi đổ rác là được. Đối với tôi, điều quan trọng là tôi đã giúp bạn giải quyết một vấn đề, chứ không phải mù mờ đâm đầu làm theo chỉ thị của bạn.

Đôi khi giải pháp chỉ đơn giản là đặt ra câu hỏi: "Con có muốn biết tại sao mẹ muốn con làm việc này không?" Nếu vận dụng hiệu quả câu hỏi này, bạn có thể củng cố khả năng suy nghĩ độc lập của con. Vì chúng ta đều mong muốn có được sự hợp tác của TCĐ, đừng quên nhắc nhở bản thân tập trung vào điểm chính của mỗi việc. Bạn đang cố đạt được điều gì? Có cách nào khác để làm điều đó không? Bạn đang thử thách con mình để nó suy nghĩ về những khả năng chăng? Bạn đã chuẩn bị để nó thử nghiệm những khả năng đó chưa?

ĐẢM BẢO TCĐ CỦA BẠN CAM KẾT THỰC HIỆN MỤC TIÊU

Một lần, ở Washington, một trong những giáo sư từng dạy tôi môn phương pháp học tập mở một lớp học với lời mời đưa chúng tôi tới Cleverland. Ông nói sẽ đưa ra một vài lựa chọn để đi tới đó. Chúng tôi có thể di chuyển bằng máy bay, tàu hỏa, xe buýt hay bất cứ phương tiện nào phù hợp. Thậm chí chúng tôi có thể sáng tạo ra và đi bằng xe đạp hay khinh khí cầu nữa cơ đấy.

Hẳn ông thừa biết chúng tôi cho ông là gàn dở. Sau một lúc, ông dừng lại và mỉm cười. Và ông làm sáng tỏ ý định của mình: "Nếu các bạn không *muốn* tới Cleverland, tôi có đưa ra nhiều phương tiện giàu tính tưởng tượng và lí thú đến mấy để *đưa* bạn đến đó cũng chẳng quan trọng. Mọi chiến lược dạy dỗ hoặc nuôi nấng con cái trên đời này dù sáng tạo đến đâu cũng chẳng thể giúp gì bạn nếu bạn không làm con mình *mong muốn* tới được nơi bạn mong muốn."

Điều này thực sự đã khai sáng nhiều thứ. Khi ép buộc con cái làm theo những gì chúng ta muốn, ta thường bỏ qua sự thật rằng chúng không hề cam kết đạt được mục tiêu chúng ta đề ra. Bạn không thể

bắt con làm điều bạn muốn. Điều bạn có thể làm là truyền cảm hứng, thúc đẩy, và thuyết phục.

Lấy ví dụ những trận cãi vã điển hình giữa bố mẹ và con cái khi chúng không chịu ngồi vào bàn ăn và ăn những gì được dọn sẵn. Chúng cần phải ăn, đúng không? Chúng không thể sống chỉ nhờ đồ ăn nhanh và thức ăn vặt được, phải không nào? Vậy nên bạn khăng khăng ép chúng phải ăn thứ gì tốt cho chúng bất kể con mình có thích hay không. Nhưng bạn không thể thực sự bắt chúng ăn bất cứ thứ gì. Và lời giải thích của bạn rằng những thức ăn đó tốt cho chúng cũng chẳng hề thuyết phục. Vậy làm cách nào để khiến TCĐ khảnh ăn đó chịu nuốt những thức ăn giàu dinh dưỡng và tốt cho sức khoẻ?

Mặc dù mỗi TCĐ có đôi chút khác nhau, nhưng về cơ bản, chúng đáp lại khá thiện chí với những yêu cầu về các công việc mà chúng tin sẽ có ích cho bản thân mình. Thêm vào đó bạn có thể lợi dụng tính ưa cạnh tranh và đam mê thử thách vốn nằm trong máu của những TCĐ để khích chúng tự giác ăn.

Mới đến tuổi tập đi, đứa cháu cứng đầu Tracy của tôi đã rất hay lơ đãng và luôn tay nghịch ngợm, chẳng ngó ngàng gì đến chỗ thức ăn mà mẹ nó đã chuẩn bị. Ngồi ăn tại bàn với nó y như một cực hình, và sau khi gẩy gót thức ăn, nó bắt đầu mè nheo và tìm cách chuồn khỏi đó. Bố con bé quán triệt tinh thần con-sẽ-ngồi-yên-ở-đấy-đến-khi-nào-chịu-ăn-thì-thôi, còn mẹ thì cứ vờ-như-miệng-con-là-hầm-chứa-máy-bay-nào, nhưng cuối cùng Tracy vẫn mất hàng giờ gà gật bên bàn ăn trước một đống đồ ăn nguội lạnh.

Chị nó, Kelli, đã vô tình tìm ra một giải pháp hữu hiệu. Số là, bữa tối nọ, Tracy ngúng nguẩy không chịu ăn thịt. Đúng lúc bố đang hầm hầm chuẩn bị quở mắng đứa bé, đứa lớn xen vào. “Không sao đâu, bố ạ. Con chẳng muốn em ăn hết chỗ thịt đó tẹo nào. Con là lớn nhất cơ mà. Con chẳng thích Tracy lớn bằng con hay khoẻ hơn con chỉ vì em ăn hết bữa tối của mình đâu. Kệ em đi bố. Để con ăn chỗ thịt của em cho.”

Mắt Tracy loé lên vẻ ngạc nhiên và giận dữ. “Không đời nào!” con bé hét lên. “Chị không được ăn thịt của em! Em sắp khoẻ hơn chị rồi!” Khi con nhóc ăn ngấu ăn nghiến phần thịt của mình, bố mẹ nó nhìn nhau kinh ngạc.

Nghe như thể một mánh lới giản đơn và lộ liễu. Ấy thế mà, trong vài tháng tiếp theo, chỉ cần hơi nhắc nhỏm rằng chị Kelli khoẻ hơn là có thể củng cố quyết tâm ăn uống lành mạnh của Tracy rồi. Khi con bé lớn thêm, dĩ nhiên cách đó thành vô hiệu, nhưng tới lúc đó thì chính con bé đã tìm ra nghìn lẻ một những lí do hay ho hơn để ăn uống đúng cách: để giữ dáng này, để thi đấu bóng đá này, v.v

Đôi khi định ra mục tiêu cho TCĐ của mình là không đủ. Bạn còn phải tìm ra điều gì sẽ lôi cuốn đứa trẻ khiến nó muốn đạt được mục tiêu ấy.

GIÚP CON XÁC ĐỊNH NHỮNG GÌ CÓ THỂ LÊN GIÂY CÓT TINH THẦN

Là một TCĐ điển hình, tôi thường rất hào hứng bắt tay vào làm mọi thứ, nhưng sau đó lại chán ngay được, thế là đâm ra chểnh mảng, lơ là. Với nhiều bậc cha mẹ, đặc biệt những vị dễ cáu bẳn, đó đúng là biểu hiện của sự trì trệ. Nhưng với TCĐ, có sự khác biệt giữa sự ngần ngừ và chuyện thiếu cảm hứng. Cách phân biệt chúng ở trong chính câu hỏi: Cần làm gì thì mới có thể tạo cảm hứng cho tôi?

Thường thường, chỉ quan sát không thôi cũng đủ giúp bạn xác định được điều gì gây hứng thú cho con mình. Ngay từ khi TCĐ của bạn mới chập chững biết đi, hãy để ý những lần nó đặc biệt vui thích hoặc dồn sức tập trung vào một việc cụ thể nào đó. Nhờ vậy bạn có thể nắm được vô số chỉ dẫn mà không cần hỏi han.

Vì lý do công việc, tôi hay phải đi công tác xa, các con trai tôi đã phải bay qua bay lại thường xuyên từ khi còn rất bé. Ngay khi mới lẫm chẫm, mối quan tâm của chúng đã khác nhau rồi. Trên chuyến bay, Robert sẽ ngay lập tức đánh bạn với các cô tiếp viên hàng không và hành khách cùng bay. Còn Mike, nó lập tức cắm cúi xem nệm ghế ngồi liệu có phải một thiết bị nổi được hay không. Mỗi khi chuẩn bị

cho một chuyến đi mới với mấy đứa con đã mệt nhoài vì đường xá, tôi biết mình phải dùng phương pháp khác để tạo cảm hứng cho mỗi cậu con trai: Robert muốn được nghe về những người bạn mới và những sự kiện xã hội thú vị; Micheal lại cần được hứa hẹn những vùng đất mới để khám phá, những nơi chưa từng khai phá để thám hiểm.

Ngay khi TCĐ nhà bạn đủ lớn để hiểu lí lẽ, bạn có thể hỏi: “Phải làm gì mới có thể thúc đẩy con làm điều này?” Hãy cứ chuẩn bị tâm lý nghe những câu trả lời đại loại như “Con không biết” hay “Chẳng gì cả”. Nhưng đừng mất tinh thần. Con bạn sẽ hiểu rằng bạn đang nghiêm túc nếu bạn kiên trì hỏi đi hỏi lại, tốt nhất là nên để đến ngày hôm sau, thậm chí là vài ngày sau và hãy tỏ ra kiên quyết đợi câu trả lời.

Bạn cũng phải chuẩn bị tinh thần rằng câu trả lời đầu tiên có thể nghe thật hỗn. TCĐ sẽ luôn cố gắng quan sát phản ứng của bạn, và nó biết cách khích bạn. Thế nên đừng quá sốc vì câu trả lời lúc đầu. Cứ nhìn con và chớp mắt với nó, chờ tới khi nó đưa ra câu trả lời hợp lý. Sẽ nhanh thôi nếu con bạn nhận ra rằng bạn đã đi guốc vào bụng nó.

Lần đầu tôi viết về cách thúc đẩy con cái là trong cuốn sách *Every Child Can Succeed* (*Mọi đứa trẻ đều có thể thành công*). Hoàn cảnh có thể khác, nhưng quá trình để đạt được mục đích trước sau vẫn vậy, và công cuộc thúc đẩy TCĐ đòi hỏi sự kiên nhẫn. Nói cho dễ hiểu: bạn muốn phòng tôi phải sạch sẽ. Đó đúng là một thảm họa, và chẳng điều gì có thể xem như động lực khiến tôi chấp hành cả. Bạn hỏi tôi điều gì mới khiến tôi dọn phòng cho sạch sẽ. Tôi lắc đầu đáp: “Chẳng gì cả, con không thích phòng sạch.” Hãy cố nhịn cục tức xuống mà đáp: "Sao không nghĩ thử xem, và mẹ sẽ hỏi lại vào ngày mai?"

Hôm sau, bạn hỏi lại. Lần này tôi nhún vai trả lời: "Con không biết." Đừng thúc ép. Cứ đợi thêm một hay hai ngày. Lần này tôi sẽ trả lời: "Tiền. Con thích tiền mặt." Bạn ra vẻ suy tư, hỏi lại: “Bao nhiêu thì vừa nhỉ?” Trả lời nhanh: “Năm ngàn đô-la.” Đừng nổi xung lên. Chỉ

nhìn và chớp mắt. Nếu phải nói điều gì, chỉ cần nhắc lại: "Năm nghìn đô-la ư?" là được.

Và tôi sẽ nhượng bộ: "Thôi được rồi… thì năm đô-la vậy."

Chỉ thế thôi. Bỏ qua vụ cò kè giá cả, chúng ta đều thấy rõ rằng đòi hỏi của tôi là quá nực cười. Nhưng thay vì quát tháo, chỉ cần nhìn tôi theo cách khiến tôi hiểu rằng bạn sẽ không đời nào cắn câu. Và thế là tôi nhận lấy thứ tôi hiểu là mình có thể thực sự lấy được.

Giờ thì bạn có thể kết thúc cuộc mặc cả. "Được thôi, trong ba tuần tiếp theo, mẹ sẽ cho con năm đô-la một tuần nếu phòng con gọn gàng, sạch sẽ. Nhưng sau ba tuần, con cần nghĩ xem ngoài tiền ra còn điều gì khiến con phải giữ gìn phòng ở ngăn nắp."

Điều này có hai ý nghĩa. Trước hết, bạn sẽ không phải dùng tiền để mua chuộc thái độ hợp tác của TCĐ (chỉ trong vòng ba tuần đầu). Thứ nữa, con bạn sẽ buộc phải suy nghĩ nghiêm túc: *Phải thế nào mới khiến mình làm điều mình không muốn cơ chứ?*

Công đoạn này cũng giúp bạn dạy con mình cách tạo cảm hứng và thúc đẩy *bản thân nó*. Nói cho cùng, một khi con cái rời khỏi gia đình rồi, rất có thể chẳng ai thế chỗ bạn làm người nhắc nhở các loại nhiệm vụ và thúc đẩy, chỉ đạo thành công của TCĐ hết.

Bạn sẽ ngạc nhiên với hiệu quả bất ngờ mà một câu hỏi đơn giản: *con muốn gì thì mới chịu làm mang lại*. Cha mẹ và thầy cô thường bỏ qua những cách thức đơn giản mà hiệu quả của việc trò chuyện cởi mở chân tình về một vấn đề nào đó. Bạn có thể còn phải công nhận rằng nhiệm vụ cần thực hiện *quả là* đáng chán và có vẻ chẳng cần thiết tí nào. Nghĩa là, định ra mục đích cho cái việc khó nhằn ấy, và hỏi TCĐ nhà bạn xem điều gì mới khiến nó thực hiện. Nếu con bạn không thể nghĩ ra bất kỳ điều gì, bạn có thể gợi ý một vài thứ. Chẳng bao lâu, TCĐ của bạn sẽ bắt đầu cung cấp những ý kiến của riêng mình. Việc này có thể giúp con bạn suy nghĩ độc lập hơn, tự tạo động lực cho bản thân, và vạch ra những hoàn cảnh và trường hợp có thể giúp chúng đạt được mục đích.

HỎI XEM LIỆU TRẺ CÓ MUỐN BẠN GIÚP KHÔNG HOẶC GIÚP NHƯ THẾ NÀO

Nếu TCĐ nhà bạn hiểu mục đích và kết quả cần đạt được của một mục tiêu nhất định và hứa hẹn sẽ thực hiện, lúc đó bạn có thể vạch ra những phương pháp hoàn thành nhiệm vụ.

Nếu bản thân bạn không phải một TCĐ, bạn có thể bị ngợp trong viễn cảnh phải sáng tạo và thôi thúc quá nhiều. Qua nhiều năm, tôi đã trưng cầu ý kiến nhiều TCĐ không có động lực và tổng hợp được một vài ví dụ hữu ích từng giúp họ khi họ gặp việc gì đó trắc trở, không vui, hoặc nhàm chán. Dưới đây là năm trong số đó:

1. Đừng tự cho rằng tôi cần sự giúp đỡ từ bạn

Từ bé, tính nết đứa con cứng đầu của tôi đã vượt quá cả sự tự lập kiểu "con-tự-làm-được-hết". Mike, ngay khi mới chập chững biết đi, đã không muốn tôi nhúng tay vào giúp nó giải quyết rắc rối, mà chỉ thích tự mình xoay xở. Giúp nó mở hộp đồ chơi mới, thắt dây giầy hay cắm ống hút vào đồ uống cho thằng bé – những cử chỉ đó thường châm ngòi cho những cơn chống đối quyết liệt của Mike, trừ phi tôi hỏi trước liệu nó có cần tôi giúp hay không. Dù đôi khi vẫn quên, nhưng rồi thì tôi cũng quen với việc hỏi: "Mike, con có cần mẹ giúp gì không?"

2. Định ra một vài "hạn cuối" cho những việc quan trọng

Khi trẻ được giao một bài tập lớn và bạn nhận ra TCĐ của mình quen thói nước đến chân mới nhảy, thử vờ định ra một hoặc hai ngày hết hạn xem sao. Quan trọng là bạn và TCĐ của mình phải làm điều đó cùng nhau để cả hai cùng biết rằng đó không đơn thuần là một trò lừa gạt hay một mưu mẹo tinh vi.

Phác thảo kế hoạch và cùng định ra một hoặc hai hạn định chung chung cho những phần riêng biệt của nhiệm vụ. Chọn ngày cụ thể và phần thưởng cho mỗi lần giao nộp đúng hẹn. Quyết định xem liệu có nên phạt mỗi lần lỡ hẹn hay không và nếu có thì mức phạt là gì? *Triển vọng về phần thưởng có tác dụng thúc đẩy hơn nhiều so với*

hình phạt bị đe dọa, vậy nên hãy nhấn mạnh mặt tích cực hơn là tiêu cực nhé.

3. Nhắc nhở ngắn gọn, không lôi thôi dài dòng

Hỏi trước TCĐ của bạn xem nó có muốn bạn nhắc hạn cuối hay không, nếu có thì sẽ nhắc thế nào. Nếu con bạn coi những nhắc nhở của bạn là rầy rà, thử dùng một mật hiệu nào đó xem sao. Ví như, khi hạn chót gần tới, bạn chỉ cần nói *sắp rồi đấy* là được. Giữ cho từ ngữ của mình nhẹ nhàng và đừng có ý dọa dẫm gì cả, nhưng cứ y kế hoạch mà làm và không ngừng nhấn mạnh cả hình phạt lẫn phần thưởng. Nếu con bạn còn nhỏ, thay vì hỏi han, hãy thử những từ hoặc cụm từ khác và chọn ra cái ổn nhất.

4. Đưa ra lời khuyên hoặc gợi ý chỉ khi nào được hỏi

Tin hay không, TCĐ luôn chào đón lời khuyên và gợi ý của bạn – miễn là khi chúng đã có lời nhờ vả trước. Còn nếu bạn muốn giúp, lời ướm hỏi của bạn đừng nên nghiêm trang, mà càng vô tư càng tốt. Nếu chúng không hỏi, mà bạn cứ khuyên bảo, cho ý kiến thì rắc rối to rồi đấy. Kiểu gì thì kiểu sẽ có hiểu lầm và chiến tranh.

Khi đưa ra lời khuyên, dù bạn có muốn nhấn mạnh sự từng trải của mình đến đâu cũng cần tỉnh táo tránh nhắc lại “kinh nghiệm xương máu” của bạn. Đừng lan man về những kỉ niệm đến độ khiến TCĐ thấy nhàm tai, chỉ cần nói rõ tại sao bạn có thể hiểu tình thế của nó. Là một TCĐ, tôi thường hay hỏi và nghe theo lời khuyên của bạn nếu tôi cảm thấy ngay từ đầu bạn thấu hiểu những gì tôi đang trải qua.

5. Cung cấp “dịch vụ cấp cứu”

Lỡ như TCĐ của bạn bỗng dưng đâm sầm vào một bức tường, có thể bạn hoàn toàn thoải mái vô tư đưa ra những trợ giúp khẩn cấp nhưng tốt hơn hết vẫn phải nhấn mạnh ý thức trách nhiệm. Con bạn không thể quen thói cứ đâm đầu đi mà chẳng hề chuẩn bị trước rồi trông đợi những giải cứu phút chót từ một chiếc xe cứu hộ luôn kè kè gần bên. Dịch vụ nào cũng cần trả giá cả.

Giả dụ, nếu TCĐ của bạn quên bẵng việc nói cho bạn những gì nó có thể cần tới cho một kế hoạch vào phút chót, bạn có thể đồng ý phá lệ giúp nó chuẩn bị những gì cần dùng. Sau đó, thay vì nói: "Lần sau, nhớ nói cho mẹ những gì con cần trước ngày chót," hãy nói: "Con muốn làm gì để giúp mẹ bớt lo lắng cho con đây?"

Bạn và TCĐ của mình có thể đàm phán giá cả những dịch vụ này, có thể là thêm việc nhà hay giao kèo tổ chức lại kế hoạch lần sau, v.v

GHI NHẬN THÀNH CÔNG CỦA CON – NGAY CẢ KHI TƯỞNG NHƯ CHỈ LÀ MẤY ĐIỀU NHỎ NHẶT

Không gì giúp tăng động lực bằng việc được công nhận và đánh giá cao khi đạt được một mục tiêu khó khăn nào đó. Con cái sẽ chỉ có lợi mà thôi khi bố mẹ chúng bỏ công tìm kiếm và trân trọng những việc nó làm. Hành vi và thái độ của ĐTCD cũng sẽ cải thiện đáng kể nếu bạn chỉ ra điểm tiến bộ của chúng. TCĐ luôn muốn chứng tỏ rằng một khi đã quyết tâm, chúng có thể biến điều không thể thành có thể. Hãy để chúng tôi thấy rằng, bạn không nghi ngờ điều đó, dù nó có viển vông như là thay đổi thế giới đi chăng nữa.

Bố mẹ tôi chưa từng chê trách tôi một lần rằng tôi không biết đường phát huy thực lực của mình. Họ chỉ đơn giản là tìm ra ưu điểm của tôi và khen ngợi nó. Họ khuyến khích tôi mơ về mọi khả năng trên đời. Họ sống chẳng dư dả gì, nhưng gia tài họ để lại cho tôi vô cùng quý giá và vĩnh cửu.

Hãy nhớ TCĐ của bạn có tiềm năng rất lớn. Nếu bạn tập nhìn xa hơn những điều thường nhật, biết đâu bạn sẽ tìm thấy những kho báu kếch xù!

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Dạy con biết cách "lên giây cót" cho bản thân có giá trị hơn nhiều so với điều cả tôi và bạn nhận thức được.

- Đôi khi con cần trải nghiệm hậu quả của việc không làm điều gì đó để có động lực làm điều đó sau này.

- Với con, vượt qua thử thách hứng thú hơn nhiều một việc nhà cần làm cho xong.

CHƯƠNG IV. VẬY TRƯỜNG LỚP THÌ CÓ GÌ TO TÁT NÀO?

Tôi vẫn nhớ như in ngày mới bước chân vào nghề giáo. Tôi dạy tiếng Anh trong trường trung học. Là người mới, tôi có tham khảo lời khuyên của một vài bậc tiền bối kì cựu. “Một số đứa đơn giản là không thuộc về trường học,” họ bảo tôi vậy. “Chả phải tội cố nhồi vào đầu những đứa không muốn học. Chỉ phí thời gian thôi. Cứ để chúng rơi tự do, còn dạy đứa nào muốn nghe ấy.”

Nhưng tôi vướng phải rắc rối. Chẳng bao lâu, tôi nhận ra chính những đứa học sinh “rơi tự do” lại là những đứa thú vị. Chúng thông minh sáng láng, đầy ý tưởng, dù có đôi chút khó chịu. Chúng cho rằng trường học thật tẻ ngắt. Thực tình, tôi cũng nghĩ vậy – ấy là tôi còn làm *cô giáo* đấy nhé! Tôi không tài nào hiểu nổi tại sao hệ thống giáo dục của chúng ta lại làm thui chột nhiều đứa trẻ sáng dạ đến vậy. Chẳng lẽ chúng ta không nên gắng tiếp cận chúng theo cách khác ư?

Trong suốt tám năm dạy học, hè nào tôi cũng tham gia giảng dạy thêm trong khoa liên kết. Không chỉ để kiếm thêm thu nhập, mà còn nhằm tích lũy kinh nghiệm. Tôi muốn biết làm cách nào để giúp học sinh có đủ kiến thức và hòa nhập tốt với môi trường làm việc sau khi tốt nghiệp. Mùa hè đầu tiên, tôi khám phá ra một điều đáng kinh ngạc: Trong thế giới thực, chính những “tật” khiến bạn gặp hạn ở trường học lại giúp bạn thành công trong công việc sau này!

Nghĩ mà xem. Mồm mép lanh lợi, giàu tiềm năng, suy nghĩ mới mẻ, đi đầu trong mọi việc, hành động độc lập, có góc nhìn độc đáo, trí tưởng tượng phong phú – tất cả những điểm này, rất nhiều trong số đó là tính cách điển hình của TCĐ, chính là những phẩm chất đáng quý trong công việc! Đúng vậy, chúng có thể khiến bạn trở thành một học sinh không mấy dễ chịu ở trường, nhưng rất nhiều người sự nghiệp thành công rực rỡ lại không phải tuýp “trường lớp”. Cứ

thử hỏi một doanh nhân bận bịu, một người bán hàng thành tích cao hoặc một diễn viên tài năng xem ở trường họ ra sao mà xem, và bạn sẽ thường thấy họ còn chẳng muốn nói về nó nữa.

Đối với nhiều TCĐ, trường học chỉ là một án tù cần hoàn thành, một hình phạt cần thi hành, là sự tôi luyện, lặp đi lặp lại và bài vở, học hành, kiểm tra cứ quay cuồng mãi không dứt. Nói chung, chẳng đáng vì điểm cao mà phải đâm đầu vào mớ rắc rối ấy. Với nhiều bậc cha mẹ, đây trở thành vấn đề lớn khi TCĐ của họ lớn lên. Mọi đứa trẻ đều có tài. Đứa nào cũng thông minh. Nhưng điểm mạnh của TCĐ thường lại không được đánh giá cao trong lớp học. Dưới đây, tôi sẽ đưa ra một vài lý giải tại sao một TCĐ, như tôi và nhiều người khác, lại gây ra cả tá rắc rối mỗi khi liên quan tới học hành và trường lớp.

CHÚNG TÔI CÓ THỂ ĐẠT ĐIỂM CAO KHÔNG CÓ NGHĨA LÀ CHÚNG TÔI MUỐN THẾ

Nếu TCĐ nhà bạn mang về một bảng điểm rặt điểm kém, chuyện gì sẽ xảy ra? Phản ứng của phần lớn cha mẹ sẽ là: “Con phải đạt điểm cao hơn! Nếu không, con đừng mong…”

Nhưng lại có hai vấn đề nổi cộm với cách làm này:

Trước hết, thật không thực tế nếu mong đợi con bạn nâng cao tất tần tật điểm số một lúc. Đúng là không tưởng. Bên cạnh đó, không phải môn nào cũng quan trọng như nhau với một TCĐ. Nếu bạn khăng khăng đi theo hướng tất-cả-hoặc-không-gì-cả, gần như chắc chắn bạn sẽ thất bại.

Thứ hai, cách làm này mặc định rằng TCĐ của bạn cũng một lòng muốn cải thiện điểm số như bạn vậy. Điều này đặt TCĐ nhà bạn ra ngoài cuộc, chẳng tác động được gì tới hướng đi của nó cả.

Với tư cách là một TCĐ, tôi sẽ chia sẻ một phương pháp khác. Giả sử bạn muốn thúc đẩy con gái mình cải thiện điểm số của nó, thử làm thế này xem:

Bình tĩnh chuyện trò với đứa con bướng bỉnh của bạn. “Hmm, một điểm 3 môn Sử. Con có muốn Sử bị điểm 3 hay không?” Nếu con bé gật đầu và nói có, vậy từ bỏ ý định thôi. Bạn sẽ không tài nào khiến nó mong muốn đạt điểm cao hơn, ít nhất là lúc này.

Tiếp tục. “Một điểm 4 tiếng Anh. Đấy là điểm con muốn à?”

Con bé lắc đầu. Không. Bạn hỏi tiếp. “Vậy con muốn tiếng Anh được điểm gì nào?”

“Con không biết nữa. Có lẽ 6 là được.”

Hãy gật đầu đồng tình (kể cả nếu bạn thực lòng muốn nó hướng tới điểm cao hơn). “Con nghĩ xem muốn được điểm 6 thì phải làm gì?”

Con bé đảo mắt và đáp: “Một phép màu.” Còn bạn cười và nói: “Vậy con muốn mẹ giúp con đạt được phép màu đó không?”

Từ lúc đó, bạn đã đặt con bé vào thế phải đạt điểm cao hơn. Bạn đưa ra đề nghị giúp đỡ nhưng đó không phải điểm chính yếu, bạn giúp hay không tùy thuộc vào con bạn. Nếu đứa bé nói rằng nó không muốn bạn giúp, chỉ cần trả lời rằng bạn luôn sẵn sàng khi nó cần. Nhẹ nhàng nhắc nhở rằng nếu vẫn còn lĩnh điểm kém, nó sẽ bị phạt: không được chơi môn thể thao yêu thích, hay hủy chuyến dã ngoại mong muốn, hoặc không được mua bảo hiểm ôtô. Giữ bình tĩnh và cảm thông. Rõ ràng bạn cần tin tưởng con mình, nhưng không thể trông mong gì nhiều rằng con bạn sẽ biến đổi trong một sớm một chiều, nhất là khi TCĐ của bạn chưa thực sự muốn thay đổi.

Nhiều bậc cha mẹ khó lòng chấp nhận rằng điểm số ở trường chẳng phản ánh được thực lực của trẻ. Đôi khi điều tốt nhất bạn có thể làm là giúp TCĐ của bạn hiểu được đạt điểm tốt chính là chướng ngại vật đầu tiên cần vượt qua để thực hiện mục tiêu nó mong muốn. Ngược lại, nếu cứ xoáy vào việc điểm số là mục tiêu tối thượng phải đạt được thì hầu như luôn phản tác dụng.

Mẹ của Jason hoàn toàn tuyệt vọng. TCĐ mười sáu tuổi của bà trượt lớp kinh tế, dù trước đấy bà đã bằng mọi cách ép thằng bé cải thiện điểm số: đe nẹt có, hứa hẹn có, dỗ dành cũng có. “Jason có thể lọt được vào lớp đó,” bà khăng khăng. “Nhưng nó chẳng thèm bỏ công cố gắng chút nào!” Tôi hiểu mẹ của Jason đủ để xác định vấn đề thực sự là gì. Bản thân bà là một phụ nữ giỏi giang và là típ học sinh luôn được điểm xuất sắc ở trường. Bà biết con mình thông minh, và không tài nào hiểu nổi tại sao thằng bé chẳng thèm bỏ công ra đạt điểm tốt. Tôi cũng hiểu Jason đủ để nhận ra rằng thằng bé chính là hình mẫu điển hình của một TCĐ. Tại sao phải dành thời gian cho một môn học mà nó sẽ không bao giờ đụng tới?

Tôi hỏi bà mẹ vài câu hỏi.

“Đây là môn điều kiện để tốt nghiệp à?”

“Không,” bà thừa nhận. “Nhưng trượt một môn nào đó sẽ giảm ấn tượng với trường đại học nó muốn đăng kí.”

“Vậy chị đã từng hỏi nó muốn được bao nhiêu điểm trong môn này chưa?”

Trông bà khá sửng sốt. Hẳn bà chưa từng có ý nghĩ học mà không được điểm 9, 10, dù là môn chính hay môn phụ. Phải mất nhiều thời gian mẹ của Jason mới chấp nhận và nghe theo lời khuyên của tôi. Mọi chuyện sau đó đã diễn ra thế này:

Trước tiên, mẹ của Jason giải thích rõ lý do phải học môn này “cho tử tế” với cậu con trai. Cụ thể là nhằm làm đẹp bảng điểm của thằng bé trong hồ sơ đăng kí đại học. Jason chưa từng nghĩ về điều đó. Thằng bé thừa nhận rằng một con 3 hay 4 trông cũng khá mất cảm tình. Bà mẹ (sau khi hít thật sâu) hỏi thế nó có muốn cố gắng để lấy một điểm 6 hay không, vì một điểm 6 cũng sẽ không ảnh hưởng gì nhiều tới cơ hội giành học bổng trong tương lai.

Bà gợi ý Jason nên tham khảo ý kiến giáo viên môn kinh tế xem cần làm gì để có thể đạt điểm trung bình. Thằng bé cảm thấy nhẹ cả người. Nó biết không nhất thiết phải đạt bằng được điểm 9, 10 trong

môn này. Điểm 6, thôi thì có thể đạt được mà không cần tốn sức. Bà mẹ, cô giáo của Jason và chính cậu bé nhanh chóng phác ra chiến lược nhằm lấy được điểm trên trung bình, và thế là tiến hành thôi.

Áp lực phải mang về điểm 9,10 đã được dỡ bỏ. Mục đích chọn môn học cũng rõ như ban ngày. Sau cùng, Jason còn đạt hẳn điểm khá, điểm 8, và thằng bé thú nhận mình khá hứng thú kiểu thách thức này.

NẾU TCĐ CỦA BẠN KHÔNG CHỊU LÀM BÀI TẬP VỀ NHÀ, CÓ LẼ VẤN ĐỀ KHÔNG NẰM Ở BÀI VỞ

Đã bao lần bạn tranh cãi với TCĐ của mình xung quanh vấn đề bài vở rồi? TCĐ, chẳng ưa gì cái ý nghĩ tan học rồi lại phải cày thêm cả đống bài tập. Chỉ riêng ý tưởng phải cống nạp cả quỹ thời gian rảnh hiếm hoi để làm thứ gì đó cả ngày, cũng đã chịu không nổi rồi. Nếu bạn một mực ép con cái làm bài tập, chỉ vì "thầy cô giáo đã giao cho con", thì sẽ chỉ xung đột liên miên mà thôi. Như tôi đã trình bày trong chương trước, hơn những đứa trẻ khác, TCĐ nào cũng cần được giải đáp câu hỏi *Để làm gì?*

TCĐ luôn muốn biết lý do tại sao cần bỏ thời gian và công sức vào việc gì đó. Chúng không phải những kẻ khoe mẽ, mà thực sự muốn biết câu trả lời. Nếu hiểu được bài tập về nhà để làm gì, (và đôi lúc câu trả lời chỉ cần giản đơn như: "Nó là một chướng ngại vật cần vượt qua" mà thôi), chúng cũng có thể đưa ra quyết định sáng suốt xem có đáng phí sức hay không.

Hãy nhớ rằng, TCĐ biết thừa sẽ có chuyện nếu không làm bài tập về nhà. Nhưng chúng cũng biết rằng ít ra như thế mình còn được quyền lựa chọn hứng chịu những hậu quả đó. Dù các bậc cha mẹ không muốn thừa nhận, nhưng có một sự thật hiển nhiên là bạn không thể bắt ép TCĐ làm bài tập được. Chúng có thể được thúc đẩy, được truyền cảm hứng, và có thể trông cậy. Nhưng không thể bị ép buộc làm bài tập mà chúng thấy chả ích lợi gì. Nhiều bậc cha mẹ rốt cuộc đành ngậm bồ hòn làm ngọt, tự mình làm những bài tập đó. Một số la hét, thét lác, ra đủ thứ hình phạt, nhưng miệng hét thì tai nghe, chính họ tự làm khổ mình. Chứng huyết áp cao *của bạn*,

cơn đau đầu *bạn phải chịu*, vết thương *trên người bạn*, không phải là những lý do khiến TCĐ nhà bạn làm xong bài tập đâu.

Foster Cline và Jim Fay, trong cuốn *Parenting with Love and Logic (Làm cha mẹ với tình thương và óc logic)*, diễn đạt như sau:

Dù có điên tiết với thói chày bửa, nước đến chân mới nhảy hay bảng điểm kém cỏi của con đến đâu đi chăng nữa, chúng ta vẫn phải tìm một cách nhẹ nhàng sao cho con cái học hỏi từ những hậu quả nó gây ra, bất kể hậu quả đó là gì đi chăng nữa… Cách dạy dỗ con cái kết hợp cả tình yêu và logic giúp bọn trẻ suy nghĩ độc lập hơn và có thể tự chọn cho mình thành công. Là những bậc sinh thành, điều này có nghĩa chúng ta phải chừa chỗ cho sai lầm và giúp con cái mình tận dụng những năm tháng tiểu học của chúng, khi cái giá phải trả cho những sai lầm còn trong mức có thể chịu đựng.

Vậy bạn có thể làm gì? Dưới đây là một vài gợi ý.

1. Xác định lý do phải làm bài tập ngay từ đầu

TCĐ của bạn sẽ đánh giá cao những nhận xét trung thực về mục đích của bài tập về nhà. Hãy thẳng thắn nào: đôi khi bài tập về nhà đúng là phí phạm thời gian. Đó là công việc hết sức tẻ nhạt và lặp đi lặp lại không biết bao giờ ngừng. Nhưng trên thực tế, dù đúng dù sai, bài tập về nhà vẫn được tính vào điểm cuối kì của học sinh. Vì thế hãy giúp TCĐ của bạn hình dung xem cần hoàn thành những gì nhằm đạt được mục tiêu đã vạch ra.

Ví dụ, Jason, đã quyết tâm đạt điểm thấp nhất là 6 trong môn kinh tế học. Cậu cần hiểu hậu quả nếu không làm bài có thể chính là sẽ tuột mất điểm 6.

2. Nếu điểm không phải một nhân tố thúc đẩy, vậy xem còn điều gì có thể

Hiển nhiên mỗi TCĐ sẽ có một động lực riêng. Ví dụ, bài kiểm tra đánh vần và bài tập câu cú là môn học khó nhằn đối với đứa con cứng đầu lớp hai của tôi. Thằng bé cảm thấy nó biết từ đó rồi, và

nhỡ có bỏ qua vài từ, thì cũng chẳng có gì to tát lắm. Những buổi tối trong nhà dần trở nên căng thẳng và đầy tranh cãi vì Mike cứ lần lữa không chịu làm bài tập. Cuối cùng, tôi phải áp dụng lời khuyên chính tôi đưa ra. Tôi biết Mike thích các loại bảng biểu và đặc biệt hứng thú với việc gạch bỏ các đầu việc đã làm xong trên bản kế hoạch, nên đề nghị nó nghĩ ra bảng theo dõi nhiệm vụ mỗi tuần. Một trong những nhiệm vụ đó là học bài đánh vần. Thằng bé thích gạch bỏ những đề mục trong bảng đó, và giờ thì chúng tôi hiếm hoi lắm mới có một bài tập không hoàn thành.

Nếu TCĐ nhà bạn không phải đứa thích lập bảng, hãy thử cách khích lệ khác. Có thể mất kha khá thời gian và một vài lần sai lầm để tìm ra phương pháp thực sự hiệu quả.

3. Giữ thái độ bình tĩnh, sáng suốt

Quy tắc vàng: dùng câu khẳng định để diễn đạt yêu cầu, hạn chế dùng câu phủ định. Ví dụ như, thay vì nói: “Nếu trước bữa tối mà con không xong bài tập, con đừng mong xem chương trình con thích tối nay!”, hãy thử thế này: “Chương trình con thích chiếu lúc tám giờ tối đấy. Xong bài trước giờ đó thì con sẽ không bỏ lỡ phút nào cả.”

4. Trao cho TCĐ của bạn quyền tự quyết trong khả năng có thể

Hãy để con bạn biết mục đích của bài tập về nhà là gì, hậu quả nếu không làm bài, rồi để tự nó quyết định xem có làm hay không. Phải chấp nhận rằng có những khi bạn buộc phải khoanh tay đứng nhìn TCĐ của mình chọn không làm và hứng chịu hậu quả. Khi trẻ nhận ra chúng thực sự được tin tưởng, chúng sẽ thay đổi cách nghĩ và sẵn sàng chịu trách nhiệm thay vì ỷ lại bố mẹ với những giải cứu phút chót.

GIÚP TCĐ CỦA BẠN DUY TRÌ MỐI QUAN HỆ TỐT ĐẸP VỚI THẦY CÔ GIÁO

Trong chương 2, chúng ta đã bàn về vai trò của mối quan hệ giữa cha mẹ và TCĐ. Nói về sự tương tác giữa thầy cô-học sinh, bản chất mối quan hệ này cũng quan trọng y như vậy. Kể cả những giáo

viên tẻ nhạt hoặc kém sáng tạo đến đâu cũng vẫn có thể tạo ảnh hưởng tích cực đối với một TCĐ nếu họ thật lòng yêu mến và quý trọng đứa bé.

Tôn trọng dĩ nhiên phải từ hai chiều, phải có đi có lại. Nếu người thầy nhận ra và trân trọng những điểm mạnh của một TCĐ, đứa trẻ đó sẽ không mắc phải rắc rối kỷ luật nào lớn lao. Nhưng nếu một giáo viên không đánh giá cao những ưu điểm riêng biệt đó hoặc khư khư giữ quan điểm cứng nhắc thiếu linh hoạt của mình, ấy là khởi đầu cho rắc rối. Đây là một ví dụ điển hình:

Josh là một TCĐ lớp ba hài hước đáng mến. Cô giáo của cậu, cô Jones, lại là một người tuân thủ kỷ luật y-như-sách. Buổi chiều nọ, giữa giờ giải lao, một kẻ chuyên gây rối quay tất cả bàn học lại cuối lớp. Khi cô Jones và cả lớp đi vào, cô lập tức ra lệnh: “Được rồi, các em, tôi muốn các em quay bàn học lại ngay.” Đứa nào cũng nhanh chóng quay bàn của mình về lại phía bục giảng, trừ Josh.

Josh, sau một hồi trầm ngâm, xoay bàn mình mình *vòng quanh* – đúng một vòng, và ngồi quay lưng với cô giáo của nó. Cô Jones lẽ ra đã có thể giải quyết êm thấm trường hợp này nếu hiểu được lối suy nghĩ của Josh. Đáng ra cô có thể nói gì đó đại loại như: “Ồ, hay thật đấy, Josh. Thật vui khi được nhìn thấy lưng của em,” và tiếp tục dạy. Chẳng mấy chốc, bị các bạn cười trêu kiểu gì Josh cũng quay bàn lại. Thật không may, những gì diễn ra lại không phải như vậy.

Cô Jones tức điên lên. Cô chỉ thẳng vào mặt Josh mà nói: *“Đủ rồi đấy*, cậu kia! Cậu quay bàn lại đối diện với tôi ngay, bằng không cậu sẽ được xuống phòng hiệu trưởng đấy!” Tối hậu thư đã ban ra, và Josh đơn giản chỉ nhún vai và bước khỏi lớp học tiến thẳng tới phòng hiệu trưởng.

Tôi không biện hộ cho tính vô kỷ luật. Nhưng Josh không hề cố ý cư xử thiếu tôn trọng. Và cả năm học đó, nó đã đấu đá với cô Jones. Nó biết cách chọc cô tức điên lên, và cô trả đũa nó không gì ngoài cơn giận dữ và đủ loại hình phạt. Đáng ra không cần phải làm vậy.

Thử đặt trường hợp của Josh bên cạnh Katherine. Đó là một TCĐ mười ba tuổi gặp rắc rối, cô bé khó khăn lắm mới vượt qua cuộc ly hôn của cha mẹ. Katherine khá ngoan, nhưng thời niên thiếu cô đã gặp chấn động mạnh. Trường cấp hai khác xa trường tiểu học, và cùng lúc những đổ vỡ gia đình và môi trường xã hội hoàn toàn mới đã làm cô bé mất phương hướng. Cô bắt đầu tập tọe rượu bia, tình dục, và cả ma túy. Mẹ cô hết sức lo lắng, nhưng vẫn phải vất vả mưu sinh.

Katherine dần thoát khỏi vòng kiềm tỏa. Điểm số giảm không phanh, cô đánh bạn với những đứa khiến cả nhà lo phát sốt, và lúc nào cũng thách thức mẹ mình. Cho tới khi gặp cô Adams. Cô Adams là một cô giáo cấp hai trầm tĩnh, không định kiến, thực lòng thương yêu trẻ con. Ngay lập tức cô để mắt tới Katherine và có những dự tính đặc biệt cho cô bé. Vài năm sau, Katherine kể cho tôi rằng cô Adams đã thay đổi hoàn toàn cuộc sống trường học của mình. Đó là một cô giáo tuân thủ kỷ luật nghiêm ngặt, luôn đòi hỏi rất cao, và có thể khích lệ Katherine làm bất cứ việc gì cô yêu cầu.

Tại sao ư? Cô Adams tâm sự với Katherine rằng cô thích cách cô bé suy nghĩ đến mức nào. Cô tìm kiếm những cách giúp Katherine thành công mà không phải bó buộc trong những phương pháp truyền thống. Cô cũng ái ngại cho Katherine vì quả thật có những yêu cầu ở lớp học dường như rất nhàm chán và chẳng để làm gì. Sau này, Katherine thổ lộ, cô rất biết ơn việc cô Adams đã tin tưởng mình và không bao giờ làm cô bẽ mặt hay thấy mình nhỏ bé.

Katherine bắt đầu tình nguyện ở lại trường sau giờ học, đỡ việc cho cô Adams và nói chuyện cùng cô hàng giờ liền. Và bởi cô Adams kiên quyết rằng phải giải quyết cho xong bài trước khi tận hưởng bất cứ phút nghỉ ngơi nào, thế là Katherine phải làm bài tập. Thường thì Katherine không muốn bước chân về nhà, nhưng cô Adams lịch sự đẩy cô bé khỏi cửa cùng câu nói hẹn gặp lại ngày mai. Cuối cấp hai, Katherine đã quyết chí trở thành cô giáo, và cô Adams đã nhiệt tình vạch ra chiến lược để đỗ đại học và bước chân vào giảng đường.

Tôi gặp Katherine lần đầu vài năm về trước, là năm thứ tư cô dạy toán cho lớp bảy và lớp tám. Cô nói cô yêu nghề giáo, và đặc biệt

thích những đứa trẻ cá biệt mà chẳng cô giáo nào khác muốn cả. Cô nháy mắt, nói: “Tôi nghĩ cô Adams cũng từng thích như vậy đấy!”

Vậy làm cách nào tìm cho TCĐ của bạn một giáo viên giống cô Adams hơn là cô Jones? Không có gì bảo đảm được cả, nhưng bạn có quyền chi phối nhiều hơn bạn tưởng đấy. Dù có nhiều luồng thông tin không hay về giáo viên, nhưng bạn sẽ thấy rất nhiều người trong số họ thực lòng thương yêu trẻ con. Ngày nay, giáo viên bị sức ép về thời gian và giáo án hơn bao giờ hết, vậy nên nếu bạn muốn giúp TCĐ của mình hiểu được thầy cô và cũng được thầy cô thấu hiểu, tốt nhất bạn và con cần tự thực hiện vài việc sau. Có hai việc các bạn có thể làm:

1. Viết một sơ yếu tóm tắt về TCĐ của bạn, liệt kê trong đó những ưu điểm và tài năng bẩm sinh

Khi bạn nói chuyện với giáo viên chủ nhiệm của con, hãy hỏi thầy cô làm thế nào có thể tận dụng những ưu điểm đó trong lớp học. Đừng liệt kê hay xoáy vào những hạn chế và khuyết điểm của đứa bé. TCĐ nhà bạn thừa biết nó kém ở chỗ nào rồi. Hãy mào đầu và đi sâu vào những điểm tích cực, và nhờ thầy cô giáo giúp đề ra cách thức nhằm vượt qua những thử thách ở lớp.

2. Duy trì đường dây trao đổi giữa bạn, TCĐ và giáo viên

Khuyến khích TCĐ của bạn bắt chuyện với thầy cô giáo hàng ngày, kể cả chỉ để nói câu chào, và đề cập tới điều gì đó tốt đẹp. (“Em thích áp-phích mới lắm ạ.” “Vòng cổ của cô đẹp quá.” “Em rất mừng vì thầy cho chúng em thêm một ngày ôn thi.”) Chẳng mấy chốc, giáo viên sẽ để mắt tới TCĐ nhà bạn và có những nhận xét tích cực đáp lại. Thi thoảng gửi lời nhắn riêng cho giáo viên, nhấn mạnh bạn cảm kích thế nào những nỗ lực của thầy cô giúp bọn trẻ học hành và thấy được giá trị bản thân. Để thầy cô biết rằng bạn không hề cho qua những lời bao biện của TCĐ về việc không làm bài tập hay không chấp hành kỷ luật mà bạn còn muốn tìm càng nhiều cách càng tốt giúp TCĐ của mình thành công.

TCĐ của bạn sẽ quan sát mối quan hệ giữa bạn và thầy cô của nó. Nếu bạn duy trì quan hệ hữu hảo, cơ hội TCĐ noi gương theo bạn sẽ càng lớn. Trường hợp xấu, giáo viên của con bạn không linh hoạt hoặc không đánh giá cao những ưu điểm của con, hãy vận động để đổi giáo viên khác hoặc đổi lớp.

NẾU GIÁO VIÊN CHO RẰNG CON BẠN KHÔNG CÓ KHẢ NĂNG HỌC?

Đến giờ bạn đã biết một TCĐ không hề theo một khuôn mẫu có thể dự đoán. TCĐ trưởng thành nhờ những thay đổi và mâu thuẫn, và chúng có cái nhìn khác hẳn người bình thường. Nuôi dạy TCĐ sẽ là cả một cuộc thử thách cam go, nhưng nhờ đó, bạn sẽ học được cách nhìn mới lạ và tạo được những đột phá. Điều này thật rắc rối, khi hệ thống giáo dục luôn khăng khăng cho rằng rằng tự đứa trẻ phải thích nghi thay vì tìm cách làm cho giáo dục thích hợp với trẻ.

Khi một TCĐ chống đối, nó dễ bị quy kết nhẹ thì là mất khả năng học hành, nặng thì rối loạn hành vi. Nhưng chính những tính nết trái khoáy đẩy TCĐ vào phiền hà lại là những đức tính có tiềm năng thay đổi thế giới! Không lâu trước đây, Tiến sĩ Peter Breggin từng dẫn lời tạp chí *Newsweek* trong cuốn sách *The War Against Children (Cuộc chiến với con trẻ*). Ông kể rằng tờ *Newsweek* từng đưa ra câu hỏi: “Những bộ óc lỗi lạc như thập niên 90 đâu mất rồi? Những Freud, Einstein, Picasso, họ đang ở nơi nào?” Tiến sĩ Breggin điềm tĩnh đáp lại: “Có lẽ chúng ta đang chạy chữa cho họ ở đâu đó!”

Xét trên tiêu chí hiện nay, cả Freud, Einstein, Picasso đều hội tụ đầy đủ, nếu không phải tất cả, thì cũng gần hết những dấu hiệu của rối loạn chức năng tư duy. Ngày nay, các ca Hội chứng giảm tập trung (Attention deficit disorder – A.D.D) đang được chẩn đoán quá nóng vội và chóng vánh. Dẫn đến số lượng trẻ mắc A.D.D tăng vọt, vượt quá lượng thuốc có thể đáp ứng. Những lớp học theo chương trình đặc biệt dành cho học sinh bị bệnh liên tục đặt trong tình trạng quá tải do lượng học sinh được cho là “không có cơ hội thành công” tại những lớp thường dồn xuống. Ngày càng nhiều học sinh phải tham gia chương trình bổ trợ, nơi chúng phải rời lớp học và nhận trợ giúp riêng biệt. Chứng rối loạn tâm sinh lý thực sự có tồn tại. Nhưng nếu

một đứa trẻ thiểu năng thật bị ghép học cùng với mười đứa trẻ khác, những đứa chỉ đơn thuần là có hành vi không nghe lời, đứa trẻ đó sẽ không nhận được sự giúp đỡ cần thiết.

Đến đây chúng ta nên tự hỏi một câu: Nếu nhiều đứa trẻ không thể thích ứng với phương pháp truyền thống, nên chăng thay đổi phương pháp thay vì tìm cách biến đổi đứa trẻ? Tôi không chủ trương dành ưu đãi đặc biệt cho trẻ TCĐ, cũng không hạ thấp hệ thống giáo dục hiện nay. Tôi chỉ muốn làm rõ mục đích của giáo dục là gì, để từ đó xác định cách hiệu quả để đạt được mục tiêu đó. Nó không hẳn bí ẩn tới mức đó. Trong cuốn sách *Teach Through Encouragement (Dạy dỗ nhờ khuyến khích)* của mình, Robert Martin nêu lên lời giải thích giản đơn nhưng sâu sắc cho việc trẻ con có thể mất tập trung: “Mất tập trung thực chất là một cách nói học sinh đó đang chú ý tới thứ gì đó mà giáo viên không thích. Một học sinh không chú tâm chính là đang tập trung vào một điều khác.”

Nếu TCĐ của bạn nghĩ trường học nhàm chán và ghét làm những việc nó cho là vô nghĩa, chẳng để làm gì, không ngạc nhiên rằng nó sẽ dễ bị liệt vào dạng học sinh cá biệt cần giáo dưỡng đặc biệt? Chứ không hề liên quan tới việc thiếu thông minh hay thiếu năng lực.

Micheal Valentine, giám đốc điều hành của Trung tâm Nghiên cứu Tâm thần học đầu tiên cho Trẻ em đã cảnh báo chúng ta về thất bại chung trong việc tìm kiếm và khởi xướng những biện pháp thay thế dự phòng quan trọng cho những đứa trẻ hiếu động và thiếu tập trung tại trường học – đó là sự chỉ dẫn và chương trình giảng dạy được cải thiện cho phù hợp.

Lẽ dĩ nhiên, không thể đổ hết lỗi lầm lên vai những nhà giáo dục được. Chúng ta cũng không thể cho rằng khó khăn của một đứa trẻ là do thiếu động lực hay thất bại trong việc kết hợp những phương pháp tiếp thu. Không có sẵn câu trả lời lý giải tại sao một TCĐ không đạt thành tích tốt ở trường học. Nhưng quan trọng là, không nên mặc định những hành vi hoặc cách học khác thường, không theo chuẩn của con mình là dấu hiệu của sự thiểu năng. Cần chỉ ra được bao nhiêu phần trong việc TCĐ không thành công là do thể lực, do

tâm lý, hay rối loạn giáo dục và bao nhiêu phần do thất bại của hệ thống đã không nhìn nhận và đánh giá đúng cách suy nghĩ của đứa bé.

Bạn có thể trở thành người ủng hộ nhiệt tình nhất để TCĐ của mình có được nền giáo dục hàng đầu. Bạn mới là người hiểu con mình. Hãy giúp cả giáo viên của con nhận ra điều này và phát huy điểm mạnh của con. Đừng giơ tay đầu hàng khi trường học muốn gán TCĐ của bạn vài điều không hay. Hãy lạc quan, nhưng cũng cần kiên quyết. Nếu bạn tin TCĐ của mình cần được chẩn đoán độ thiểu năng, dù thế nào cũng cần cẩn trọng. Một vị bác sỹ nhi giỏi có thể giúp phát hiện những vấn đề sức khoẻ trước tiên. Sau đó họ có thể giúp bạn trong việc tìm kiếm những cố vấn hoặc nhà giáo dục đáng tin cậy nhằm đánh giá những triệu chứng, xem xem vấn đề tiếp thu nặng đến mức nào, và có thể diễn tiến xa hơn bao nhiêu.

Giữ cho tâm trí rộng mở, và cứ tìm kiếm tới khi gặp được một chuyên gia y học có thể tin tưởng, tốt hơn là người hiểu rõ những khác biệt trong từng cách học và nhận ra được những nét điển hình của một TCĐ. Hãy xoa dịu và dập tắt những biểu hiện của sự chống đối ngay từ đầu, nếu không bạn phải áp dụng những biện pháp mạnh tay hơn. (Chương 8 sẽ nói về điều này chi tiết hơn.)

Không nên vin vào cớ này để bao biện cho hành vi xấu của con; không cho phép những hành động phạm pháp; không đặc quyền, đặc lợi, không nương tay. Cũng như vậy, bạn không thể quy kết TCĐ của mình gặp vấn đề bẩm sinh chỉ vì nó không làm giống bạn hay một cách thức nhất định của nhà giáo nào.

TRƯỜNG HỌC CÓ PHẢI LÀ TẤT CẢ

Lần tới khi tranh cãi với TCĐ của mình quanh chuyện bài vở, điểm số và thứ hạng, bạn thử tự vấn bản thân xem mười năm tới tất cả những chuyện này có còn quan trọng. Tự hỏi vấn đề thực chất là gì – làm xong việc, hay làm mọi việc theo ý bạn? Có đáng để bạn hy sinh quan hệ tốt đẹp của mình với con? TCĐ của bạn có hiểu mục đích việc cần làm không?

Nếu bạn có thể tìm cách xác định và tận dụng ưu điểm, thế mạnh bẩm sinh của TCĐ nhà mình, bạn sẽ thấy thành công – trong trường học và trong cuộc sống – dễ đạt được hơn mình tưởng!

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Vấn đề không phải là điểm số quan trọng đến mức nào với bố mẹ. Mà là nó có ý nghĩa gì với con.

• Đừng đòi hỏi con phải giỏi toàn diện. Hãy cho con thời gian để cải thiện điểm số ở từng môn một.

• Giúp con xác định mục đích học là gì.

CHƯƠNG V. LÀM CÁCH NÀO ĐỂ ĐƯA ĐỨA CON CỨNG ĐẦU VÀO KHUÔN KHỔ?

Micheal Tobias, nhặt đồ chơi lên và cho vào giỏ ngay!" Ngay khi nhận ra mình đang ra lệnh cho đứa con trai bốn tuổi, tôi biết mình phạm sai lầm rồi. Đôi lúc tôi quên bẵng, và giờ vẫn thế, rằng Mike cứng đầu y như tôi mà tôi chẳng bao giờ ngoan ngoãn tuân theo những lời ra lệnh và đe dọa như thế cả. Nhưng tôi đã vượt rào mất rồi, và cũng chẳng có ý định sửa chữa.

Thấy Mike vẫn tỉnh bơ như không, tôi làm tới: "Mike, mẹ mà phải nhặt đồ chơi cho con, mẹ sẽ cho hết những đứa trẻ khác đấy." Nó ưỡn ngực nhìn tôi, nói cứng: "Vậy mẹ đem cho đứa khác đi." Tôi không khỏi kinh ngạc. Vài món trong đống đồ đó là đồ chơi ưa thích nhất của thằng bé. Nhưng chính nó cũng vượt quá giới hạn của mình rồi. Không nói thêm lời nào nữa, tôi gom đống đồ chơi và mang xuống ga-ra. Ngay trong tuần đó tôi trao chúng cho Quỹ Nhân ái. Sáu tháng sau, Mike vẫn không hé một lời hỏi tới bất kỳ món đồ nào trong số đó. Nó ý thức được cái giá phải trả, và đã chuẩn bị sẵn tinh thần.

Nếu bạn sinh ra một TCĐ, không cần nói bạn cũng biết những biện pháp kỷ luật có tác dụng với những đứa trẻ khác, lại chẳng mảy may phát huy tác dụng với một TCĐ. Từ khi trong nôi tới lúc xanh cỏ, TCĐ của bạn sẽ luôn "tặng" bạn những thử thách oái oăm, không giống chút nào những đứa trẻ khác cả. Cái lý lẽ bạn là người lớn, còn TCĐ nhà bạn là trẻ con không đủ thuyết phục. Bạn không thể trị chúng nhờ vào cấp bậc, đặc quyền hay đòn roi.

TCĐ tôn trọng quyền hành và trông đợi lòng tin cùng kỷ luật. Chúng chẳng mong bạn cho qua những hành vi tồi tệ của mình hay phải cho chúng những ưu đãi đặc biệt nếu không xứng. Chương này sẽ

giới thiệu cho bạn vài phương cách đạt được mục đích chính yếu. Nhưng bạn cần tỉnh táo và giữ cái đầu lạnh. Bạn cũng cần mở lòng, thử những hướng đi mới mẻ. Và còn cần hiểu tại sao bạn không bao giờ phải từ bỏ uy quyền của mình khi quyết định chia sẻ nó với TCĐ, kẻ không thể sống thiếu quyền lực được. Thử một lần xem – bạn cũng chẳng mất gì mà. Nếu bạn đã hết cách, biết đâu thử làm những gì TCĐ đưa ra lại chẳng khiến bạn kinh ngạc về hiệu quả bất ngờ!

Mỗi khi nói hay viết về kỷ luật, tôi luôn nhấn mạnh nguyên tắc sau:

BẠN CÓ THỂ THỰC THI LUẬT LỆ, NHƯNG BẠN KHÔNG THỂ ÉP BUỘC TUÂN LỜI

Khi trở thành mẹ của cặp sinh đôi, tôi đã khám phá ra thực tế đáng kinh ngạc và cũng đáng bực mình. Dù mỗi đứa nặng chưa đến 3 kg, vẫn có những thứ tôi không thể bắt chúng làm cho nổi! Tôi không thể bắt chúng ngủ cả đêm hay ăn đúng giờ quy định hoặc giữ bỉm cho sạch. Khi chúng lớn hơn, tôi lại nhận ra rằng chẳng thể ép chúng tôn trọng hay yêu quý mình hay ngoan ngoãn nghe lời mình vô điều kiện.

Dù thích hay không, mỗi người trong chúng ta vẫn có ý chí tự do của riêng mình. Là cha mẹ, ta cần nhận thức được không thể bắt con cái nghe lời chỉ vì chúng ta muốn thế. Nếu bạn thường xuyên cãi cọ và dính vào những vụ tranh chấp quyền hành với TCĐ của mình, hãy xét lại cách truyền đạt điều bản thân bạn muốn. Nhiều khi chính cách bạn nói khiến TCĐ chọn cách bật lại. Nếu bạn quát tháo, hay ra tối hậu thư: tốt hơn hết là làm những điều bố/mẹ nói, *không thì đừng trách,* đứa bé sẽ không thèm nghe thêm câu nào nữa.

Tôi đã được giáo dục phải vâng lời từ khi còn rất nhỏ. Tôi hiểu tầm quan trọng của sự vâng lời, và chẳng có gì phải tranh cãi về điều ấy hết. Nhưng với tôi, vâng lời không có nghĩa là bảo gì phải nghe răm rắp điều đó. Tôi không dễ dàng phục tùng như vậy. Nhưng chỉ cần nói rõ ràng với tôi thế này: "Được rồi, thỏa thuận thế này nhé. Nếu con làm, thì sẽ như thế này; nếu không, sẽ là như thế…" Và tôi sẽ *vâng theo*. Tôi sẽ chỉ *vâng lời* nếu được phép lựa chọn. Tôi có thể

chọn làm theo và được thưởng hay không làm và bị phạt – cơ bản là tôi được lựa chọn. Tôi không phục tùng vì sợ hãi hậu quả nếu không tuân theo.

Một lần nữa, bạn có thể nghĩ điều này mới nực cười làm sao. Tôi chỉ cần vượt qua sự cứng đầu của mình và nghe lời là được mà. Nhưng điều đó không đơn giản với TCĐ. Bạn có thể đơn giản cho rằng những phát ngôn của các bạn chỉ là những “chỉ thị” hoặc “gợi ý”, nhưng vào tai TCĐ chúng thường được hiểu thành những mệnh lệnh được ban ra để giành quyền kiểm soát.

VẤN ĐỀ KHÔNG PHẢI QUYỀN UY, MÀ LÀ CÁCH THỂ HIỆN NÓ

Một điểm đáng suy ngẫm dành cho bạn là phần lớn TCĐ vẫn luôn coi cha mẹ, thầy cô như những biểu tượng uy quyền trong cuộc sống của mình. Chúng sẽ thấy bất an nếu bạn không tin tưởng chúng như ranh giới bạn từng định ra. Nhưng chúng cũng không muốn bạn làm chủ. Chúng muốn bạn thừa nhận thế mạnh của bản thân và đưa ra những hướng dẫn và luật lệ.

Điều này thể hiện rất rõ trong cái mà tôi gọi là thuyết phục-vụ-tại-chỗ. Khi tôi dừng xe tại một quầy phục vụ thức ăn nhanh và gọi món qua ô cửa bé tẹo, tôi thường nghe được những câu như “Của bạn là 3.86 đô-la. Xin hãy tiến lên trước.” *Xin hãy tiến lên trước*. Không phải rõ rành rành rồi hay sao? Cho tôi xin! Chẳng lẽ họ nghĩ tôi ngu ngốc tới mức không biết đường mà lái lên chỗ cửa quầy để thanh toán ư?

Kiểu gì thì kiểu, trên đường ra quầy thu ngân, tôi sẽ hậm hực, khó chịu tới mức thề không bao giờ quay lại đây nữa. Tuy nhiên, khi nghe: “Của bạn hết 3.86 đô-la, thanh toán tại cửa sổ, xin mời,” tôi biết chính xác phải trả bao nhiêu tiền và trả ở đâu. Cách nói đó nhìn nhận tôi là người sáng láng và biết suy nghĩ. Tôi biết ăn thì phải trả tiền chứ. Tôi cũng biết không thể muốn trả bao nhiêu thì trả. Có giá tiền chính xác và địa điểm cụ thể, và tôi không tranh cãi gì điều đó cả. Thấy chưa, chính cách diễn đạt của bạn đã mang lại khác biệt. Có thể điều này chẳng là gì với bạn, nhưng lại rất quan trọng với TCĐ bởi chúng luôn muốn được ghi nhận cho việc hiểu được cái gì là đương nhiên.

Trong nhiều trường hợp, cha mẹ không nhận ra rằng những chỉ dẫn đơn giản (*đi ngủ đi, ngồi xuống, đừng đánh em con nữa)* lại có thể bị TCĐ xem như một mệnh lệnh khó chịu. Nhiều năm rồi tôi không bước chân vào một quán ăn trong vùng. Lý do? Có một cái biển lắp đèn nê-ông viết *Vào trong này!* Ác cảm của tôi có vẻ lố bịch, nhưng tôi vẫn cứ bực bội với lời ra lệnh ấy. Bộ phận marketing nghĩ nó hay ho, tôi lại thấy nó xúc phạm. Một tổ chức khác chuyên về lĩnh vực đồ gia dụng lại có khẩu hiệu *Hãy về nhà đi!* Mặc dù mục đích chỉ là cố lôi kéo sự chú ý, nó cũng tạo ra chút cảm giác ghét bỏ nhất định chứ. Ở vài bang miền Nam, có vô số biển báo trên đường cao tốc thông báo nơi đi với hàng chữ đỏ to đùng cộc lốc, *Ra ngoài*. Chồng tôi nghĩ đây là cách nhắc nhở thân thiện về lối ra nên đi, nhưng cái đầu óc bướng bỉnh của tôi lại thấy nó như một mệnh lệnh hống hách: *Biến khỏi đường cao tốc ngay – tôi hiểu là thế đó!* Thế nên nếu là tôi lái xe, tôi sẽ phóng qua những đường thoát có biển báo kiểu như vậy. Tôi đợi tới một lối ra thân thiện hơn dù có phải vòng xe lại.

Nếu bạn không phải một TCĐ, chuyện TCĐ hành xử như vậy nghe thật buồn cười. Sao phải làm khó mọi thứ khi đã biết con đường dễ dàng hơn? Tôi không cách nào lý giải rành mạch cho bạn được. Tôi chỉ có thể nói rằng TCĐ luôn dị ứng với những mệnh lệnh trực tiếp. Chúng chẳng cần quá mềm mỏng, kiểu *Vào đây xem nào; Về nhà đi thôi; Lối ra của bạn ở đây,* nhưng chúng muốn được tôn trọng trong giao tiếp.

Như vậy không có nghĩa là các bậc phụ huynh sẽ lờ đi hay giảm nhẹ hậu quả của những việc làm sai trái. Cải biến yêu cầu không có nghĩa là bạn buông tha cho con cái. Lời của bạn có sức thuyết phục hay không tùy thuộc vào cảm giác an toàn người làm cha mẹ có thể mang tới cho con cái. Bạn phải thực thi quy định nhằm ngăn con mình trở thành những đứa hư hỏng. Nhưng cách bạn chọn để truyền đạt điều muốn nói mới là yếu tố quyết định. Trong cuốn *Làm cha mẹ với tình thương và óc logic,* Foster Cline và Jim Fay đã diễn tả điều này rõ ràng nhất qua những ví dụ về Câu nói xung đột" và "Câu nói suy ngẫm".

• Đứa trẻ gào lên điều gì đó không hay với bố mẹ:

CÂU NÓI XUNG ĐỘT: “Mày đừng có nói với tao bằng cái giọng đó!”

CÂU NÓI SUY NGẪM: “Con có vẻ không vui. Bố/Mẹ sẽ vui lòng nghe nếu con chịu dịu giọng đi như bố/mẹ.”

• Đứa trẻ lần lữa không làm bài tập về nhà:

CÂU NÓI XUNG ĐỘT: “Mày đi học bài ngay!”

CÂU NÓI SUY NGẪM: “Thoải mái xem tivi cùng bố mẹ khi nào con học xong nhé.”

• Hai đứa con cãi nhau:

CÂU NÓI XUNG ĐỘT: “Chơi với nhau cho tử tế. Thôi cãi nhau đi.”

CÂU NÓI SUY NGẪM: “Các con được hoan nghênh trở lại khi nào giải quyết xong chuyện giữa hai đứa nhé.”

• Đứa trẻ không làm việc nhà:

CÂU NÓI XUNG ĐỘT: “Mẹ muốn con xén bãi cỏ đó *ngay lập tức!”*

CÂU NÓI SUY NGẪM: “Mẹ sẽ đưa con tới trận đấu bóng ngay khi con xén xong cỏ.”

Phải mất công luyện tập để cải biến những hướng dẫn hoặc mệnh lệnh của bạn. Hãy nghĩ xem đâu là điều bạn và TCĐ thường tranh cãi nhiều nhất. Chọn ra ba xung đột đầu bảng rồi viết ra. Cố gắng ghi lại câu bạn thường nói trong lúc tranh cãi nảy lửa nhất. Sau đó thử thay đổi và viết cụm từ “suy ngẫm”.

Chẳng hạn, tôi và Mike thường tranh cãi về việc thằng bé tắm quá lâu. Sau khi cân nhắc, tôi nhận ra câu nói *xung đột* của mình là: “Mike, đến lúc ra khỏi phòng tắm rồi đấy.”

Nó đáp sao? “Không!”

Tôi thử dùng tới câu nói *suy ngẫm* rằng: “Mike, con chuẩn bị ra ngoài chưa thế?”

“Không!”

Lại thử một lần. “Hai phút nữa, được không?”

Ngay lập tức thằng bé tán đồng. “Được ạ.”

Dù việc tìm ra những từ ngữ đúng đắn tốn thêm khối công sức, nhưng cũng đáng thử nếu TCĐ của bạn rỏ ra hợp tác thay vì chống đối ra mặt.

HÀNH ĐỘNG CỦA BẠN LUÔN HIỆU QUẢ HƠN CẢM XÚC

Mặc dù mỗi TCĐ tôi từng hỏi han đều nói rằng bố mẹ chúng quát nạt chúng – cực nhiều. Dĩ nhiên cha mẹ của TCĐ không vô duyên vô cớ nổi xung lên hay ngán ngẩm với hành vi của con mình. Họ luôn có lý do chính đáng. Nhưng cáu giận lại là cách *kém hiệu quả nhất* để thay đổi thái độ hoặc cách cư xử của một TCĐ. Người ta hay nói, cả giận mất khôn. Nếu bạn để cho cơn giận lấn lướt chi phối bản thân, chẳng chóng thì chày, bạn cũng chuốc lấy thất bại mà thôi. Tôi đã thấm thía điều này từ trước khi sinh TCĐ của mình.

Khi tôi còn là nhân viên cảnh sát thực tập, có cả tá lý thuyết và bài học thực tiễn về quy trình viết vé phạt giao thông. Thông thường là thế này: Khi bạn thấy một lỗi vi phạm giao thông và bắt đối tượng tấp vào lề đường, lúc đó bạn quyết định có viết vé phạt không hay chỉ cảnh cáo. Dĩ nhiên, nguyên tắc là không được để cảm xúc chi phối hành động, bạn không được để người vi phạm hay hoàn cảnh vi phạm luật giao thông ảnh hưởng đến quyết định của mình. Lý thuyết là vậy, nhưng tôi không phải lính mới duy nhất khó khăn lắm mới thực hành nổi việc này.

Có lần, tôi thấy một tài xế quay đầu xe sai quy định. Mặc dù hành động của anh ta không gây nguy hiểm cho bất cứ ai trong lúc đường vắng, nhưng cũng cần phải cho anh ta biết việc anh ta làm là không được phép và có thể gây nguy hiểm nếu đường đông. Khi người lái

xe cho xe vào lề đường và tôi đỗ xe tuần tra của mình ngay đằng sau, tôi định sẽ chỉ lên lớp anh ta một bài đủ để anh ta không tái phạm lần sau. Tôi đinh ninh mình sẽ cứu cả một ngày của anh ta bằng việc để anh ta thoát một vé phạt rất đắt.

Nhưng trước khi tôi kịp hỏi bằng lái và đăng ký xe, người tài xế đã nhảy bổ xuống và bắt đầu quát vào mặt tôi những lời lẽ tục tĩu. “Sao bắt tôi tấp vào? Cô không còn gì để làm ngoài việc quấy rầy những công dân đúng mực hay sao? Sao cô không đi mà bắt *tội phạm* ấy?” Anh ta la lối om sòm. Phải thừa nhận rằng, cơn thịnh nộ của anh ta làm tôi sững cả người. Trước khi tôi có thể đáp lại, hắn chỉ thẳng tay vào mặt và nhìn vào mắt tôi. “Tôi không làm gì sai, và cô không thể viết vé phạt cho tôi được đâu!” Lý trí của tôi đã không thắng được cảm xúc. Cũng nói luôn rằng tôi không chỉ cho hắn một vé phạt vì vòng xe sai quy định mà còn tặng kèm vài phiếu cho những lỗi linh tinh nhưng đúng luật mà thường thì tôi sẽ nhắm mắt cho qua.

Cơn ức chế dâng cao vượt qua lý trí, và tôi phải dùng đến giải pháp dự phòng. Cuối cùng chúng tôi phải bắt giữ người lái xe vì tội cản trở công vụ và công kích một nhân viên cảnh sát. Nếu cứ theo cách giải quyết lúc đầu, biết đâu tôi đã giảm bớt mâu thuẫn rồi. Nhưng tính bướng bỉnh và cứng đầu khiến tôi không sẵn lòng nhượng bộ. Đến khi tôi nhiều kinh nghiệm và biết suy ngẫm hơn, tôi học cách rèn luyện phản ứng của mình và không để những tình huống vẩn vơ làm mình nóng mặt. Hóa ra đây lại là một trong những kinh nghiệm quý giá nhất tôi từng thu được để đối phó với TCĐ của mình.

TCĐ rất giỏi làm người khác tức điên. Chúng biết làm thế nào bạn sẽ mất bình tĩnh và mất kiểm soát. Nếu để cơn giận và sự ngang bướng của mình xen vào cuộc tranh cãi, vậy bạn thua rồi đấy. Bạn cần bình tĩnh và làm chủ được cảm xúc của mình, đặc biệt là cơn cáu giận. Không phải như vậy là bạn tha cho TCĐ của mình. Cũng không phải thế nghĩa là bạn để nó nghĩ hành vi sai trái của nó chẳng có gì to tát. Hành vi sai trái cần được trừng trị, nhưng quan trọng là trừng trị như thế nào. Điểm mấu chốt nằm ở cách bạn phản ứng trong từng trường hợp. Một đoạn tôi ưa thích trong cuốn *Trẻ cứng*

đầu của tiến sĩ Dobson tổng kết lại vấn đề cảm xúc với hành động trong một ví dụ khác về nghề cảnh sát này.

Một người cảnh sát đứng nơi góc đường, không được trang bị bất cứ phương tiện gì để bắt giữ người cả. Không ôtô, không môtô; anh ta cũng không đeo phù hiệu, không mang súng, và chẳng được viết vé phạt. Phận sự của anh ta chỉ là đứng một chỗ trên lề đường và quát mắng nếu bạn phóng nhanh. Liệu bạn có đi chậm lại chỉ vì anh ta giơ nắm đấm lên phản đối hay chăng? Dĩ nhiên là không rồi! Biết đâu bạn còn vẫy tay với anh ta khi lao vút qua mặt nữa ấy chứ. Cơn thịnh nộ của viên cảnh sát sẽ chỉ tạo cho anh ta hình tượng châm biếm và xuẩn ngốc mà thôi.

Ngược lại, chẳng cảnh tượng nào ngăn chặn Những Yêng Hùng Xa Lộ hiệu quả hơn là thấy những chiếc xe cảnh sát đen-trắng với gần hai chục cái đèn đỏ nhấp nháy đằng sau truy đuổi gắt gao qua gương chiếu hậu. Khi ôtô của anh ta vào điểm đỗ, một viên cảnh sát tuần tra nghiêm nghị, nhã nhặn tiến tới cửa xe. Viên cảnh sát cao hai mét mốt, giọng nói sang sảng và mỗi bên hông kè kè một khẩu súng. “Thưa ông,” người cảnh sát nói kiên quyết nhưng lịch sự, “bộ phận ra-đa của chúng tôi báo rằng ông đi với tốc độ 100 km/h trong khu vực chỉ được đi 40km/h. Tôi có thể xem bằng lái xe của ông được không?” Anh ta mở cuốn sổ ghi chép bọc da và cúi xuống. Viên cảnh sát đó chẳng thể hiện thái độ thù địch hay chỉ trích gì cho cam, thế mà ngay lập tức bạn thấy mình sợ run bần bật. Lóng ngóng dò dẫm giấy tờ trong ví (cái có bức ảnh chụp lấy ngay xấu xí ấy!). Sao mà tay bạn lại ướt nhẹp còn mồm thì khô rang được nhỉ? Sao tim lại đập thon thót lên tận cổ được chứ? Bởi chuỗi hành động tiếp theo vị cảnh sát đó sẽ làm chẳng mấy dễ chịu. Than ôi, chính hành động của anh ta sẽ ảnh hưởng rõ rệt tới cách lái xe của bạn sau này đấy.

Phản ứng cảm tính của bạn, đặc biệt trong những trường hợp tiêu cực, sẽ chẳng đem lại một hiệu quả tích cực nào đối với TCĐ của bạn cả. Mặt khác, chính *hành động* của bạn mới có thể để lại ấn tượng đúng đắn và lâu dài.

LỜI NÓI CHẲNG MẤT TIỀN MUA…

Trong ví dụ đã nêu về câu nói xung đột và câu nói suy ngẫm, thật dễ thấy cách nào là tốt nhất để truyền đạt chỉ đạo của bạn. Nhưng trong lúc mâu thuẫn sôi trào, không dễ kiềm chế như vậy. Thường cha mẹ của TCĐ không nhận ra mình vừa khiêu chiến đứa con do cách diễn đạt của mình. Họ không có ý định cưỡng chế ép buộc, dù đứa con cứng đầu của họ có thể nghĩ thế đi chăng nữa. Phải trải qua luyện tập mới có thể trau chuốt từ ngữ làm cho mâu thuẫn tiêu tan thay vì bùng nổ thêm nữa. Dưới đây là ba mẹo có thể giúp bạn:

1. Nếu bạn có mối quan hệ tốt với TCĐ của mình, thử dùng một từ khóa xem sao

Thỏa thuận với nhau rằng, mỗi lần ngôn từ bạn nói nghe hăm dọa hoặc trịch thượng, TCĐ của bạn có thể dùng tới một ám hiệu giữa hai người. Lúc đó bạn có cơ hội dừng lại và cân nhắc xem nên nói như thế nào. Giả dụ, đó có thể là Ối. Bạn đang nói chuyện với TCĐ của mình, nó bỗng kêu “Ối!” một tiếng, và bạn hỏi: “Sao vậy? Mẹ nói điều gì hách dịch sao?” Nó sẽ cho bạn hay điều gì làm nó cảm thấy xúc phạm. Từ đó bạn có thể cân nhắc giữ nguyên lựa chọn từ ngữ của mình hay diễn đạt lại. Trong mắt của TCĐ, điều này không phải là điểm yếu. Thực ra, đây có thể là một trong những phương pháp hiệu quả nhất bạn có thể dùng để xây đắp và giữ gìn trong con lòng tôn trọng với bạn và quyền cha mẹ của bạn.

2. Tránh những cách nói như “con phải”, “con buộc phải”, hoặc “con không đời nào được phép”

Dù là TCĐ hợp tác nhất cũng không chịu để bị ra lệnh đâu. Nếu bạn nói: “con sẽ làm việc này,” tôi sẽ chọn cách không làm chỉ để chứng minh cho bạn thấy bạn không tài nào bắt ép tôi được. Tôi không định chơi trội hay nổi loạn gì cả. Tôi chỉ muốn bạn hiểu rằng tôi có quyền quyết định việc gì làm, việc gì không. Một lần nữa, cách diễn đạt lại làm nên sự khác biệt.

Nếu việc lúc nào cũng phải ngẫm nghĩ xem những từ ngữ của bạn vào tai TCĐ sẽ thành thế nào thật mệt mỏi và quá sức, thì, tôi phải thừa nhận rằng, việc đó đối với TCĐ tôi từng trò chuyện cũng vậy. Chúng chẳng làm cho bạn dễ thở chút nào. Nhưng mục đích của

toàn bộ cuốn sách này là để giúp bạn tìm ra những giải pháp thực tế vượt qua nhanh chóng khó khăn trên và giao tiếp mà không cần nghĩ ngợi từng từ.

3. Dùng tới từ ma thuật Được không

Từ Được không luôn mang tới hiệu quả thần kỳ. Dùng từ này giúp cha mẹ duy trì quyền lực trong khi vẫn chia sẻ cho con chút ít quyền kiểm soát. "Từ ma thuật" này không phải với ai cũng có tác dụng, nhưng hiệu quả hơn 80% đối với TCĐ.

Lắng nghe sự khác biệt này:

"Tracy, thắt dây an toàn vào."

"Không."

"Mẹ nói thắt dây an toàn của con vào."

"Không."

Điều gì xảy ra tiếp theo? Không gì khác ngoài cuộc tranh cãi quyền lực hăng máu chẳng lợi lộc gì.

Nhưng thử thế này xem:

"Tracy, cài dây an toàn của con vào, được không?"

"Không ạ."

"Sao lại không chứ?"

"Chặt lắm, con không thích đâu."

"Ừm, vậy thì chúng mình nới lỏng ra chút nhé, rồi cài vào, được không?"

"Vâng ạ." Cuối cùng cũng thành công, không mười lần cũng được tám, chín.

Ngạc nhiên thật, nhưng đúng đấy – một xíu thương lượng thường mang lại khác biệt. Từ Được không? cho TCĐ thấy rằng bạn hiểu nó luôn luôn có lựa chọn. Dĩ nhiên, *Được không* không có nghĩa là "Con không phải làm việc đó.", mà nghĩa là: "Con có thể chọn nhận lấy hậu quả nếu muốn vậy."

CHO ĐI QUYỀN KIỂM SOÁT VÀ GIÀNH LẤY SỰ UY NGHIÊM CỦA CHA MẸ

Trong cuốn *Làm cha mẹ với tình thương và óc logic,* Foster Cline và Jim Fay đã làm sáng tỏ rằng cha mẹ có thể kiếm soát tới mức nào:

Quyền hành là một thứ kỳ lạ. Càng cho đi, chúng ta nhận lại càng nhiều. Cha mẹ nào gắng sức tước đi mọi quyền kiểm soát từ con mình cuối cùng lại sẽ đánh mất quyền hành mới đầu họ có. Những phụ huynh này chính là đã mời con họ vào cuộc chiến giành lại kiểm soát.

Trong cuộc chiến quyền hành này, *đừng bao giờ chiếm nhiều hơn phần chúng ta được nắm giữ;* luôn cần chia sẻ nó với con mình. Làm vậy, chúng ta quản lý chúng trong điều kiện của mình. Phải cho con mình phần kiểm soát ta không cần đến để giữ quyền hành của chính mình.

Hãy nhớ rằng quyền hành không giống như quyền uy. Bạn có thể và rất nên duy trì uy nghiêm của bậc làm cha làm mẹ, nhưng để làm được điều đó, trước hết chính bạn phải tôn trọng đứa con TCĐ của mình đã. Bạn cần chỉ ra đâu là giới hạn, và chúng cũng sẽ cho bạn biết rằng chúng có thể giẫm qua vạch đó và chọn lấy hậu quả nếu muốn. Hãy tôn trọng ý chí tự do của TCĐ đồng thời biểu đạt lòng tin của mình.

Chẳng hạn, đến giờ cô bé Lisa ba tuổi phải ngủ trưa, bạn nói: "Lisa, đến giờ ngủ trưa rồi, con yêu. Con muốn ngủ ở giường con hay giường mẹ nào?" Bạn kiên quyết yêu cầu nhưng cũng đưa ra hai lựa chọn cho con bé.

Lisa lắc đầu: "Không, con không muốn ngủ trưa tí nào."

Giờ là lúc bạn khẳng định: “Con phải nghỉ ngơi, ít nhất một lúc, không thì nhắm mắt cũng được. Nằm ở đâu cho con yên lặng đây nhỉ?” Dĩ nhiên, không có cách vạn năng nào hữu hiệu cho mọi trường hợp, nhưng bạn có thể bất ngờ khi thấy nếu cho TCĐ của mình chút quyền, có biết bao cuộc tranh cãi đã được dập tắt từ trứng nước.

GIỮ CHO MÌNH KHIẾU HÀI HƯỚC

Chuyện kể rằng có một con vịt bước vào cửa hàng tạp phẩm. Nó đi tới chỗ người bán hàng.

“Ông có nho không?”

“Không,” người bán hàng trả lời. Chú vịt đi ra ngoài.

Vài phút sau, chú ta lại bước vào. “Ông có nho không?”

Người bán hàng bực bội. “Tôi *đã nói* rồi. Không có nho.”

Chú vịt gật đầu, đi ra.

Lại thêm vài phút nữa, vịt ta lại vào trong: “Ông có nho không?” Nó hỏi thêm lần nữa.

Người bán hàng đỏ mặt tía tai, ông ta rướn người qua quầy hàng và giận dữ nhìn chú vịt. “Nghe đây, tôi đã nói với cậu đến ba lần rồi. Tôi không có quả nho nào cả. Nếu cậu còn vào đây hỏi tôi câu đó thêm một lần nào nữa, tôi sẽ *đóng đinh* cái chân có màng của cậu xuống *sàn nhà* đấy, hiểu chưa?” Con vịt chỉ nhún vai rồi bước đi.

Vài phút trôi qua, nó lại vào cửa hàng. “Ông có đinh không?” nó hỏi.

Người bán hàng cố nhịn tức trả lời: “Không có!”

Con vịt nhìn quanh. “Vậy có nho không?”

TCĐ không dễ dàng từ bỏ! Thay vì phật ý với chúng vì lẽ đó, thi thoảng hãy lấy đó làm vui xem sao. Chúng luôn cố đi trước bạn vài

nước. Bạn có thể biến TCĐ trở nên phấn chấn hơn mà chẳng cần dẹp bỏ những kì vọng của bản thân. Hãy tận hưởng thực tế rằng bạn có một đứa con tuyệt vời độc nhất vô nhị, luôn mang tới sự ngạc nhiên và đầy tài năng. Chỉ dẫn cho chúng, nhưng đừng bắt chúng nhất nhất phải tuân thủ. Lòng tôn trọng đến từ cả hai phía, và nếu có được sự tôn trọng từ TCĐ, sau này bạn sẽ thấy kỷ luật không phải vấn đề to tát như trong quá khứ nữa.

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Với con, hiểu tại sao bố mẹ đặt ra quy tắc hoặc giới hạn nào đó là rất quan trọng.

• Nên chứng tỏ với con bằng hành động chứ không phải những cơn tam bành.

• Cố ép con sẽ chẳng ích gì.

CHƯƠNG VI. CHỌN NGHỀ THÍCH HỢP: NGHỀ NGHIỆP NÀO PHÙ HỢP VỚI TRẺ CỨNG ĐẦU?

Hồi bắt đầu công việc giảng dạy tại một trường phổ thông ở ngoại ô, tôi còn rất trẻ và tràn đầy nhiệt huyết. Tôi háo hức đến nỗi không thể tưởng tượng nổi có những giáo viên khác lại không cùng sốt sắng như mình. Vì thế bữa trưa đầu tiên của tôi ở phòng giáo vụ khiến tôi thấy hoàn toàn bất ngờ.

Ngồi giữa một rừng giáo viên dạn dày kinh nghiệm, tôi đã mong sẽ nghe được những kiến thức quý báu, một vài lời khuyên, những khuôn vàng thước ngọc của nghề giáo. Nhưng thay vào đó, tôi chỉ toàn nghe thấy những lời bàn tán bất mãn về "hệ thống" và không ít lời phàn nàn về các học sinh cá biệt. Một giáo viên trung niên đứng dậy để đi lấy đầy cốc cà phê. "Tôi ghét toàn bộ hệ thống này," ông càu nhàu. "Lũ học sinh thì láo toét, việc hành chính lách cách, lại còn yêu cầu đào tạo mới nữa chứ!"

Lẽ ra biết điều thì tôi nên im lặng, nhưng tôi đã sôi nổi tranh luận với ông. Dù không hề tỏ ra xấc xược, nhưng tôi muốn hỏi ông một câu cốt yếu: "Nếu thầy ghét dạy học như thế, tại sao lại không bỏ việc và làm việc gì đó mà thầy thấy thích hơn?" Lần này đến lượt ông sửng sốt. Ông ném cho tôi một cái nhìn khinh khỉnh: "Đúng là lính mới tò te." Ông khụt khịt mũi. "Rồi cô sẽ thấy thôi. Tôi đã bốn mươi lăm tuổi, và tôi có bảo hiểm xã hội. Tôi có một khoản thu nhập ổn định, ba tháng nghỉ ngơi mỗi mùa hè, và bảo hiểm sức khỏe cho cả gia đình. Tại sao tôi lại phải làm lại tất cả vào lúc này chứ?"

Tôi không nói gì, nhưng khoảnh khắc đó đã làm sáng tỏ mọi vấn đề. Tôi nhận ra mình sẽ không để một nghề nghiệp nào đó trói buộc

mình. Tôi hạ quyết tâm sẽ không bao giờ để nghề nghiệp nào đó trói chân mình lại, sẽ không có cảnh tôi phải chôn chân với một việc mà mình đã hết đam mê.

Trong thời gian nghỉ hè, tôi thường qua các trung tâm môi giới việc làm và đăng ký vài công việc thời vụ. Tôi tình nguyện làm nhiều công việc khác nhau để học thêm các kỹ năng mới: từ thư ký, nhân viên nhập liệu, trợ lý quảng cáo, nhân viên kiểm kê, lái xe và hàng tá vị trí khác. Mỗi công việc cho tôi những cái nhìn độc đáo, đa chiều, bổ sung cho công việc dạy học của tôi.

Và vào mỗi dịp khai giảng năm học mới, tôi có thể tự hào nói với học sinh: “Cô hoàn toàn có thể ở những nơi khác, làm nhiều công việc khác. Thế nhưng, cô ở đây để dạy các em, bởi vì cô muốn được ở đây hơn ở bất cứ nơi nào khác. Và nếu một lúc nào đó, cô muốn ở nơi nào đó khác hơn là ở đây thì vì các em, và vì chính bản thân cô, cô sẽ lập tức rời khỏi đây.”

Tôi cũng đúc rút ra một điều: hầu hết những người bạn hoặc đồng nghiệp TCĐ của tôi đều có chung quan điểm: không chấp nhận bị mắc kẹt trong một nghề nghiệp nhàm chán hoặc làm chúng tôi thất vọng. Đối với TCĐ, việc làm không chỉ là cần câu cơm, mà còn là niềm đam mê, được thúc đẩy, được thỏa mãn, và được thử thách.

Nếu bạn không phải là một TCĐ, chuyện này nghe thật phi lý. Bạn sẽ cố uốn nắn TCĐ con bạn phải “kiềm chế bản thân” và “học cách sống thực tế”. Nói cho cùng thì, công việc hoàn hảo như thế kiếm đâu ra cơ chứ? Chà, điều đó có thể xảy ra lắm chứ? Chẳng phải bạn nên chuẩn bị cho TCĐ của bạn hành trang để có được công việc trong mơ, thay vì an phận với một công việc bất kỳ mà nó kiếm được hay sao?

Tôi đã có dịp tham gia với tư cách khách mời trong chương trình phát thanh ở một vùng ven New York, chủ đề là khi trẻ không thích nghi được với trường học, đặc biệt là TCĐ cực kỳ hiếu động, lúc nào cũng luôn tay luôn chân. Tôi tán thành việc định hướng nguồn năng lượng dồi dào bên trong những TCĐ thay vì việc cố gắng trấn áp chúng. Một thính giả giận dữ đã phản đối tôi: “Đứa con gái học

lớp hai của tôi không lúc nào ngừng ngọ nguậy. Tôi muốn nó phải ngồi im vì một ngày nào đó nó sẽ phải đi làm, và nó không thể cứ hứng lên là lại chạy quanh như thế được.”

Tôi chỉ hỏi đúng hai câu: “Thưa ông, có phải ông đang gọi cho tôi từ chỗ làm không?”

“Vâng, đúng thế.” Ông đáp.

“Ông gọi cho tôi từ chỗ nào ạ?” Tôi hỏi tiếp.

Có một khoảng lặng trước khi ông trả lời: “Trong xe của tôi. Được rồi, tôi hiểu ý cô.”

Tại sao bạn lại cứ nhất nhất cho rằng TCĐ của chúng ta rồi sẽ phải làm những công việc mà chúng không thích, và không phù hợp? Dĩ nhiên chúng ta cần phải dạy con mình biết cách ra khỏi những nơi thoải mái ấm cúng và xiết chặt kỷ luật để làm cả những việc mà chúng không yêu thích gì lắm. Nhưng tại sao chúng ta không dành nhiều thời gian hơn để giúp con khám phá thiên hướng của mình, và những công việc khiến chúng thực sự yêu thích?

Có nhiều cách để xác định được ngành nghề phù hợp nhất với cá tính của TCĐ nhà bạn. Mẫu số chung có thể tóm gọn trong một từ: đa dạng hóa. TCĐ sẽ phát huy được tiềm năng khi có nhiều lựa chọn, bởi vì sự chuẩn bị tốt nhất cho tuổi trưởng thành sẽ là giúp TCĐ của bạn học được nhiều kỹ năng, khám phá nhiều cơ hội nghề nghiệp và chinh phục nhiều thử thách. Không bao giờ là quá sớm cũng như không bao giờ là quá muộn để bắt đầu học tập cả. Dưới đây là vài phương pháp thực tế giúp bạn khám phá ra niềm đam mê trong tương lai của con từ khi còn ở tuổi ấu thơ cho đến hết tuổi vị thành niên.

CHUẨN BỊ ĐỂ TRẺ ĐẠT ĐƯỢC NHỮNG ĐIỀU TỐT NHẤT TRONG CUỘC ĐỜI

Tuổi ấu thơ

Nuôi dưỡng và khuyến khích tính ham khám phá của con ngay từ nhỏ. Hãy để TCĐ của bạn mặc sức tự do khám phá những khả năng khác nhau và quan sát những gì thu hút tự nhiên sự chú ý của con. Khi các con trai tôi ở tuổi tập đi, tôi phải gửi chúng cho bà ngoại để đi làm. Mặc dù chưa đi vững, cũng chỉ mới bập bẹ nói, nhưng chúng đã thực sự khao khát hiểu biết. Chúng tò mò về mọi thứ. Nhưng mỗi đứa một tính. Cùng là trò chơi với thẻ thông minh, tôi mua rất nhiều bộ về các chủ đề: các ngày trong tuần, các tháng trong năm, bảng chữ cái hình con thú, thái dương hệ, các ngành nghề trong xã hội, vân vân và dán đầy nhà bà ở ngay tầm mắt của các cậu bé. Nhưng mỗi đứa hứng thú với các hình ảnh khác nhau. Robert bị thu hút bởi những ngành nghề trong xã hội và các tấm hình về con người. Ngược lại, Michael lại đặc biệt hào hứng với thái dương hệ và bảng phân loại các tháng trong năm.

Ngay lúc đó, chúng tôi đã vạch ra kế hoạch gồm nhiều bước nhằm khuyến khích các con theo đuổi sở thích của mình, chứ không phải chỉ khoác lên người chúng bộ đồng phục học sinh rồi phó mặc cho trường học với thời gian biểu lên sẵn.

Trước hết, quan sát, ghi chép và lưu giữ những thói quen, khuynh hướng của trẻ khi còn nhỏ để chia sẻ với con bạn khi chúng lớn lên. Không nhất thiết phải ghi chép hàng ngày, nên lưu ý những điều mà TCĐ của bạn thích hoặc không thích, hứng thú hay ác cảm, vân vân… Đôi khi, những chi tiết nhỏ nhất lại có thể giúp TCĐ của bạn nhận ra sở trường và sở thích của bản thân. Khi con bạn lớn, cho con xem những ghi chép này và xác nhận những quan sát của bạn. Cùng thảo luận xem đặc tính nào có thể dẫn đến thành công trong tương lai. Rất có thể cả hai sẽ ngạc nhiên về chuyện những dự đoán của mình hóa ra chính xác đến mức nào.

Tôi xin kể câu chuyện của gia đình tôi làm minh chứng. Em gái tôi nhỏ hơn tôi năm tuổi và, như tôi đã nói, có thể coi là dễ bảo. Khi con bé mới chập chững tập đi thì tôi đã bắt đầu đi học. Cứ đi học về, tôi lại bảo con bé ngồi nghe tôi dạy những thứ mới học được ở trường. Mẹ tôi sớm nhận ra rằng Sandee có một trí tuệ sắc sảo và học rất nhanh. Mẹ mang cho chúng tôi bảng đen, bàn học nho nhỏ, phấn,

giấy và sách vở. Chúng tôi chơi hàng giờ liền, và Sandee đã học đọc và làm toán thành thạo trước cả khi học mẫu giáo. Trên thực tế, cô bé chỉ học lớp một có sáu tuần thì thầy hiệu trưởng đã đề nghị cho cô bé nhảy cóc lên thẳng lớp hai. Từ lúc mới chỉ bảy tuổi và hai tuổi, chị em tôi đã cho bố mẹ thấy những dấu hiệu rõ ràng và sống động về nghề nghiệp của mình. Em gái tôi sau này trở thành nhà quản lý tài ba của một công ty bất động sản và quản lý tài sản, còn tôi theo nghề dạy học!

Trường tiểu học

Khi TCĐ của bạn đến tuổi đi học, hãy khuyến khích trẻ viết nhật ký hoặc dùng một cách nào đó khác để theo dõi những thành công lớn nhất và những điều làm trẻ thất vọng, chán nản nhất. Mỗi khi con trai tôi đi học về, chúng tôi luôn hỏi đúng hai câu: “Hôm nay, ở trường, điều gì làm con thích nhất?” và “Con không thích điều gì hôm nay?” Mặc dù thường thì, câu trả lời chẳng khó đoán (ví dụ như thích giờ ra chơi, không thích bữa trưa), nhưng nhờ đó, chúng tôi cũng biết được điều gì khiến chúng hạnh phúc và điều gì làm chúng sợ hãi. Nếu TCĐ của bạn có thói quen viết nhật ký, gợi ý con viết lại những khoảnh khắc vui buồn trong ngày và trong tuần. Còn không, hãy treo một tấm bảng ở nhà và cuối ngày yêu cầu con hoàn thành hai câu: “Điều tuyệt nhất trong ngày hôm nay là…” và “Điều tệ nhất trong ngày hôm nay là…”

Mục đích là giữ được mạch liên hệ giữa bạn và TCĐ của bạn. Hãy lưu giữ những ghi chép và nhận xét định kỳ theo ngày và theo tuần. Đó không chỉ là những nhắc nhở tuyệt vời về những gì đã trải qua mà còn là một dấu hiệu cho thấy điều sẽ làm chúng hạnh phúc trong tương lai!

Tuổi dậy thì

Khi con đến tuổi dậy thì, hãy khuyến khích con tích cực tham gia các hoạt động xã hội. Hãy tìm kiếm các cơ hội để TCĐ của bạn thể hiện và cống hiến tài năng của mình, đồng thời tự con cũng kiểm tra được mức độ hứng thú và thành thạo của bản thân. Các bệnh viện, cảnh sát, thư viện, nhà điều dưỡng, ngân hàng thực phẩm cứu trợ…

luôn rộng cửa chào đón các tình nguyện viên và là nơi cung cấp các kinh nghiệm làm việc thực tế. Nếu khó lòng thuyết phục TCĐ của bạn sử dụng nguồn năng lượng dồi dào của chúng vào các hoạt động hữu ích, hãy cho con một đề nghị hấp dẫn như: nếu con chịu dành một khoảng thời gian nhất định tham gia các hoạt động tình nguyện, bạn sẽ để con làm những điều chúng thích như học lái xe hay đi mua sắm với bạn bè. Con bạn càng làm nhiều loại công việc tình nguyện, chúng càng tích lũy được nhiều kinh nghiệm.

Hãy nhớ thảo luận với con về mỗi công việc và giúp TCĐ của bạn đánh giá được những mặt hay cũng như mặt dở của công việc đó, những cơ hội mà công việc đó mang lại, nhưng nhất thiết phải nêu bật được giá trị công việc đó là nhằm tạo nên sự khác biệt. Với mỗi công việc, khuyến khích con viết nhận xét vắn tắt hàng ngày. Hoặc sử dụng giải pháp bảng đen như đã đề cập ở phần trên.

LÀM THẾ NÀO ĐỂ TCĐ TÌM RA CÔNG VIỆC YÊU THÍCH?

Có nhan nhản các loại cẩm nang hướng dẫn chọn việc lý tưởng cho đủ mọi độ tuổi. Cũng như vô vàn những bản điều tra sở thích, các hội thảo, và hàng loạt các bản đánh giá khác giúp bạn định hướng nghề nghiệp phù hợp cho con. Đến độ tuổi vào trung học, con bạn đã phần nào hiểu rõ điều gì lôi cuốn chúng, và điều gì ít thú vị hơn. Đừng quá đặt nặng việc phải hướng nghiệp ngay cho con, và đặc biệt là với TCĐ, đương nhiên nó không nên kéo dài bất tận. Không cần phải tích trữ và nghiền ngẫm hết cuốn này đến cuốn nọ cẩm nang lựa chọn nghề nghiệp, tốt hơn hết là tiếp cận con bạn trực diện và đơn giản. Miễn là bạn ghi nhớ năm lời cảnh báo sau:

1. Đừng trông đợi TCĐ của bạn cũng muốn những điều bạn muốn

Mỗi người trong chúng ta đều là duy nhất. Hơn nữa, nếu bạn cứ khăng khăng ép con phải làm theo ý mình, TCĐ của bạn sẽ cố tình làm ngược lại chỉ để phản ứng. Hãy nhượng bộ, và bất cứ khi nào có thể, khéo léo chêm thêm vài gợi ý khi trả lời con. Tốt nhất là hỏi trước TCĐ xem chúng có muốn được giúp hay không, và đừng lấy làm phiền lòng nếu chúng từ chối.

2. Khả năng “nhảy việc” của TCĐ là rất cao

TCĐ luôn nằm trong nhóm hay nhảy việc nhất. Họ sẽ phải đổi ít nhất ba, bốn nghề trước khi nghỉ hưu. Rất hiếm TCĐ chịu an phận làm một nghề duy nhất suốt hàng năm trời đằng đẵng, dù việc đó có thời thượng đến mấy đi nữa. TCĐ khó lòng tiếp tục làm việc một khi chúng đã mất hứng hay khi công việc càng ngày càng chán ngắt và khó nhằn. Công việc phải na ná giống như là chơi hơn thì chúng mới có thể gắn bó lâu dài được. Chúng thường tin rằng cái gì cũng tốt hơn vị trí đầy áp lực hiện tại, và sẽ nhảy ra mà không cần dù. Với quan điểm: thà làm những việc tạm thời không vừa ý, chờ đợi thời cơ tìm vị trí bền vững mới còn hơn là ở lại nơi không thích.

3. TCĐ của bạn không ngại vượt qua bất cứ chướng ngại vật nào để đến được nơi cần đến

TCĐ của bạn quả thực không ngại vượt qua bất cứ chướng ngại vật nào để đạt được mục tiêu, nhưng điều đó chỉ đúng khi chướng ngại vật đó là bước đệm để đạt đến mục đích cao hơn của chúng chứ không phải điều gì đó mà chúng buộc phải làm. Không có gì ngạc nhiên khi những TCĐ thiếu kiên nhẫn và tự do nhất đột nhiên bắt tay vào học môn hóa học hay tính toán. Bởi vì đó là yêu cầu bắt buộc để vào được ngành cao học mà chúng muốn theo đuổi. Chứ không phải chỉ vì bạn, hay xã hội bảo phải thế. Tất cả chỉ là vì mục tiêu mà chúng thấy bõ công đầu tư.

4. TCĐ sẽ nghiêng về việc theo đuổi những gì có vẻ hay ho trong thời điểm hiện tại

Bạn nên giúp TCĐ phân tích yêu cầu cụ thể của từng công việc. Việc này sẽ giúp chúng khỏi tiếc nuối về sau. Ví dụ như, TCĐ của bạn mới chỉ nhìn thấy mặt hào nhoáng của việc trở thành một nhà giải phẫu thần kinh như tiền bạc, thanh thế, quyết định việc sống chết của mọi người. Có lẽ bạn, hoặc một người bạn làm nghề giải phẫu thần kinh có thể tìm ra một cách nhẹ nhàng để giúp TCĐ nhận thấy nốt mặt còn lại rằng quá trình đào tạo sẽ dài và khó khăn đến thế nào, công việc đòi hỏi cao ra sao, luôn trong tình trạng căng thẳng với vô vàn những quy tắc, nguy cơ kiện tụng. Đừng bao giờ

làm nhụt chí TCĐ của bạn bằng cách khẳng định rằng có cố mấy con không thể đạt được điều đó, nhưng hãy giúp TCĐ của bạn cân nhắc và quyết định xem mục tiêu đó có xứng đáng với những hy sinh phải bỏ ra hay không.

5. TCĐ của bạn tin rằng chẳng có gì là không thể

Có thể bạn nghĩ nói đi nói lại về việc đạt điểm tốt ("phải như thế con mới vào đại học được") sẽ tạo động lực cho TCĐ của bạn làm việc chăm chỉ hơn. Tuy nhiên, hầu hết TCĐ không coi trọng các nguy cơ đó lắm ("Con sẽ vào đại học bằng cách khác"). Một khi đã quyết chí làm gì, chúng sẽ lên rừng xuống biển để đạt bằng được.

HƠN HẾT THẢY, CON BẠN PHẢI ĐƯỢC TỰ MÌNH THỬ NGHIỆM MỌI THỨ

Nếu bạn muốn TCĐ của bạn khám phá và sử dụng được sức mạnh và tài năng của chúng, đừng quá cứng nhắc trong việc tìm ra câu trả lời đúng ngay lập tức. Theo bản năng, TCĐ cần phải được trải nghiệm, thường sử dụng cách tiếp cận thử-và-sai để đảm bảo rằng mình đi đúng hướng. Sẽ không hiếm trường hợp chúng làm việc mà không có ý định gắn bó lâu dài với công việc ấy. Những lúc đó, bạn càng đặt nhiều áp lực, chúng càng làm việc kém hiệu quả. Nếu bạn thực lòng muốn giúp con cái tìm ra con đường sự nghiệp vừa ý, hãy cho phép chúng đi đường vòng và có những trạm dừng dọc đường. Thay vì kiên quyết bắt con phải tiến tới, hãy cố gắng nhìn nhận và khuyến khích phát huy những mặt tích cực nhất trong bản năng của chúng: tính quả quyết, sự ngoan cường và tháo vát.

Hãy nhớ: TCĐ của bạn có tố chất tiềm tàng, năng lực thay đổi thế giới. Miễn là phải đảm bảo chúng đang đi đúng hướng!

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Với con, cảm giác rằng mình luôn có nhiều lựa chọn là điều vô cùng quan trọng.

- Con cần thường xuyên thay đổi môi trường và làm phong phú các thử thách của mình.

- Con không muốn giống một ai khác.

CHƯƠNG VII. RANH GIỚI GIỮA ĐÚNG VÀ SAI THÌ SAO?

Có một lần, tôi được mời đến nói chuyện về TCĐ cho một nhóm các chuyên viên quảng cáo của đài phát thanh Cơ đốc. Khi chúng tôi đang thảo luận về các tính cách của một TCĐ thì Jay, một trong các chuyên viên nhảy dựng lên và vồ lấy cuốn Kinh thánh gia đình lớn nằm gần đó.

“Cô chỉ ngụy biện!” Anh ta gào lên. “Đấy là *tội lỗi!*” Cả hội trường đều ngạc nhiên vì sự kích động của anh ta.

Tôi chỉ điềm đạm đáp lại: “Ai cũng có thể gây ra Tội lỗi, dù là nhóm cứng đầu, hay không. Không nhóm cá tính hay phong cách học nào được định sẵn là hoàn toàn tốt hay hoàn toàn xấu.” Anh ta vẫn lắc đầu, tay nắm chặt cuốn Kinh thánh.

“Nhưng người ta cần phải vâng lệnh chứ. Chúa trời không thỏa hiệp, cũng không thương lượng. Chỉ vì cô không thích các luật lệ không có nghĩa là cô thích làm gì thì làm!”

Tôi gật đầu: “Anh nói đúng. Ngài không làm vậy. Nhưng ngay từ đầu, không phải chính Chúa trời đã tạo ra chúng ta với những ý chí riêng biệt. Đấy chẳng phải là chủ ý của ngài sao? Chúa hẳn phải có lý do để truyền thứ tính khí bướng bỉnh “bất trị” ấy vào rất nhiều người trong chúng ta. Và chúng ta nên khai thác điều đó. Còn Tội lỗi vẫn cứ là tội lỗi, dù nó được gây ra bởi một người dễ bảo hay một người cứng đầu. Cứng đầu không phải là nguyên do gây nên tội lỗi. Đó chỉ là lằn ranh giới giữa đúng và sai.”

Jay xem chừng không bị thuyết phục cho lắm. Một trong các đồng nghiệp của anh ta góp chuyện. “Jay, cách tôi và anh làm việc không hề giống nhau, nhưng cả hai chúng ta đều thành công trong công việc. Tôi biết cái tật cứng đầu khiến tôi nhiều lúc gặp rắc rối. Nhưng

chính anh cũng gặp phải rắc rối đấy thôi. Ấy mà anh *không hề* là kiểu TCĐ đấy nhé!"

Jay gật đầu và bắt đầu mỉm cười. "Cũng phải. Tôi hay gặp rắc rối vì cứng nhắc và thiếu linh hoạt, không chấp nhận các ý tưởng điên rồ của các khách hàng." Anh ta đặt cuốn kinh thánh xuống và trở về chỗ ngồi của mình. "Được, tôi hiểu ý anh rồi. Nhưng tôi vẫn nghĩ những người cứng đầu các anh gây tội lỗi nhiều hơn nhiều so với tôi." Rồi nhe răng cười khi anh chàng ngồi cạnh huých vào sườn.

Trái ngược với những lý thuyết nổi tiếng cho rằng đúng và sai chỉ là tương đối, hầu hết mọi TCĐ tin rằng có giới hạn tuyệt đối giữa đúng và sai. Tuy nhiên, họ không ưa những kẻ huênh hoang tự cho mình là những người duy nhất có thể phân biệt được đâu là đúng, đâu là sai.

Rất nhiều phụ huynh và giáo viên luôn đánh đồng trẻ thích phá luật và làm những điều sai trái với TCĐ. Nhưng đó không phải là đặc điểm của TCĐ. Đó là tội lỗi, mà bất cứ ai cũng có thể phạm lỗi. Một lần nữa, hãy để tôi giúp bạn hiểu cách suy nghĩ của một TCĐ đối với các quy tắc. Có hai điều cần ghi nhớ:

1. Luật lệ cơ bản chỉ là lời chỉ dẫn

Trong mắt những người đặc biệt coi trọng lễ nghi, phép tắc và nghiêm chỉnh tuân thủ quy định thì những hành động của TCĐ rõ rành rành là không nghe lời và nổi loạn. Nhưng đối với hầu hết TCĐ, luật lệ về cơ bản chỉ là lời chỉ dẫn. Không phải chúng kiêu ngạo – chỉ là chúng tin rằng mình hiểu luật lệ đó được đặt ra là nhằm mục đích gì, và miễn là đạt được điều đó, chúng chẳng ngần ngại gì "vi phạm" điều cấm.

Như khi tôi lái xe vào khu đỗ xe, và nơi đậu xe gần nhất có gắn biển *Nơi dành cho xe buýt – Không đỗ xe*. Tôi sẽ dịch cái biển đó là: "Nếu xe buýt cần khoảng không này, bạn không được đỗ xe ở đây; còn nếu không có xe buýt, bạn được phép đỗ." Đó là *lời chỉ dẫn!* Ngược lại, có những quy định đối với tôi là bất di bất dịch như quy định nơi đỗ xe *Chỉ dành cho người khuyết tật.* Tôi sẽ.tuân thủ nghiêm ngặt.

Đơn giản là vì luật lệ này hoàn toàn có cơ sở và mục đích của nó quá rõ ràng, và tôi không cho đây là chuyện có thể thương lượng được.

Một ví dụ khác, giờ đã trở thành "chuyện cái xe đẩy" kinh điển của tôi. Tôi kể chuyện này lần đầu tiên trong cuốn *Mỗi đứa trẻ một cách học*. Vài năm trước, tôi có dịp đi mua sắm cùng cô em gái đầy ý thức của tôi, Sandee. Đứa con gái út của Sandee mới chập chững biết đi, và chúng tôi để bé trong chiếc xe đẩy. Khi chúng tôi chuẩn bị lên tầng hai của khu mua sắm, tôi giữ chiếc xe và bắt đầu bước lên thang cuốn. "Từ từ đã!" Sandee kêu lên: "Nhìn cái biển kìa! *Không được đưa xe đẩy lên thang cuốn."*

Tôi nhìn cô em gái rồi hỏi: "Thế ông cảnh sát xe đẩy nào đó sẽ đến bắt chị đi hả? Sandee, cái biển đó là dành cho những ai không biết cách đặt xe đẩy lên thang cuốn sao cho an toàn. Và bởi vì chị biết cách, cái biển đó không dành cho chị." Nói rồi tôi nhẹ nhàng nhấc Allison ra khỏi xe và bế cô bé trên tay trong khi chiếc xe đẩy rỗng trượt lên bên cạnh trên thang cuốn. Em gái tôi sửng sốt đến nỗi không chịu đi theo tôi trong vài phút. Cô ấy khiếp sợ sao tôi lại có thể ngang nhiên bất chấp luật lệ như thế. Nhưng đối với tôi, đó chỉ là một dòng chỉ dẫn.

Vài tuần trước, tôi khám phá ra rằng mình không phải là người duy nhất phá vỡ luật lệ về chiếc xe đẩy như thế. Khi đi xuống thang cuốn ở sân bay Dallas-Fort Worth, tôi để ý thấy một cặp vợ chồng trẻ đang đi lên với chiếc xe chở em bé kềnh càng. Khỏi cần nghe tôi vẫn chắc chắn rằng cô vợ đang ra sức giải thích với chồng về hành động nổi loạn mang chiếc xe chở bị cấm lên thang cuốn. Khi đi ngang qua họ, tôi nghe thấy ông chồng nói với vợ: "Có chết ai không nào? Chẳng chết ai cả!"

Tóm lại, khi muốn đặt ra một giới hạn cho các hành động của TCĐ, bạn cần phải giải thích rõ lý do tại sao phải đặt ra luật lệ đó. TCĐ không cố tình phá luật vì ý xấu. Tuy nhiên, thường thì chúng vẫn phá luật hoặc không nghe lệnh bởi tự thấy không còn lựa chọn nào khác. Có thể tại các quy định đó nghe vô nghĩa quá. Có thể luật lệ này làm ai đó bị tổn thương, hoặc làm tổn hại đến niềm tin của chúng. Cũng

có thể những điều cấm đoán đó chẳng nhằm mục đích gì, chỉ để thể hiện uy quyền của bậc cha mẹ. Nếu bạn quá nghiêm khắc, hay đơn giản là thấy mình bắt đầu ra lệnh cho con, sẽ chỉ phản tác dụng mà thôi.

2. Những TCĐ sẽ không để mình bị thao túng

Điều thứ hai bạn cần biết là TCĐ đòi hỏi sự trung thực hơn tất thảy. Chúng sẽ không chịu bị thao túng. Chúng muốn bạn phải thẳng thắn. Đừng giả vờ làm ai đó không phải là bạn hoặc hứa hẹn những gì bạn không thể mang lại. Chúng có khả năng nhận biết vô cùng nhạy cảm, có thể ngay lập tức bắt được các tín hiệu của sự không trung thực, giả tạo. Nếu TCĐ cảm thấy rằng mình đang bị thao túng, chúng có thể làm bất cứ điều gì và hạ gục bạn trong chính trò chơi của bạn.

Thời gian tôi dạy tiếng Anh ở trường phổ thông, vị trưởng bộ môn ở đó làm tôi căng thẳng và chán nản. Theo tôi, anh ta là một kẻ kiêu ngạo và tự mãn. Anh ta thường khoe khoang quyền lực, nhất là trước các cô giáo trẻ. Một ngày nọ, anh ta hỏi tôi đã sử dụng bộ sách có trong phòng chưa. Tôi nói chưa, bởi vì những cuốn sách đó nằm trong danh mục sách tham khảo và tôi thấy chúng không thích hợp với các bài giảng của mình. Anh ta cau mày và nghiêm nghị nói: “Nghe này, Cindy. Tôi muốn cô sử dụng những cuốn sách giáo khoa đó.”

Tôi trả lời, cố gắng giữ vẻ tôn trọng: “Anh Roger à, những cuốn sách đó không nằm trong danh mục bắt buộc, và tôi thì không thích chúng.”

Anh ta nhìn tôi với ánh mắt hăm dọa nhất: “Cindy, với tư cách là trưởng bộ môn, tôi ra lệnh cho cô sử dụng những cuốn sách đó.”

Tôi im lặng một thoáng rồi gật đầu: “Vâng, anh Roger. Trong tuần này tôi sẽ dùng.” Anh ta tỏ ra đắc thắng khi tôi ra khỏi phòng.

Cuối ngày hôm đó, tôi đến lấy bộ sách được yêu cầu. Vào lớp, tôi đưa cho mỗi học sinh một cuốn và bảo chúng đặt cuốn sách dưới

ghế ngồi. Dù bối rối, chúng vẫn làm như tôi bảo. Tôi đã để học sinh của mình ngồi trên cuốn sách suốt giờ dạy. Cuối giờ, tôi thu sách lại và đem trả. May mắn thay, học sinh của tôi đã quá quen với những hành động bất thường của tôi lúc này lúc khác nên không đòi giải thích cả.

Vài ngày sau, Roger hỏi dồn tôi: "Cô đã dùng những cuốn sách tôi bảo đấy chứ?" Anh ta hỏi to. Tôi mỉm cười và gật đầu: "Vâng, anh Roger ạ. Tôi đã dùng những cuốn sách đó, ngay ngày hôm sau." Anh ta vô cùng hoan hỉ, nhưng tôi mới là người bước đi trong chiến thắng.

Thoạt nghe, ví dụ này cho thấy sự không trung thực của tôi. Nhưng tôi đã lách luật bằng cách vin vào từ ngữ để tránh đối đầu không cần thiết với một mẫu người quyền lực, cố ép buộc tôi làm điều không nhất thiết phải làm.

Trớ trêu thay, vì khả năng biến báo này, những TCĐ như chúng tôi thường bị mang tiếng là không được trung thực cho lắm. Đa phần, tôi tin rằng đó là khả năng xử lý tình huống tuyệt vời của TCĐ để đạt được mục đích. Đúng là bản thân sự không trung thực cần phải bị coi là tội lỗi, nói dối là sai, và lạm dụng khả năng biến báo này có thể khiến TCĐ quên mất ranh giới đúng-sai. Nhưng bạn nên hiểu động lực khiến chúng tôi làm thế và phải hiểu rằng chính thái độ và hành động của bạn có thể khiến chúng tôi lươn lẹo. Chắc chắn, việc này không thể bào chữa cho TCĐ. Chúng ta cần phải chịu trách nhiệm cho hành động của chính mình. Tuy nhiên, cần nhớ rằng, TCĐ thường sẵn sàng dám làm dám chịu. Họ biết cái giá phải trả và còn cho rằng thế cũng đáng nếu duy trì được sự độc lập và tự kiểm soát của mình. Họ sẽ không để ai thao túng và ra lệnh cho mình phải làm gì.

CÓ NHẤT THIẾT PHẢI PHỤC TÙNG KHÔNG?

Sau lớp bồi dưỡng giáo viên về TCĐ, một học viên đến gặp tôi và hỏi một câu khiến tôi phải suy nghĩ: "Cô có nghĩ một TCĐ có thể là một người có kỷ luật không?" Trước khi tôi trả lời, cô ấy tiếp tục nói rằng bản thân cô ấy là một TCĐ và đã tự cô lập bản thân rất lâu khi

thấy mình không thể từ bỏ phong cách cá nhân để tuân theo quá nhiều luật lệ khác nhau của gia đình, trường học và xã hội.

Câu trả lời cho câu hỏi của cô ấy đương nhiên là có. Một TCĐ vẫn có thể là một người sống có kỷ luật. Sự thật là họ gặp khó khăn trong việc tuân theo nhiều quy tắc căn bản. Trên thực tế, việc "có kỷ luật" hay bị một số người đánh đồng với việc tuân theo các luật lệ của một nhà trường hay tập thể cụ thể nào đó. Nhưng đừng trông đợi họ sẽ ngoan ngoãn thi hành không thắc mắc một lời. Họ sẽ hỏi: Ai là người đặt ra các luật lệ đó? Làm sao chúng ta biết được rằng hiểu như thế đã là đúng? Thực ra chúng ta phải chịu trách nhiệm trước ai?

Những câu hỏi của TCĐ thường bị coi là thách thức hay chống đối. TCĐ từ chối nghe lời bố mẹ hay thầy cô sẽ bị mắng mỏ, thậm chí bị đe dọa. Nếu TCĐ ngờ vực các giá trị truyền thống hay niềm tin, người đó có thể bị coi là nổi loạn. Đương nhiên, TCĐ càng bị ép tuân thủ luật lệ và làm theo mệnh lệnh bao nhiêu, lại càng ương ngạnh và chống đối bấy nhiêu. Chẳng lâu la gì cuộc chiến này sẽ lên đến đỉnh điểm. Quan hệ gia đình tan vỡ, và hơn thế nữa, TCĐ quay lưng với các chuẩn mực đạo đức. Vậy bạn nên làm gì?

Hãy xem ba trường hợp điển hình cần khéo léo xử lý để tránh xung đột giữa TCĐ và cha mẹ:

1. TCĐ của bạn không chịu nghe lời

Một sáng chủ nhật nọ, cô bé Kelsey mười một tuổi tỉnh bơ tuyên bố bên bàn ăn: "Từ giờ con sẽ không đến nhà thờ nữa đâu."

Mẹ cô bé phản ứng ngay tức thì: "Cái gì? Đương nhiên là con *phải đi*, cô nương ạ. Trời đất ơi, bố con là *mục sư* đấy!"

Bố của Kelsey nhìn cô bé một lúc lâu rồi nói: "Kelsey, tại sao con lại không muốn đến nhà thờ?"

Cô bé nhún vai: "Con không thích. Chẳng có gì để làm cả. Chán òm, và con phát ốm lên được."

“Đôi khi bố cũng thấy thế đấy.” Trước sự ngạc nhiên của cô con gái, bố Kelsey ôn tồn nói tiếp: “Chúng ta đều có lúc thấy mệt mỏi với những công việc hàng ngày. Nói bố nghe nào, cái gì sẽ khiến con có động lực trở lại nhà thờ lần nữa?”

“Con không biết.” Cô bé trả lời.

Bố cô bé kéo chiếc ghế lại gần hơn. “Kelsey, hay là hôm nay con đến nhà thờ và không cần phải nghe gì hết, chỉ việc viết ra giấy những gì con nghĩ sẽ thú vị hơn. Biết đâu có nhiều bạn khác cũng mong muốn giống con, và có khi con lại tìm ra nhiều ý tưởng hay ho để khiến nhà thờ trở nên thú vị hơn với *tất cả mọi người* thì sao?”

Nghe bùi tai, Kelsey hồ hởi nói: “Con nghĩ là con biết vài điều có thể làm cho ngày chủ nhật trở nên vui vẻ hơn đấy.”

“Tốt lắm!” Bố cô kêu lên. “Bố cảm thấy phấn chấn rồi đấy. Bố nghĩ con sẽ là một nguồn ý tưởng tuyệt vời cho chúng ta.”

Kelsey đứng dậy và nhìn quanh: “Bố có biết giấy và bút ở đâu không?” Và mẹ cô bé mang đến các vật dụng cần thiết.

Nếu TCĐ của bạn một ngày đột nhiên quyết định không còn muốn làm những việc hàng ngày phải làm nữa, đừng giận dữ vội, cũng đừng ép buộc. Cố gắng tìm ra lý do tại sao TCĐ lại không muốn đi, nhưng đừng quá nôn nóng. Có thể chính TCĐ của bạn cũng không thực sự biết tại sao, hoặc không thể diễn đạt những cảm xúc của mình thành lời. Thử hỏi những câu như là: “Cái gì sẽ khiến con muốn đi?” hoặc “Vậy con nghĩ mình nên đi với mục đích gì?” Hãy chú ý lắng nghe câu trả lời của con bạn. TCĐ của bạn cần cảm thấy rằng lời chúng nói có trọng lượng. Bạn càng đưa được TCĐ của bạn vào việc xây dựng giải pháp nhiều bao nhiêu thì hiệu quả càng cao.

2. TCĐ của bạn bày tỏ nghi ngờ về niềm tin, hay về các giá trị đạo đức

“Ai cũng ăn gian đôi chút mà bố.”

Max sửng sốt nhìn cậu con trai mười sáu tuổi bướng bỉnh. “Con ăn nói kiểu gì thế? Con biết bố mẹ không tha thứ cho kiểu cư xử như vậy đâu.”

David liền vặn lại: “Vâng, đúng rồi, thế nên nhà mình cũng chẳng có nhiều tiền.”

Max khó khăn lắm mới kiềm được giận: “Các con à, các con cũng biết rằng chúng ta luôn có đủ tiền, và chúng ta đã làm việc *trung thực* để có những đồng tiền đó.”

“Nhưng mà,” David cau mày, “như thế đâu có nghĩa là lừa đảo. Cái đó gọi là *giải pháp tài chính sáng tạo*.”

Max cầm tay con trai mình và ngồi xuống phía bên kia bàn. “Nghe này David, bố biết rằng cách đó có vẻ như sẽ giúp kiếm tiền rất nhanh chóng. Bố biết nhiều người chấp nhận thế. Nhưng mẹ con và bố luôn nhận thấy rằng bố mẹ ngủ an giấc hơn khi không có gì phải giấu giếm và không phải sợ ai cả. Điều đó giữ cho cả gia đình ta mạnh khỏe và hạnh phúc. Nếu con quyết định đi con đường khác, đó sẽ là lựa chọn của con. Nhưng hãy cân nhắc thật cẩn thận nhé. Hãy xem liệu những người đi trước con trên con đường đó có bao giờ hạnh phúc gần bằng bố con và mẹ đã từng thấy hay không.”

David trông có vẻ bực bội. “Bố, nghe sến quá.”

“Bố đồng ý. Nhưng bố chỉ muốn con cân nhắc thật kỹ trước khi bắt tay vào làm. Bố biết con muốn kiếm tiền, và bố sẽ giúp con hết sức có thể. Nhưng bố muốn làm theo cách cổ-lỗ-sĩ của mình trước đã. Được không?”

David lưỡng lự. “Chà, con không hứa hẹn gì đâu nhé. Nhưng con cũng chẳng bao giờ mong bố gian lận cả.”

Max cười toe: “Đấy mới là điểm khởi đầu thôi con trai ạ. Đó mới là khởi đầu thôi.”

Khi TCĐ của bạn ngờ vực về những gì bạn đã tin tưởng suốt cuộc đời, hãy đối đầu trực tiếp với vấn đề bằng những câu hỏi trung thực. TCĐ của bạn không cần ý kiến riêng của bạn mà cần bạn nhấn mạnh vào nhu cầu của bản thân con trong việc tìm ra câu trả lời. Nếu con có bộc lộ sự ngờ vực đối với những giá trị trước đây chúng từng tin tưởng, đừng làm như thể đấy là sai lầm khủng khiếp. Hãy là người dẫn đường. Đem đến một cuốn cẩm nang, và giúp TCĐ của bạn tận hưởng chuyến đi.

3. TCĐ của bạn trở nên lạc lối và hoàn toàn hư hỏng

Một người bạn của tôi, Pat, đã vật lộn trong nhiều năm với cậu con trai ương ngạnh, luôn luôn chống đối. Vừa tốt nghiệp trung học, cậu liền rời nhà, lao mình vào thế giới của tình dục, ma túy và thác loạn. Trái tim hai vợ chồng Pat tan nát, nhưng họ không bao giờ ngừng cầu nguyện cho Ray thay đổi và quay trở về.

Vài tháng trước, tôi gặp lại Pat và khuôn mặt cô ấy rạng rỡ. “Ray về nhà rồi!” Cô nói tràn trề hạnh phúc. “Thằng bé đã là một con người mới! Tớ lại có một cậu con trai tuyệt vời rồi.” Tôi hỏi điều gì đã làm thằng bé thay đổi, và cô ấy mỉm cười. “Đó là điều tuyệt nhất. Ray nói không phải vì những lý lẽ chúng tớ dùng để cố thuyết phục cháu. Mà chính tình yêu thương vô điều kiện của bố mẹ, kỷ niệm về những đêm khi Ray đi ngủ và nghe hai vợ chồng mình cầu nguyện cho cháu, cảm ơn trời vì đã cho chúng mình một đứa con trai như Ray đã thức tỉnh, dẫn lối cho cháu trở về. Chúng mình chưa bao giờ chối bỏ cháu, chưa bao giờ khiến cháu có cảm giác phải làm y như bố mẹ bảo thì mới được yêu thương. Thế nên khi Ray cảm giác đã chạm đáy và không còn nơi nào để đi nữa, nó nhớ ra cánh cửa gia đình vẫn luôn rộng mở đón mình về.”

Nếu có một đứa con buông thả, bạn sẽ phải trải qua rất nhiều cung bậc cảm xúc đau buồn và tuyệt vọng. Nhưng đừng run sợ, và cũng đừng phán xét. Hãy bình tĩnh và không ngừng yêu thương. TCĐ của bạn cuối cùng sẽ cần một nơi an toàn để trở về và một lý do để quay đầu. Nếu biết sẽ bị đay nghiến, chỉ trích và đay đi đay lại những lỗi lầm quá khứ, chắc chắn chúng sẽ làm mọi cách để tránh xa bạn. Ngược lại, nếu biết vẫn luôn có gia đình yêu thương, che chở và

vẫn luôn có chỗ trên bàn ăn gia đình cho mình, con cái sẽ có động lực để quay về. Dù điều đó cũng khó như việc phải tập trung, hãy luôn tự hỏi bản thân: "Điều gì khiến TCĐ của mình muốn quay về?" Hãy chắc chắn rằng câu trả lời của bạn đủ sức lôi cuốn!

MỌI CHUYỆN ĐỀU XUẤT PHÁT TỪ TÌNH YÊU THƯƠNG

Khi hỏi TCĐ rằng điều gì khiến chúng tuân theo nguyên tắc, lối sống hay chuẩn mực đạo đức nào đó, tôi luôn nhận được một câu trả lời chắc chắn: đó là do phần thưởng chúng có thể đạt được, chứ không phải vì những hình phạt có thể tránh khỏi nếu chịu tuân theo kỷ luật. Nói cách khác, nói với TCĐ rằng phải làm điều này hay điều khác, nếu không sẽ bị trừng phạt sẽ không mấy tác dụng. Thậm chí, chỉ càng làm chúng chống đối thêm.

Điều thu hút TCĐ đến với lẽ phải là cơ hội được là một con người độc lập và có giá trị trong cuộc sống. Nếu lựa chọn, TCĐ thường sẽ không chọn lấn vạch bước qua ranh giới giữa đúng và sai. Nhưng điểm mấu chốt là phải để TCĐ tự mình quyết định điều đó. Có thể đôi khi bạn sẽ phải để mặc con vấp ngã và tự mình đứng dậy.

Rất nhiều bậc phụ huynh có lý do chính đáng để lo lắng về hạnh phúc lâu dài của con họ. Có vẻ con họ luôn tìm cách phá luật và bứt ra khỏi những nguyên tắc. Mặc dù ý định hoàn toàn tốt, cha mẹ cũng không nên đặt quá nhiều áp lực lên TCĐ của mình, buộc con tuân theo những gì bản thân mình cho là đúng. Vì, hiếm hoi lắm trừ khi TCĐ của họ tìm ra cách để tuân thủ luật lệ mà vẫn được độc lập, còn đâu thì tất cả các nỗ lực của bố mẹ đều thất bại. TCĐ sẽ có thiện chí và tỏ ra hợp tác hơn nếu việc đó có thể phát huy tối đa cá tính đặc sắc trong chúng.

Có rất nhiều cách xử trí, nhiều con đường ngoài con đường của tôi. Tôi tin rằng miễn tôi sử dụng phong cách và cá tính riêng của mình để mang đến những điều tốt đẹp thì mọi việc đều ổn thỏa. Ngược lại, nếu tôi không sử dụng cá tính và phong cách của mình để mang lại những điều tốt thì, dù theo phong cách nào đi nữa, điều đó cũng không chấp nhận được. Đó là điểm mấu chốt. Đó là giới hạn không thể vượt qua.

Tôi thích nghe Steve Green, một nghệ sĩ đương thời hát một trong những bài hát yêu thích của tôi, bài "Find Us Faithful" (Thấy được lòng trung thành trong chúng tôi). Là một TCĐ với động lực lớn nhất luôn được mang đến bởi tình yêu và sự khơi gợi cảm hứng, tôi thấy những lời trong đoạn điệp khúc đầy ý nghĩa:

Xin cho những người đến sau chúng con

Thấy được lòng trung thành trong chúng con

Xin cho ngọn lửa niềm tin trong chúng con thắp sáng con đường của họ

Xin cho những dấu chân chúng con để lại

Giúp họ tin tưởng

Và cuộc đời mà chúng con đã sống

Làm động lực cho họ tuân theo

Có thể nói ngắn gọn như thế này:

Nếu bạn muốn thôi thúc tôi, hãy truyền cho tôi cảm hứng.

Nếu bạn muốn định hướng cho tôi, hãy dẫn đường.

Nếu bạn muốn khuyến khích tham vọng của tôi, hãy đốt cháy ngọn lửa bằng lòng nhiệt huyết của bạn.

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Mối quan hệ của bố mẹ với con có tốt hay không sẽ quyết định quan hệ của con với mọi người có tốt hay không.

• Con làm điều gì đó vì thấy cần chứ không phải vì sợ hãi những gì có thể xảy ra nếu không làm.

- Chính tình yêu của bố mẹ chứ không phải các bài thuyết giáo mới là điều kéo con quay về.

CHƯƠNG VIII. KHI NÀO NÊN TỎ RA QUYẾT LIỆT?

3 giờ 02 phút sáng. Chuông điện thoại đổ dồn. Charles vẫn còn mắt nhắm mắt mở, nhưng vợ anh, Jennifer bật dậy ngay lập tức. “Tin về Angie đấy,” cô lặng đi. Tim cô nhói lên trong lồng ngực. Đứa con mười bảy tuổi bướng bỉnh của cô lại một lần nữa về muộn, chìm trong những cuộc vui thâu đêm suốt sáng. Jennifer linh tính rằng lần này mọi chuyện nghiêm trọng hơn hẳn những lần trước. Charles chăm chú nghe và gật đầu vẻ nghiêm nghị.

Anh gác máy, gục đầu vào bàn tay rồi nói chậm rãi: “Angie đã lái xe. Con bé cùng Gina và Roger vừa rời bữa tiệc và đang trên đường về nhà. Con bé cua quá gấp. Chiếc xe lộn nhào và lao vào cây.” Jennifer kinh hoàng tột độ, và Charles nói tiếp thật nhanh: “Angie không sao. Con bé đã thắt dây an toàn và chỉ bị gãy tay cùng vài vết thâm. Roger đang trong tình trạng nguy kịch. Nhưng Gina thì không thể qua khỏi.”

Cú điện thoại đó đã thay đổi cuộc sống của gia đình họ mãi mãi. Jennifer và Charles đã vật lộn với bản tính bướng bỉnh của Angie bao nhiêu năm trời, đặc biệt là hai năm qua, mối quan hệ của họ thực sự tồi tệ. Angie kết thân với mấy đứa bạn không ra gì, và việc học của cô bé trượt dốc không phanh. Đến khi bố mẹ cô muốn xiết chặt quản lý và cải thiện điểm số và kiểm soát các mối quan hệ xã hội của mình, Angie phản ứng bằng cách càng chống đối dữ dội hơn.

Jennifer cảm thấy rằng Angie đã tuột khỏi tay họ từ nhiều tháng trước, nhưng vẫn cố duy trì tình trạng. Charles tự an ủi rằng có lẽ đó chỉ là một giai đoạn, và lũ trẻ rồi sẽ lớn lên, vượt qua thời điểm đó. Nhưng Angie ngày càng trượt dài. Con bé ăn cắp vặt, nói dối cha mẹ, gian lận kiểm tra ở trường, đe dọa những học sinh khác và ngập chìm trong những bữa tiệc thâu đêm với đám bạn hư hỏng.

Gần đây, Jennifer còn nghi ngờ Angie dùng cả ma túy. Những cuộc gặp chuyên gia tư vấn của trường, mục sư nhà thờ và đội trưởng các nhóm thanh niên đều vô hiệu.

Và rồi cuộc điện thoại lúc sáng sớm đó đến.

Kiểm tra nồng độ ma túy và cồn của Angie sau tai nạn cho thấy cô bé đã chịu ảnh hưởng của cả hai thứ. Cô bé không chỉ gặp rắc rối với luật pháp mà còn phải chịu trách nhiệm trước cái chết của người bạn thân. Con bé suy sụp hoàn toàn. Hai tuần sau tai nạn, Angie tự tử nhưng không thành.

Bố mẹ cô tưởng như phát điên, và rồi, theo lời khuyên của một nhà tâm lý, đành lòng đưa con vào trung tâm phục hồi thanh thiếu niên. Chương trình của trung tâm này rất nghiêm khắc và cứng rắn, thế nên với bản tính bướng bỉnh của Angie, cô bé chẳng thay đổi gì. Sau lần tự tử thứ hai suýt thành, Angie và bố mẹ cô gặp một chuyên gia tư vấn rất uy tín chuyên về TCĐ. Sau khi cân nhắc cẩn thận, họ quyết định chọn một chương trình khác có vẻ phù hợp hơn với phong cách và tính khí của Angie. Mặc dù con đường còn dài và gian khổ nhưng Angie và bố mẹ cô đang từng bước tiến lên.

Chuyện của Angie cũng chẳng phải lạ lẫm gì, đặc biệt là đối với các TCĐ. Rất nhiều người trong số các bạn, những người đang đọc cuốn sách này hẳn đã có những trải nghiệm tương tự hoặc biết đến ai đó từng phải trải qua những chuyện như thế. Nhờ nói chuyện và làm việc với nhiều gia đình như gia đình Angie suốt vài năm qua, tôi đã tìm ra một số mô hình rõ ràng cũng như vài chiến lược đối phó với một TCĐ đã vượt quá giới hạn. Tôi không phải chuyên viên tư vấn, cũng chẳng phải chuyên gia về tâm lý hay về hành vi tội phạm. Nhưng tôi thực sự tin rằng tôi có thể chia sẻ một vài hướng dẫn chung cho bạn.

LÀM THẾ NÀO ĐỂ BIẾT CON ĐÃ VƯỢT QUÁ GIỚI HẠN

Trong cuốn sách này, tôi đã đưa ra một số ví dụ về những hành động của các TCĐ không nên coi là thách thức hay nổi loạn. Tôi đã lý giải tại sao những TCĐ lại làm thế. Tôi hy vọng các nguyên lý và

chiến lược làm cha mẹ của tôi có thể giúp bạn điều chỉnh và vun đắp mối quan hệ với TCĐ.

Nhưng tôi phải thừa nhận có một giai đoạn thực sự khó khăn, đó là khi bạn phải công nhận rằng TCĐ của mình đã vượt khỏi tầm kiểm soát và những luật lệ họ đặt ra không thể ngăn TCĐ làm tổn thương chính mình và người khác.

Sau đây là một số câu hỏi có thể giúp bạn kiểm chứng từng mặt đời sống TCĐ của bạn và xác định xem liệu mọi chuyện đã đi quá xa hay chưa:

An toàn về thể chất: Tính mạng của TCĐ của bạn có đang bị đe dọa không? TCĐ của bạn có gây nguy hiểm đến tính mạng của người khác hay không?

Các giá trị đạo đức và tinh thần: TCĐ của bạn không đếm xỉa gì tới nguyên tắc trong gia đình hay vi phạm các giá trị đạo đức của bạn và gia đình?

Hành động phá hoại: TCĐ của bạn có gây ra thiệt hại về tài sản hay gây nguy hiểm tới tài sản của mọi người, kể cả chính tài sản của chúng?

Không trung thực: Bạn có phát hiện ra TCĐ của bạn cố tình nói dối hay che giấu sự thật không?

Nếu trả lời có cho bất kỳ câu nào trong những câu hỏi trên, bạn nên bận tâm. Nếu bạn mất kiểm soát trong bất kỳ mặt nào ở đây thì đã đến lúc hành động.

NÊN LÀM GÌ KHI BỊ MẤT KIỂM SOÁT

Nếu bạn cảm giác TCĐ của bạn đã tuột khỏi tay, hãy thử quy trình bảy bước sau đây, càng sớm càng tốt:

1. Trao đổi

Nói chuyện với người bạn đời của bạn hoặc ai đó ủng hộ bạn. Hãy trung thực đánh giá tình hình, xem có thật bạn đã mất khả năng kiểm soát con chưa. Xác định thời điểm bạn bắt đầu mất khả năng gây ảnh hưởng lên TCĐ của bạn.

2. Xử lý các vấn đề trước mắt

Cố gắng đưa ra quyết định dựa trên những gì đang xảy ra. Đừng đổ lỗi cho người khác hay tự dằn vặt bản thân về chuyện xảy ra. Mỗi người đều phải có một phần trách nhiệm nào đó. Và bạn phải chấp nhận rằng mình không thể kiểm soát được hết mọi thứ. Mọi TCĐ đều có ý chí riêng, và bạn chỉ có thể làm gì đó để tác động đến những lựa chọn trong cuộc sống của con bạn. Đừng ngại nhờ đến sự giúp đỡ của các chuyên gia, như vậy không có nghĩa là bạn đã thất bại trong vai trò làm cha mẹ. Vào thời điểm này, việc bạn tự dằn vặt mình hay cố gắng đổ lỗi, trút giận lên người khác sẽ chỉ càng phản tác dụng.

3. Xác định bạn cần hướng tới điều gì

Nếu quá căng thẳng, bạn có xu hướng trở nên khắc nghiệt với con hơn. Dù cho thực tâm bạn không muốn cực đoan như thế và bạn cũng lường trước được những phản ứng tiêu cực của con trong trường hợp đó, thậm chí nguy cơ lạm dụng thuốc.

Bạn có cần cách ly TCĐ của bạn khỏi nhà để đảm bảo an toàn cho gia đình không?

Con bạn có nguy cơ tự tử không?

Hay chúng chỉ đơn giản là cần thời gian và được một mình để tự hạ nhiệt?

Nếu gia đình thẳng thắn trao đổi với nhau, thì tình hình có khả quan hơn không?

Hãy xác định xem bạn cần làm gì để giúp TCĐ của bạn. Nếu được, lý tưởng nhất cả gia đình nên ngồi lại với nhau và lập một danh sách

những mục tiêu cần đạt được. Kể cả nếu bạn có nổi cơn tam bành, hãy cố tỉnh táo hỏi mình một điều vô cùng quan trọng: “Làm vậy để làm gì? Mình muốn nhắm tới điều gì khi làm việc này?” Nếu bản thân còn không biết nhắm tới điều gì, làm sao bạn có thể thành công được?

4. Nhờ chuyên gia tư vấn

Không thiếu những chương trình, đội ngũ chuyên gia tư vấn và chuyên gia y học/sức khỏe tâm thần làm việc hiệu quả trong nước cũng như trên thế giới. Nhưng ngay cả những chương trình chuyên nghiệp nhất với những thành công đã được ghi nhận cũng vẫn có thể phản tác dụng nếu những kỹ thuật được sử dụng hoàn toàn trái ngược với bản tính tự nhiên và cách tư duy của con bạn. Biết được điều này không có nghĩa bạn sẽ tìm được một chương trình mà TCĐ của bạn sẽ yêu thích, nhưng cũng có nghĩa bạn sẽ tăng khả năng tìm được một chương trình thực sự có hiệu quả lâu dài.

Hãy đảm bảo rằng chuyên gia mà bạn chọn có chứng chỉ quốc gia, là thành viên của các tổ chức chuyên nghiệp, có tài và có tâm. Nếu muốn, bạn có thể hỏi vài câu quan trọng để xác định xem người này hay tổ chức này có phù hợp và phối hợp tốt với con bạn không. Hãy hỏi:

Nhiệm vụ và mục tiêu mà tổ chức hướng tới là gì?

Anh sẽ làm gì để kiểm soát hành vi của con tôi?

Làm thế nào tôi biết chương trình này đã thành công?

Anh có cố gắng dập tắt tinh thần của đứa trẻ hay đơn giản là khống chế các mong muốn của nó? Anh sẽ làm như thế nào?

Các nhân viên sẽ áp dụng các phương pháp huấn luyện nào dành cho những nhu cầu và vấn đề của một đứa trẻ bướng bỉnh?

Vào lúc nào chúng ta có thể biết được rằng chương trình này là thành công hay không?

5. Tìm kiếm nhiều lựa chọn

Đừng chỉ túm lấy giải pháp đầu tiên xuất hiện. Trước hết, hãy lắng nghe lời khuyên từ những người mà bạn tin tưởng nhất, đặc biệt là bạn bè hay người quen đã thành công trong việc nuôi nấng TCĐ của họ. Như thế, bạn sẽ có được luồng ý kiến đa chiều hơn, và ý kiến hay nhất đôi khi lại đến từ các cặp cha mẹ không cùng cảnh ngộ. Tuy nhiên, hãy kiên định, giữ vững hy vọng và đừng để người khác làm nhụt ý chí của bạn. Tham khảo ý kiến vài nhà chuyên môn thậm chí là các chuyên gia nếu thấy cần. Hãy tin tưởng bản năng làm cha mẹ của bạn.

Hãy luôn tâm niệm, mỗi bước này đều đòi hỏi thời gian. Dù bạn có mong muốn được giải thoát ngay tức khắc khỏi tình trạng khốn khổ đó bao nhiêu đi nữa, thời gian để con bạn hồi phục có thể mất nhiều tuần, nhiều tháng hay thậm chí nhiều năm. Hãy chú ý và chúc mừng từng thành công nho nhỏ. Hãy thật kiên trì. Vì đôi khi, có thể bạn sẽ phải làm đi làm lại nhiều lần. Đừng bỏ cuộc!

6. Đừng cố tự làm điều này một mình

Tìm những nhóm người đồng cảnh ngộ để được chia sẻ và thông cảm. Hãy ở bên những người không phán xét. Làm hết sức và không trách cứ bản thân.

7. Yêu thương TCĐ của bạn, và hãy thể hiện tình yêu thương đó càng nhiều càng tốt

Nhưng đừng do dự trong quyết định của mình khi tìm cách tốt nhất để giữ TCĐ của bạn được an toàn và khỏe mạnh mà không gây hại cho các thành viên trong gia đình hay trong xã hội.

KHÔNG NGỪNG HY VỌNG

Tôi chưa từng gặp bậc phụ huynh nào lại ngần ngại bỏ tiền của hay thời gian nếu như vẫn có hy vọng cứu vãn. Với tâm lý còn nước còn tát, nhiều cha mẹ sẵn sàng bán nhà bán cửa, thế chấp mọi thứ,

thậm chí vay nợ, xoay đủ nghề chỉ để tìm ra con đường giúp TCĐ của họ được an toàn, có ích và thành công.

Có thể bạn đang đọc những dòng này sau những cơn giông tố do chính TCĐ của bạn gây ra. Những lúc thế này, không có gì đảm bảo cả, chỉ có niềm hy vọng. Con đường dẫn dắt con trở lại sẽ đầy chông gai, đắt đỏ và dài đẵng đẵng, nhưng đứa con của bạn xứng đáng với điều đó. Sự giúp đỡ sẽ đến khi bạn đến đường cùng. Bạn sẽ không phải trải qua tất cả những điều này một mình. Đây có thể là điều khó khăn nhất bạn từng làm, thế nhưng đó cũng là điều xứng đáng nhất.

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Bố mẹ có thể sẽ phải cứu con, cho dù con có chối rằng con không cần sự giúp đỡ của bố mẹ.

• Đừng nhắc con về những thất bại của mình. Hãy luôn nhất mạnh đến những tiến triển của con.

• Đừng bao giờ ngừng yêu thương con.

CHƯƠNG IX. CÓ BAO GIỜ LÀ QUÁ MUỘN?

Một phụ huynh trạc ngũ tuần đến gặp tôi sau buổi thuyết trình về chủ đề TCĐ. Bà sụt sịt. “Tôi đã làm sai hết cả. Tôi đã làm và đã nói tất cả những gì là cấm kị với TCĐ.” Bà hít một hơi sâu rồi kể một mạch rằng trước đây bà đã luôn cố khuất phục con gái ra sao, thường xuyên đe dọa và trừng phạt thế nào. “Con gái tôi giờ đã lớn và đang làm luật sư ở California. Con bé không liên lạc gì với tôi và gửi trả lại mọi lá thư tôi viết cho cháu mà chẳng buồn mở ra. Làm sao tôi nói được với cháu là tôi rất hối hận cơ chứ?”

Không may, đây là cảnh ngộ chung của rất nhiều gia đình. Không ít lần tôi đã nghe thấy những than vãn tương tự: “Hai mươi năm trước, cô ở đâu cơ chứ?” “Giờ thì quá muộn rồi. Đứa con bướng bỉnh của tôi đã lớn.” “Tại sao tôi không biết những điều này sớm khi vẫn còn cơ hội thay đổi mọi thứ chứ?”

KHÔNG BAO GIỜ LÀ QUÁ MUỘN ĐỂ NÓI RẰNG BẠN HỐI TIẾC

Sự thật là, bạn có thể khắc phục những chuyện này. Miễn là bạn và TCĐ của bạn còn sống thì không bao giờ là quá muộn để hàn gắn quan hệ. Trong trường hợp bà mẹ này, giải pháp rất đơn giản. Chỉ cần một cuộn video mang tựa đề: “Ai ép buộc con?” với một mẩu giấy viết ngắn gọn, rõ ràng đính trên phong bì: “Mẹ đã sai. Mẹ xin lỗi con.”

Hẳn TCĐ làm nghề luật sư của bà sẽ thử ngó qua thứ mà mẹ cô tuyên bố là một lời thú nhận sai lầm. Một khi tảng băng đã vỡ, có lẽ họ sẽ có thể nói chuyện về quá khứ và mở lòng hơn. Tôi cũng nhắc nhở bà mẹ này rằng không phải bà xin lỗi vì những kỳ vọng đối với cô con gái như: tính kỷ luật, cư xử lịch thiệp, có trách nhiệm với bản thân. Bà xin lỗi vì cách đã đòi hỏi cô đạt được những điều đó.

Những phụ huynh có con trong độ tuổi dậy thì thường rối trí và khó xử khi nhận ra mọi việc có thể khác biệt đến mức nào nếu hiểu được cách tư duy của một TCĐ. Foster Cline và Jim Fay, trong cuốn sách *Làm cha mẹ bằng tình yêu và logic* đã trấn an các bậc cha mẹ này:

Thường thì, cứ một tháng làm cha mẹ bằng tình yêu và logic sẽ khắc phục được một năm làm cha mẹ không tốt. Vì thế, nếu con bạn mười hai tuổi, hãy cho bản thân mười hai tháng để giúp con học được cách suy nghĩ có trách nhiệm… Không bao giờ là quá muộn… Quan trọng là vun đắp và xây dựng được mối quan hệ tốt đẹp bền vững với con – chứ không chỉ trong quãng thời gian niên thiếu của con. Và không bao giờ là quá muộn để cố gắng làm điều đó.

Tôi thật sự trân trọng nỗ lực của những bậc cha mẹ đã kiên trì theo đuổi và đã thành công trên con đường này. Thật không dễ, và họ thường phải làm đi làm lại nhiều lần trước khi thực sự tạo ra được một bước tiến đáng kể. Nhưng phần thưởng sẽ cực kỳ thỏa đáng, và mối quan hệ được thiết lập lại với con trai hay con gái họ có thể kéo dài suốt cuộc đời. Bạn tôi, một biên tập viên sách hàng đầu, Gwen Ellis, gần đây đã viết thư cho tôi:

Tôi và con trai rất tâm đầu ý hợp. Có nhiều điều chúng tôi không cần phải nói ra. Đơn giản là chúng tôi biết rõ người kia nghĩ gì. Nhờ thế, chúng tôi hòa thuận, dễ nói chuyện, và hiểu được cách người kia học hỏi.

Trái lại, tôi và con gái như nước với lửa, và tôi làm con bé phát điên. Tôi luôn xem qua mọi thứ rồi chuyển ngay sang thứ tiếp theo. Con bé thì muốn xem thật kỹ, có đủ thông tin trước khi sẵn sàng bước tiếp. Cậu có thể hiểu được chúng tôi giao tiếp với nhau khó khăn đến chừng nào đấy. Khi biết đến lý thuyết TCĐ và các phong cách học, tôi lập tức chia sẻ với con bé. Chúng tôi cùng nghiên cứu tài liệu và điều đó đã hoàn toàn thay đổi mối quan hệ mẹ-con gái.

Gần đây nhất, tôi đưa con đến buổi triển lãm nhà và vườn. Vừa bước qua cửa, con bé níu tay tôi và thẳng thắn nói: “Mẹ này, con không chịu nổi kiểu xem triển lãm của mẹ. Mẹ cứ đi qua đi lại chóng

cả mặt. Làm sao mẹ biết đã xem hết hay chưa?” Trong thâm tâm, tôi nghĩ: A*i cần phải xem hết mọi thứ cơ chứ*? Nhưng tôi chỉ hỏi:

“Được thôi. Vậy con muốn thế nào?”

“Mình ghé từng gian hàng một mẹ nhé.”

“Được thôi, nhưng con có nhất thiết phải đọc từng câu từng chữ trên các bảng hiệu không?”

“Không ạ.” Con bé đáp và nhe răng cười.

Sau đó, chúng tôi đã đi thăm lần lượt quanh khu triển lãm, xem những gì muốn xem, và có một quãng thời gian tuyệt vời bên nhau.

Hiểu được điểm khác biệt đã cứu được mối quan hệ này. Nó giúp chúng tôi nhận ra rằng chúng tôi không cố ý gây hấn hay hành hạ gì nhau. Chúng tôi yêu thương nhau. Tất cả chỉ là do cách chúng tôi tiếp nhận và xử lý thông tin khác nhau chứ không phải là kiểu cuộc chiến giữa mẹ và con gái.

Phải đến khi con gái gần hai mươi chúng tôi mới khám phá ra điều này, trước đó chỉ rặt là xung đột và đối đầu. Giờ đây chúng tôi đã cải thiện được mối quan hệ của mình. Đơn giản là chúng tôi chấp nhận mình không nhìn cuộc sống theo cùng một cách, và chuyện đó chẳng có gì to tát cả. Con bé cũng bắt đầu hiểu cậu em trai, người có cá tính giống tôi hơn.

Không bao giờ là quá muộn để xây dựng một mối quan hệ tích cực. Sẽ không dễ dàng hay hiệu quả tức thì; tuy nhiên, sự chân thành, tình yêu thương, nỗ lực bền bỉ có thể mang lại nhiều thay đổi hơn bất cứ điều gì bạn từng nghĩ đến.

CỨU VỚI! TÔI NGHĨ TÔI LÀM HỎNG BÉT RỒI!

Nếu bạn thấy rằng mọi chuyện đã đi quá xa và khó lòng cứu vãn nổi, đừng vội bỏ cuộc. Tôi đã sưu tầm được vài mẹo nhỏ hữu hiệu giúp bạn kéo đứa con mình trở về. Và sau đây là sáu mẹo đó:

1. Viết những lời yêu thương

Chỉ ra những điểm bạn thích và trân trọng ở con. Nếu con giúp bạn làm điều gì đó, nhớ cảm ơn hay khen ngợi con khi chúng có sáng kiến. Một tờ ghi chú viết vội dán trên cửa phòng con cũng có thể nói lên rất nhiều điều. Nếu TCĐ của bạn đi học xa, hãy viết những ghi chú này trong tấm thiệp mừng hoặc một món quà nhỏ vào những dịp đặc biệt.

2. Xin lỗi vì đã khăng khăng làm theo cách của mình

Giải thích mục tiêu bạn muốn con đạt được và cho TCĐ của bạn biết mình luôn sẵn sàng lắng nghe đề xuất về cách làm của con.

3. Đừng vì con bạn nổi khùng mà rút lui, hay nổi giận

Đừng bỏ đi! Cứ để con nổi đóa và quát tháo nếu chúng cần phải thế, nhưng cứ đứng yên ở đó nếu bạn muốn sửa chữa sai lầm và thể hiện tình yêu với con. Chúng có thể nói rằng chẳng hy vọng gì đâu, hay tuyên bố rằng chúng ghét bạn, hay khăng khăng rằng mọi chuyện chấm hết rồi – đừng tin điều đó! Chúng làm thế chỉ cốt chắc chắn rằng bạn sẽ không bỏ rơi chúng thôi.

4. Luôn kiên định

TCĐ rất giỏi phát hiện và tận dụng sơ hở của bạn. Nếu bạn thay đổi thái độ, chúng sẽ nhận ra ngay nhưng sẽ không tin thái độ mới này của bạn tồn tại được lâu, và sẽ tìm đủ mọi cách công kích. Hãy nhờ đến trợ giúp từ các thành viên khác trong gia đình và thống nhất đưa ra một mật hiệu. Khi bạn nói chuyện với TCĐ và có dấu hiệu to tiếng và quá đà, người đó sẽ nói mật hiệu và cảnh báo bạn về điều đang xảy ra.

5. Tìm cách để kết nối lại

Nếu TCĐ của bạn đã rời khỏi nhà, hãy gửi cho con cuốn sách này với một tờ ghi chú nhỏ giống như trong câu chuyện tôi đã kể ở đầu chương này. Thẳng thắn thừa nhận sai lầm với con có thể: (1) làm

con bạn tò mò đến mức bất chấp tình trạng chiến tranh lạnh, phải mở ra để đọc, và (2) thừa nhận rằng chúng cũng đã cư xử hơi quá.

6. Trân trọng và yêu thương

Khi TCĐ của bạn quay về, hãy cùng nhau trò chuyện bất cứ khi nào có thể. Hãy để con bạn biết bạn yêu thương con chừng nào, và bạn hạnh phúc vì có một đứa con tuyệt vời. Hãy chỉ ra những điểm bạn yêu mến ở con. Điều đó không chỉ an ủi và khuyến khích con mà còn giúp nhắc nhở chính bạn khi tình hình trở nên căng thẳng!

AI CŨNG CÓ THỂ LÀM ĐƯỢC

Mọi người thường thắc mắc làm cách nào bố mẹ tôi lại tìm ra cách để trị một đứa cứng đầu như tôi bởi hồi ấy đã làm gì có sách nào dạy về điều đó đâu. Làm sao họ biết chiến lược nào sẽ hiệu quả với một TCĐ? Đôi khi tôi còn nghe lỏm được độc giả gọi điện đến phỏng vấn trực tiếp bố hoặc mẹ tôi. Và cả hai đều mỉm cười mà nói rằng chuyện đó không quá khó đâu.

Cả bố lẫn mẹ tôi đều xuất thân từ những gia đình tan vỡ. Bố tôi – người đã truyền cho tôi sự bướng bỉnh – là con trai của một doanh nhân giàu có. Bố ông đã ly dị mẹ của các con mình để cưới cô thư ký. Bố tôi và em trai chủ yếu được mẹ nuôi nấng. Bà mở một quán trọ và làm đủ mọi việc để nuôi dạy con. Sống trong hoàn cảnh như vậy, cả hai anh em bố nhanh chóng học được rất nhiều mánh khóe, và quán triệt tư tưởng “khôn sống, mống chết”.

Bố bắt đầu uống rượu từ khi còn rất trẻ, và thói quen hút thuốc của bố cũng bắt đầu vào khoảng thời gian đó. Ban đầu bố và chú kiếm sống bằng cách chơi piano cho các quán rượu và hộp đêm. Màn biểu diễn nổi tiếng của họ là “Bốn bàn tay trên một chiếc đàn”, và các vị nữ khách quen thuộc say mê hai anh chàng đẹp trai có vẻ cũng thành thạo về rượu và phụ nữ như thành thạo các bản nhạc vậy.

Sau đó, bố tôi gia nhập quân đội và phục vụ trong Thế chiến lần thứ II và chiến tranh Triều Tiên. Hơn một lần, bố đã cận kề cái chết, và

một đêm nọ, trong cơn choáng váng hơi men trên con đường nhỏ phía sau quán rượu, ông đứng đơn độc và ngước nhìn trời cao. Ông cảm thấy cùng khổ, cô độc và chán ngấy cuộc đời. Lần đầu tiên trong đời, ông cầu nguyện: “Chúa ơi, nếu người ở đó, xin hãy giúp con.”

Trở về nước, ông thuê một căn phòng bé xíu của một bà cụ tại Wichita, Kansas. Bà Poslick chẳng có chút kinh nghiệm nào trong việc ứng phó với một anh chàng trẻ tuổi bướng bỉnh, chống đối và bất cần như thế. Nhưng bà có một niềm tin đặc biệt mạnh mẽ rằng cậu trai trẻ này sẽ làm những điều vĩ đại trong cuộc sống. Mỗi tối thứ bảy, bố tôi lại tiệc tùng và nhậu nhẹt thâu đêm suốt sáng. Mặc dù dư vị của nó vào sáng chủ nhật nào cũng dữ dội, món thịt muối và trứng của bà Poslick luôn luôn có đủ sức lôi bố tôi bò ra khỏi giường. Đôi mắt lờ đờ và ngượng ngùng, ông ngồi ở bàn ăn sáng cùng người phụ nữ ngoan đạo đó, và bà sẽ cho ông ăn tới khi no căng. Bà không nao núng khi ông chửi thề. Bà không giáo huấn ông về thứ mùi rượu và thuốc lá sặc sụa.

Bà chỉ nói nhẹ nhàng sau khi ông ăn xong: “Bob, cậu có muốn đi đến Trường học Chủ nhật với tôi không?” Ông luôn tỏ vẻ càu nhàu. Bà đã vô cùng tốt bụng và cho ông rất nhiều. Làm sao ông có thể từ chối bà được? Ông bắt đầu miễn cưỡng tới nhà thờ và tiếp xúc với những con chiên ngoan đạo, những người không bao giờ ép buộc ông phải từ bỏ các tệ nạn. Hết sức tự nhiên, vài tháng sau, ông quyết định bỏ rượu, thuốc và chửi thề. Ông thú nhận rằng ban đầu ông đã làm một số quý bà lớn tuổi choáng váng vì thứ ngôn ngữ ông dùng khi ông tuyên thệ trong nhà thờ. Nhưng họ vẫn yêu mến ông và cầu nguyện cho ông, mang cho ông món bánh nướng và thịt hầm. Không muốn làm họ thất vọng, ông thay đổi những hành vi của mình. Chẳng bao lâu, ông đã hoàn toàn thay đổi. Ông học tiếp lên đại học và đi theo một cuộc đời mới, một cuộc đời mà rốt cuộc sẽ giúp ông thấy được giá trị của bản thân và mang đến người phụ nữ của đời mình.

Mẹ tôi cũng xuất thân từ một gia đình tan vỡ. Mồ côi mẹ ngay khi mới lọt lòng và được dì nhận nuôi. Tuy nhiên cuộc sống của mẹ khá

chật vật. Dượng bị bệnh tâm thần và thường lăng mạ người xung quanh. Mẹ và dì của bà luôn sống nơm nớp trong sự sợ hãi, và cho đến tận khi ông qua đời (sau khi mẹ tôi đã rời khỏi nhà), ông đã gây ra nỗi ám ảnh lớn đối với cả hai người.

Nhưng mẹ tôi luôn vững tin vào cuộc đời, và bà quyết tâm đạt được thành công. Bà tốt nghiệp đại học với tấm bằng loại ưu và quyết tâm đi theo con đường kinh doanh hoặc giáo dục. Khi bà kết hôn với bố, bà chấp nhận sự bướng bỉnh của ông. Họ cùng nhau mở ra một nhà thờ gia đình ở thị trấn nhỏ vùng Missouri, và suốt hơn bốn mươi năm sau đó, đoàn mục sư của họ đã chạm đến được hàng nghìn cuộc đời.

Bố tôi không còn trẻ trung gì khi nhận ra và kiểm soát được cá tính bướng bỉnh của mình. Trước đó, có lẽ không ít người từng lắc đầu mà nói ông đã hết thuốc chữa. Mọi chuyện đã đi quá xa, ông đã gây ra quá nhiều chuyện – liệu còn trông đợi được điều gì tốt đẹp nữa đây? Nhưng một người phụ nữ ngoan đạo đã tin tưởng ông, yêu thương ông, và thu phục được ông nhờ lòng tin không lay chuyển của bà. Như thế có phải quá muộn không? Đương nhiên là không! Bố tôi ở đó, như một minh chứng sống rằng một con người bướng bỉnh, đầy sai lầm cũng có thể được cứu vớt và trở nên có ích trong cuộc đời. Bố mẹ đã nuôi dạy chị em tôi lớn lên trong tình yêu và sự tin tưởng – những thứ mà trước đây họ không được hưởng trong gia đình tan vỡ của mình.

Khi tôi nhờ bố viết một hai đoạn từ quan điểm của chính mình đối với chương này, ông đã chấp bút viết những dòng sau:

Con biết rằng mẹ con và bố yêu nhau sâu sắc, và tin tưởng nhau hoàn toàn. Con còn nhớ đã từng thấy bố mẹ nắm tay nhau dưới gầm bàn mỗi bữa sáng chứ? Đến giờ, chúng ta vẫn còn làm điều đó.

Bố mẹ không bao giờ mang chuyện không vui ở ngoài về nhà. Dù ai làm gì đi nữa, chúng ta không bao giờ đay nghiến hay để bụng.

Bố mẹ đã nhận ra rằng suy nghĩ tích cực thực sự có sức mạnh lớn, và đã cố công dạy con cũng như Sandee có cái nhìn tích cực về mọi chuyện. Quả là thử thách cam go! Có nhớ lần chúng ta giao hẹn phạt một đồng cho mỗi lời bi quan không? Chẳng kéo dài được bao lâu, bởi vì chúng ta chẳng đủ tiền để chi trả!

Con đã tìm ra sự thật và giải thích cặn kẽ, rõ ràng và súc tích, cũng như đã nhìn thấy mặt tích cực. Con vẫn đang lèo lái và điều khiển tốt tính bướng bỉnh của mình, món quà quý giá mà Chúa đã ưu ái ban tặng cho con. Cảm ơn con vì đã để cho bố và mẹ đóng một vai trò lớn trong cuộc đời con – cho đến tận giờ phút này.

Bố mẹ tôi hoàn toàn không có một chương trình chuẩn nào để nuôi dạy đứa con mạnh mẽ và bướng bỉnh như tôi. Điều họ làm là yêu thương vô điều kiện đứa con bướng bỉnh của mình – điều mà bất cứ bố mẹ nào cũng có thể làm.

Đó chính là điều duy nhất quan trọng.

NHỮNG LỜI TỪ TRÁI TIM CỦA MỘT TCĐ

• Chẳng bao giờ là quá lớn để thôi nghe về những điều bố mẹ thích ở con.

• Con cái không bao giờ hoàn toàn tuột khỏi tầm tay của bố mẹ. Đôi khi con chỉ cần một lý do để nắm lấy tay bố mẹ.

• Bố mẹ không cần là một chuyên gia về TCĐ thì mới thể hiện được tình yêu vô bờ bến dành cho con.

LỜI CUỐI

Hãy nhớ rằng:

Bố mẹ không thể ép con

Thế nên đừng:

• Dồn con vào chân tường và không cho con lựa chọn nào khác

• Bảo con phải làm gì, không được làm gì

• Một mực cho rằng con không thể làm được điều gì đó

• Buộc con phải tuân theo mà không được thắc mắc

Nhưng thuyết phục thì được!

Thế nên hãy:

• Trân trọng thế giới quan khác biệt của con

• Truyền cho con cảm hứng thay đổi thế giới

• Cho con bày tỏ ý kiến

• Nhận ra sự độc đáo trong bản thân con kể cả nếu điều đó làm bố mẹ phiền lòng

Có một TCĐ trong nhà đồng nghĩa với việc bạn luôn được thử thách. Bạn không bao giờ phải lo lắng về việc trở nên nhàm chán hay đi theo lối mòn. Còn rất nhiều điều có thể nói về điều này! Tôi hy vọng rằng cuốn sách này đã cho bạn một cái nhìn rõ ràng về tâm trí và trái tim của những TCĐ, và tôi đặc biệt hy vọng bạn có thể giữ những góc nhìn khác nhau trong mối quan hệ của bạn với tất cả những TCĐ trong cuộc đời mình. Cuộc đời quá ngắn ngủi để cứ

chiến đấu không ngừng với những người bạn yêu thương. Nếu bạn bắt đầu hiểu cách suy nghĩ bên trong một TCĐ, bạn có thể nắm chìa khóa đến trái tim của con. Điều đó sẽ mở tung mọi cánh cửa ngăn cách!

Nếu cuốn sách này giúp ích gì cho bạn, tôi sẽ rất muốn nghe bạn chia sẻ. Biết đâu kinh nghiệm chuyện của bạn có thể giúp đỡ nhiều người khác, có thể bạn vẫn còn những băn khoăn, khúc mắc mà tôi có thể trả lời trong các cuốn sách sau này. Hãy viết cho tôi vài dòng, và tôi sẽ cố gắng làm hết sức để giải quyết các vấn đề và lo lắng của bạn.

TÁC GIẢ

ynthia Ulrich Tobias là người sáng lập, quản lý và điều hành hệ thống Ứng dụng phong cách học tập của AppLe ST. Ngoài lịch thuyết giảng dày đặc, Cynthia còn tham gia hợp tác với các chương trình thương mại và giáo dục của AppLe St. và điều hành nhiều dự án về phong cách học khác nhau khắp vùng Bắc Mỹ và vài nước khác.

Là một tác giả ăn khách, Cynthia còn là một người diễn thuyết nổi tiếng tại các hội thảo, lớp học và hội nghị chuyên đề cho các nhà đại diện về kinh doanh, chính phủ, các nhà thờ và các học khu. Bà đã có bằng cử nhân về phương pháp giáo dục ở trường đại học Northwest Nazarene và bằng thạc sĩ giáo dục từ trường Seattle Pacific.